

ГЕОРГИ РАЙЧЕВ
ИМАЛО ЕДНО МЕЧЕ...

chitanka.info

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕМЕЖДИЕ ДАЛЕЧЕН СПОМЕН

Искам да разкажа на малките си читатели някои случки из пътя на моя живот.

Родил съм се в тракийското село Землен, което се пада на югоизток, в Старозагорското равно поле. Било е в края на 1882 година, 7 декември. Както майка ми е разказвала, зимата през онази година е била много люта. Снежните преспи са достигали до покривите на тогавашните сламени стрехи на къщите. Аз съм бил много слабо и болничаво дете. Пък и не е чудно при тогавашните неудобни къщи да са ме простудявали често. Лекарката ми е била самата акушерка, баба Тодорица, наша съседка през един двор, при която са ме носили често и в полунощ, през снеговете и веявиците, да ме лекува.

Около втория месец от живота си съм заболял много тежко: челюстите ми се схванали и аз не съм могъл да суча, дори глас не съм могъл да издавам. Не помогнало изкуството на баба Тодорица. Към третия ден всички видели, че бебето вече няма да го бъде. На мръкване домашните ми казали „душа бере“, положили ме насред къщата, запалили свещи над главата ми и зачакали кога ще издъхна. Майка ми коленичила над мене и плачела с глас. В това време залаяли кучетата навън и пред портата спрял човек, яхнал силен кон. Баща ми го посрещнал. Човекът бил белобрад старец. Той казал, че е някогашен приятел на покойния ми дядо, и молел да го приемат да пренощува дома.

Баща ми го приел, дал коня на ратаите и въвел човека в стаята. Щом влезли, гостът видял детето и свещите, свалил калпака си и се прекръстил.

— Ах, вие сте имали беда в дома си, прощавайте, че дойдох да ви главоболя — рекъл гостът, подире се загледал в детето.

— Какво правите, ами че то още диша! — извикал строго старецът и попитал каква е болестта ми.

Обяснили му. Тогава той, без да каже дума, започнал бързо да се разсъблича, запретнал ръкави и викнал:

— Хвърлете много дърва на огнището, да затоплим стаята, загрейте бързо дървено масло. Булка, разповий детето! — обърнал се той към майка ми. Поел ме на ръце, седнал до огнището и ме нагрят от всички страни, като внимателно опипвал рамената ми и шията. Подире взел горещото масло и почнал да ме разтрива полека от рамената към шията, ушите и най-много там, гдето се сглобяват двете челюсти. — Аха! — извикал по едно време, притиснал силно дясната челюст и същия миг детенцето изплакало. Всички в къщи били смаяни. А старецът заговорил:

— Напразно сте щели да погубите детето. Простудили сте го лошо, а от неопитна разтривка дясната му челюст се изместила от ставата и устата му се схванала... Повий го сега, майко, и дай му да суче.

Майка ми ме повила, подаде ми гърдата си и аз съм я захапал лакомо.

На утрото старецът станал още в тъмно, извел коня си и отпътувал. Баща ми едва сварил да му поблагодари за добрината.

Това е, може да се каже, най-голямото премеждие още в първите дни на живота ми.

В детинството ми моят баща беше между заможните хора на селото: имахме кръчма и дюкян и през всичкото време го помня кмет на селото. Баща ми много обичаше да чете. Имахме много и различни книги, останали бяха от чичо ми много книги и учебници. През студените зимни дни аз седях в затоплената соба и прелиствах тези книги. Между учебниците на чичо ми имаше читанки с разказчета и стихове, които много обичах да чета. Така покрай тях полека-лека у мене се породило желание и сам да си съчиня някое стихотворение. И наистина, аз си „измислих“ едно такова стихотворение, първото ми, на седем-осемгодишна възраст, което по чудо съм запомнил и до днес!

Когато постъпих в първи клас в Стара Загора, аз имах вече няколко такива стихотворения. В града намерих много книги, които четях, като усърдно пишех и стихотворения. Към трети клас от моите стихове се заинтересува един мой учител, който ме взе под своя грижа: четеше какво съм написал, напътваше ме, учеше ме. Този човек ми помогна много. И до днес съм му благодарен от сърце.

На мое време в Стара Загора имаше само четвъртокласно училище. Като го завърших криво-ляво, баща ми искаше да ме изпрати в Сливенската гимназия, но аз отказах да следвам повече. Заявих му, че каквито знания ми трябва, ще си ги придобия сам в живота. Това беше съдбоносна грешка, която скоро разбрах. Защото не само останах в низините на обществото, но и онова, което моите другари, завършили гимназия, знаеха още на осемнадесет години, аз трябваше отпосле цял живот да ги догонвам и губя от скъпото си за по-полезна работа време.

Към двадесетата си година постъпих войник — служих три години пионер. Живях в София, във Видин, при чудния Дунав и Бабините Видини кули. Но книгите и стиховете не забравих. Във Видин намерих добра градска библиотека и в раницата ми винаги имаше по някоя книга за прочит и чиста тетрадка и молив за писане стихове.

Уволних се. Живях пак на село, подире в Стара Загора и от юли месец 1908 година съм в София. Тук скоро изоставих писането на стихове и се залових да пиша проза — разкази. Но преди още да укрепна като писател, дойде Балканската война, подире Съюзнишката, след нея Европейската — нямат край! Аз бях през всичкото време войник в строя. Но заедно с пушката не изпуснах и писалката. Например повестта ми „Мъничък свят“ е написана на фронта през Европейската война.

През 1924 година пръв път се опитах да напиша някои разказчета за юноши и деца. Редакторите ги харесаха, но дали ще ги одобрят и обикнат и малките ми читатели, ще се разбере, когато прочетат разказчетата в тази книга. Ако ги харесат, и аз ще бъда щастлив, че съм можал да ги зарадвам с нещо.

@@София, 1945

ЧУДНОТО ОГЛЕДАЛО

Слушайте, аз искам да ви разкажа за едно далечно царство, в което се случиха някога много скръбни и много радостни неща. Ще чуете за страшния цар Перизан и две млади момчета, за русалския кон, за магьосника Юмрукос и чудното огледало на врачката Абияра и най-после за златната птица и двете прекрасни девойки — Омайна и Джанина, царски дъщери от царството на вечната пролет.

Някога, в далечната и чудна земя Азия имаше голямо царство, наречено царството на страшния цар Перизан. Това царство беше прочуто не само по големината си и богатствата, а и най-много със своя жесток цар.

Цар Перизан беше умен и силен цар, но и много лукав, зъл и завистлив. Не го обичаха съседите му, другите царе, не го обичаше и народът му. Дори и най-близките му, царедворците, и те се бояха от него, мразеха го и с радост биха чули за смъртта му. Но царят беше здрав и як, макар че отдавна беше прехвърлил петдесетте години.

До онова време, когато почва нашият разказ, цар Перизан беше се женил вече два пъти. Първия път, още като млад княз и наследник на престола, баща му го ожени за дъщерята на един съседен цар, негов приятел. Младата княгиня беше най-хубавото момиче и в двете царства. Но княз Перизан не можеше да се радва от сърце на добрата си и хубава невеста. Той знаеше, че не е много красив, и все му се струваше, че княгинята не го обича от сърце и че всичките ѝ думи са лицемерни лъжи.

„Навярно — мислеше си той, — тя е обичала някой друг младеж в своето царство, по-красив от мене, и сега, когато ми се къдне в обич, все мисли за оногова. Но аз ще открия лъжата ѝ и тогава ще разбере тя кой е княз Перизан!“

Наскоро народът празнува голям празник. И в двореца на княза имаше весело празненство. През нощта бяха поканени да свирят в

двореца най-изкусните свирачи и певци. Изредиха се и всеки показва изкуството си. Най-после напред излезе млад, хубавец момък. Той беше облечен в другоземско облекло и в ръцете си държеше триструнен инструмент, какъвто никой не беше виждал дотогава в царството на княз Перизана. Младата княгиня, щом го видя, нададе тих, радостен вик, а свирецът се поклони, усмихна се и дръпна лъка тю изопнатите струни. Тихи и нежни като въздишка звуци отекнаха в смълчаната зала. А момъкът задвижи лъка по струните, изопна гърди и запя. И гласът, и песента му бяха толкова омайни, че всички затаиха дъх и слушаха унесени, макар че малцина разбираха думите, защото момъкът пееше на чужд, неразбираем език.

А когато момъкът млъкна, всички обърнаха погледи към княжеския трон. Те видяха как княгинята се изправи, простря ръце към певица и извика нещо. После тя свали от гърдите си голяма червена роза, даде я на един от слугите и му поръча да я отнесе на певица. В това време младият княз също скочи, спря слугата и дръпна розата от ръката му.

— Какво правиш ти?! — извика той сърдито на княгинята.

А тя му се усмихна кротко и невинно, па рече:

— Ах, мили съпруже, искам да наградя този момък за свирнята му и чудните песни. Той сигурно трябва да е от моето царство, защото и облеклото му, и инструментът, и езикът на песните са същите, каквито знам и съм слушала още от дете в двореца на моя баща.

— Аха, значи ти познаваш този певец!

— Не, виждам го за пръв път, но сега той ми е като брат — отговори радостно княгинята, като продължаваше да се усмихва все така невинно, като дете.

— Лъжеш! — прекъсна я с грозен вик княз Перизан. — Лъжеш, измамнице! Ти не само познаваш този момък, но той е твой приятел, когото ти с лукавство си вкарала в двореца.

Княгинята беше толкова оскърбена от тежките му думи, че заплака и опита да му отговори, но той я спря.

— Стига! — извика й той. — Не ми трябва твоите лъжливи думи. Аз сам ще узная всичко от устата му.

При тези думи той извика началника на стражата и му заповяда да хванат момъка, да го затворят в подземията на двореца и да го

мъчат, докато признае, че е бил приятел на княгинята и заради нея е дошъл тайно в двореца.

Гостите се изплашиха и побързаха да напуснат двореца. Царицата напразно се молеше на мъжа си да освободи невинния момък. Това още повече ядоса княз Перизана.

„Тя го обича, затова толкова се застъпва за него“ — мислеше той и заповяда да я отведат в спалнята ѝ, като турят стража пред вратите.

А на другия ден верни слуги изнесоха тайно в полунощ два трупа от двореца и ги хвърлиха в морето.

Така загинаха невинната княгиня и бедният момък.

Царят, бащата на княз Перизана, когато научи какво е направил неразумният му син, легна болен от скръб и мъка. Той не пожела да види сина си, но когато разбра, че приближава последният му час, прати да повикат княза и му рече:

— Сине Перизане, ти погуби две невинни души. Аз умирам. Ако имах други деца, щях да те лиша от престола, но сега ти оставаш мой заместник в царството. Помни, че само с разкаяние и добри дела можеш да изкупиш греха си. Оставям ти за помощник верния си пръв съветник — стария и умен Халмир. Съветвай се за всичко с него и знай, че няма да сбъркаш. А ако тръгнеш по лош път, да бъдеш проклет.

Така изрече болният старец, клюмна немощна глава и почина. Тогава на престола се възкачи цар Перизан. Но вместо да послуша мъдрите думи на баща си, той тръгна по пътя на злото и омразата. А най-голямата му злоба беше против стария везир, Халмира.

— Нима изкуфелият Халмир е по-умен от мене — казваше си той, — та баща ми поръча за всичко него да питам и него да слушам?

И все търсеше как да огорчи добрия старец. Един ден той го повика при себе си и му заговори с ядовита усмивка.

— Слушай, Халмире — каза му той, — ти знаеш, че невярната ми жена получи каквото заслужаваше. Заради нея не искам да стоя цял живот неженен. Повиках те да ми посочиш жена за царица. Нали помниш, че татко поръча тебе да питам за всичко. Казвай кое момиче от царството ми е най-достойно за царица.

Бедният старец изтръпна. Той знаеше, че която и да бъде, не я чака добро при цар Перизана. Затова скръсти ръце на гърди, поклони се и отвърна смирено:

— Синко, помня думите на баща ти, покойния наш цар. Готов съм да ти помогна във всичко друго, но не и за женитба. Когато мъжът избира невяста, трябва да пита за нея не хората, а сърцето си.

— Добре, добре, старче — прекъсна го със същата зла усмивка царят, — тогава ще послушам сърцето си и ще се оженя за твоята дъщеря Саламина! Одобряваш ли избора ми?

Наистина везирът имаше само две рожби: съвсем малко невръстно момченце и Саламина, дъщеря му, вече за женене. Нея познаваха и обичаха всички не само за красотата ѝ, а защото беше най-безгрижното и весело момиче в царството. Тя обичаше игрите, песните и смеха. Дори когато баща ѝ насълзен ѝ обади за царската воля, тя пак не се натъжи.

— Защо плачеш, татко? — отвърна му тя радостно. — Откъде знаеш, че не ми е съдено с игрите и смеха си да развеселя и смекча коравото сърце на цар Перизана. Иди му кажи, че с радост приемам да му стана съпруга.

Когато ги венчаха, тя поиска от царя само едно обещание — че ще ѝ позволи да вземе при себе си и Мерука, малкото си братче.

— Татко е стар вече и не може да се грижи за детето — рече му тя.

Царят се навъси, но не можа да отклони първата молба на младата си жена.

И откакто влезе в двореца Саламина, като че ли там ден и нощ грееше ново слънце. Всички бяха весели, радостни, щастливи. Мрачен и невесел беше само царят.

— Аха — мислеше пак той, — изглежда, че аз съм бил причина да мълчат я да не се радват досега. Трябваше да дойде тук това чуждо вятърничаво момиче, за да повеселят всички. Те скоро съвсем ще забравят, че аз съм още тук цар и заповедник.

Наистина, всички като че ли бяха забравили царя. И не само в двореца беше така. Когато царят и царицата напущаха двореца било на разходка или по големи празници, народът гледаше само царицата, кланяше ѝ се, благославяше я и радостно я поздравяваше. Стигаше само царицата да повдигне булото си и да се усмихне весело — радостни викове и песни заглушаваха улиците.

Тогава царят заповядваше да бият с камшици народа, отваряше си път и се завръщаше ядосан в двореца. След такива случки по цели

дни не проговорваше на царицата. Напразно го посрещаше тя радостна, смееше се и опитваше да развесели и него. А веднаж се реши да го попита от какво е недоволен.

— Не вярвах, че си толкова лукава — отвърна ѝ царят с горчива усмивка. — Сама подбуждаш народа да ме мрази, а пък още ме и питаш защо съм недоволен!

— Какво приказваш, царю! — зачуди се младата царица и очите ѝ се наляха със сълзи. — Какво лошо съм сторила!

— Какво ли? А когато излезем пред народа, не бързаш ли да откриеш лицето си и да се засмееш, та първа тебе да видят и после мене никой не иска да види и поздрави!

— Че нали, каквото направя, все за тебе го правя, господарю? Нали сме двамата като едно тяло и една душа?

— Не! — извика той. — Знам, че ти искаш народът тебе да обича, а мене да мрази.

Царицата заплака за пръв път през живота си и продума:

— Щом е така, царю, от днеска няма вече да се показвам пред народа. Излизай ти сам пред него, нека ти се радва и нека обича само тебе. Аз си имам Мерука, братчето си, той е моята утеха, а може скоро съдбата да ме дарува и с още по-голяма радост — рожба от сърце. Това ми стига, за да бъда най-щастлива на земята.

От този ден царицата се затвори в двореца с малкото си братче. Рядко само крадешком я навестяваше баща ѝ, везирът, за да ги види какво правят. А наскоро царицата наистина се сдоба със своя рожба — момченце. Сега тя имаше за другари двете момченца, хубави като две ясни слънчица. Отначало царят също се зарадва, развесели се. Но той идваше при децата много рядко и те, като не го познаваха, бояха се от него и плачеха, щом го видят, че влиза в стаята им.

Един път той се ядоса и рече на царицата:

— Разбрах, че ти плашиш децата с мене и ги подсторваш да се боят от мене и да ме мразят. Затова още днес ще ги отнема от тебе и ще ги дам в по-добри ръце.

И както каза, така направи. Още на утрото дойдоха зли хора и отнеха двете деца от царица Саламина. Напразно бедната майка плака и моли цар Перизана да не я лишава и от последната ѝ утеха. Царят се изсмя и отговори:

— Отнех ти децата, но ти оставям лютнята, смеха и песните. Ти беше ги забравила от грижи по децата, ето сега ще си ги припомниш пак и ще развеселиш с тях и мене, и царедворците ми.

От този ден горката майка беше сломена от скръб. От плач и сълзи тя изгуби съня си, не можеше да се храни, отслабна като суха вейка и най-последно легна болна. Напразно баща ѝ, везирът, идваше да я нагледва и утешава. Напразно водеше всеки ден все по-нови и изкусни лекари. Нейната болка имаше само един цяр — да ѝ върнат двете деца. Но царят беше забранил на везира си да му говори за това. Най-сетне болната разбра, че е наближил краят ѝ. Тя повика баща си и го закле да подкупи пазачите на децата и ѝ ги доведат да ги целуне за сетен път. Везирът изпълни желанието ѝ. Късно една нощ, когато царят заспа, слугите доведоха при нея двете дечица. Майката се вдигна като здрава от леглото си, прегърна двете деца — с една ръка братчето си, а с другата детето си, малкия княз Сехадина. Децата също я прегърнаха радостно и скриха личица на топлите ѝ гърди. Дълго ги милва тя и плака, докато сълзите ѝ измокриха косите им. А когато дойде време да се разделят, тя им зашепна:

— Мили малки мои дечица, невръстни сте още, но чуйте и дано запомните като големи думите ми. Помнете ме през целия си живот, бъдете добри и милостиви към всички хора, обичайте се като братя и помагайте си един на други, каквото и да ви се случи през живота. Тогава и аз ще бъда радостна и щастлива.

Щом тя млъкна, слугите приближиха и отведоха децата. Царица Саламина простря ръце подир тях, изписка и падна мъртва в ръцете на баща си, везира.

Когато царят узна за смъртта на царицата, не проля нито една сълза, но все пак заповяда да бъде погребана с царски почести. На погребението се стече много народ и оплака царицата. Всички тайно проклинаха цар Перизана, защото знаеха как е починала горката царица.

Двете момчета, като поотраснаха, бяха изпратени далече от двореца, при един стар мъдрец, за да ги възпита и изучи на дълбоки науки. Оттогава царят не беше се сецал да попита никога и никого за тях. Той се затвори в двореца си и дълго време никого не приемаше при себе си, нито пък се показваше пред народа. Всички помислиха, че

се е разкаял вече и е решил чрез пост и молитви да изкупи греховете си.

Но един ден той повика стария везир и му обади, че е решил да си намери царица, трета — по-млада и по-хубава от двете досегашни.

— Обяви пред целия народ — заповяда той на везира, — че ще дам товар жълтици на оногова, който ми доведе или покаже мома, каквато аз търся.

Когато узнаха царската заповед, изредиха се много мъже и жени да му сватуват. Но царят не харесваше никоя мома и с бой прогонваше от двореца сватовниците. Най-сетне никой не смееше вече да се яви пред него.

Измина така дълго време. Тогава една утрин пред палата се яви стара, дрипава бабичка. Велможите се учудиха, когато тя им каза, че е дошла да помогне на царя, та да намери най-хубавата девойка на света. Но царедворците не искаха да я пуснат при царя. Вдигна се глъчка пред вратата. Царят излезе, разбра за какво се разправят и заповяда да въведат жената. Доведоха я. Бабичката падна на колене пред царя и му рече:

— Живо ти име, царю честити! Аз мога да ти покажа хубавиците на цял свят, за да си избереш сам между тях лика-прилика.

Но цар Перизан я изгледа строго.

— Лъжеш, дърта вещице! — викна ѝ той. — При мене идваха толкова знатни сватовници и не успяха, та ти ли ще ми покажеш жена, която да ми е лика-прилика! Помни, че ако не успееш — главата ти ще отсека!

Но бабичката не се изплаши. Тя се усмихна само с щърбите си уста, бръкна в пазвата си и подаде на царя огледало със скъпа бисерна рамка.

— Ето, царю честити — каза тя, — вземи това огледало. През него се вижда всичко по света, каквото пожелаеш. Гледай, избери си царица, па ако заслужавам, тогава ме награди.

И бабичката закуца навън с кривата си патеричка.

Царят остана сам. Той държеше огледалото, разглеждаше го и се чудеше какво да направи. Изведнаж си спомни за сина си, Сехадина, малкия княз, когото от година не беше виждал. Доця му се да види децата. „Ще поискам да видя тях“ — помисли си той и погледна в огледалото. И вместо да види себе си в него, той видя като през

прозорец как се простира пред него широка градина. Под цъфнала овошка седяха две малки момчета, а до тях — белобрад старец. Царят позна сина си и сина на везира. Той извика от радост.

— Значи не ме е излъгала тази дърта вещица! — промърмори той. Подире обърна огледалото на север и рече: — Слушай, огледало, искам да видя северното царство, дето разказват, че владеела вечна зима!

В същата минута пред очите му се разкри безкрайно снежно поле. Вместо слънце над заледените планини трептяха само звезди и синьо небе. Вечна нощ цареше над студената земя.

— Покажи ми царския палат! — заповяда той на огледалото. — Искам да видя царската дъщеря!

Пред очите му израсна бял, снежен палат. Вратата се отвори и на високите стълби застана млад, снажен момък. Той беше облечен в дрехи от зверски кожи, на рамото му имаше лък, а на кръста — колчан със стрели. Долу, пред входа, чакаше шейна, запрегната в два буйни елена, и до тях — ловджийски хрътки. Цар Перизан разбра, че това е царският син на онова царство. Наистина, северният цар нямаше дъщеря. Тогава той обърна огледалото на юг и рече:

— Покажи ми царството на южния цар, дето владее вечно лято.

Мигом пред очите му се разкри жълта пустиня, покрита с нажежени пясъци. Никъде не се виждаше ни дърво, ни тревица. Нямаше ни реки, ни бистри поточета. Само слънцето беше спряло напред небето и грееше тази земя денем и нощем.

— Покажи ми палата и царската дъщеря! — заповяда царят. Изведнаж блесна море, а на брега му — голям град, заобиколен със зъбчати стени.

— Аха — рече си царят, — това царство стигало чак до морето.

Той насочи пак огледалото към града и видя, че на най-високото място в града се издигаше непристъпен дворец с високи кули. Пред широк прозорец седеше царската дъщеря. Тя светеше като слънце. Имаше дълги черни коси и черни като череша очи. Но погледът ѝ беше строг и заповеднически. На устните ѝ усмивка не трепваше. Цар Перизан разбра, че тази хубавица ще е по-зла и от самия него, затова отклони огледалото.

— Покажи ми царството на вечната пролет! — рече той трети път. — Искам да видя царската дъщеря! — Недоизрекъл още царят, и

ето че пред него се откри царството на вечната пролет. Навред се простираха буйни гори, зелени поля и цветя.

— Искам царския палат и царската дъщеря! — извика той. Отведнаж пред очите му израсна светъл палат, потънал в зеленина. Нямахте двор наоколо. Докъдето поглед стигаше, се простираше губер от пъстри цветя. Пред палата из цъфналите храсти изскочи височко момиченце, което припна с радостен смях по поляната. Подир него затича друго, по-голямо, вече мома. Двете момичета подскачаха и се гонеха весело. Редом с тях тичаха две хубави тънкокраки животни — елен и сърничка. А над тях прелитаха райски птици и пеперуди. Те кацаха без страх по ръцете и раменете на двете момичета. Царят се слиса. Той не беше виждал нито такъв дивен дворец, нито такава чудна земя. А триж по-хубави бяха царските щерки. Те си приличаха като две капки вода и само възрастта им ги отличаваше една от друга. Едва се опомни цар Перизан. Струваше му се, че е спал и видял чуден сън. Но огледалото още беше в ръцете му и той не можеше да откъсне очи от него.

Най-сетне царят се съвзе, повика везира и му заповяда да доведе всички мъдреци и звездобройци от царството. Когато се събраха, царят им описа палата, земята, чудни птици и двете момичета, които беше видял през огледалото. Той искаше да му кажат коя е тази земя и на кого са двете чудни девойки. Мъдреците се отделиха настрана. Говориха, мислиха, решаваха и се върнаха пак при царя.

— Господарю — казаха му те, — наистина има такова царство. То е царството на вечната пролет, но е много далече. За да се стигне дотам, трябва сто години път за отиване и сто години за връщане. Никой смъртен човек не може да стигне оттук до това царство. А момичетата не знаем кои са. Трябва да са дъщери на тамошния цар.

Цар Перизан ги изгледа грозно и заповяда им да си вървят кой откъде е дошъл. Подире повика везира и му рече:

— Разпрати още днес да тръгнат глашатаи по цялото царство и да известят, че ще получи награда онзи, който се наеме да отиде в онова царство и да ми поиска за жена царската щерка.

Обходиха глашатаи царството и вред вестиха царската повеля. Но изминаха дни, изминаха месеци, а никой не дойде в двореца да каже, че се наема да тръгне. Цар Перизан щеше да полудее от яд и от мъка. Денем и нощем стоеше той затворен в двореца си с чудното

огледало в ръка и все гледаше момичето. Обещавахе вече награда половината си царство на онзи, който би я довел, но никой не стъпваше в двореца. Най-сетне царят си спомни пак за бабичката.

— Трябва да не е проста бабичка! — рече си той. — Я нека повикам нея, да видя какъв съвет ще ми даде тя.

Повикаха я. Ето ти я, куцук-куцук, иде пак бабичката и дяволито се усмихва на царя.

— Е — пита тя, — избра ли си, царю честити, лика-прилика?

— Да ми кажеш къде е земята и чии са царските щерки с птиците, които видях — рече ѝ той. — Казвай! Ти ги знаеш!

— Знам — отвърна — бабичката, — знам, царю, но тази земя е на сто години път оттука. Двете момичета са щерки на онзи цар. По-голямата я казват Омайна, а по-малката — Джанина. Омайна е най-голямата хубавица на света.

— Ще ми я доведеш — рече царят. — Ти си магьосница и всичко можеш!

— Не мога, царю, не мога. В Омайна е влюбен един зъл старец, Юмрукос — по-голям магьосник от мене. От мъничка я варди той денем и нощем, чака да порасне, за да я открадне от бащина ѝ палат с магии.

Но царят се разлюти още повече от нейните думи.

— Давам ти един ден срок! — извика той. — Ако не я доведеш, главата ти ще взема!

Изплашената бабичка обеща и напусна двореца. Тя живееше надалече от другите хора, в срутена къщичка, покрай голяма гора. И още същата нощ хората видяха чудо. В полунощ пълната месечина почервения и взе да потъмнява. Гледаха хората, чудеха се и шепнеха си: „Две сили се борят, двама магьосника. Кой ли ще надвие?“

Така на няколко пъти потъмнява и просветва месецът, докато остана да свети пак чист като по-напред.

На утрото бабичката дойде в двореца.

— Не мога, царю — рече тя. — Опитах снощи, ала магьосникът излезе по-силен от мене, надви ме и не можах да отнема девойката.

— Пак ще се бориш! — викна ѝ царят. — От тебе искам княгиня Омайна. Давам ти още един ден срок, и главата ти ще падне. Така да знаеш!

На другия ден чудото се повтори. Този път потъмня слънцето. Дълго се бориха светлината и мракът. Най-после слънцето пак огря и не потъмня вече.

Този път магьосницата не посмя да се яви пред царя. Тя намери везира, стария Халмир, и му каза, че пак не е сполучила да победи Юмрукоса. Молеше го да обади това на царя и да ѝ измоли прошка. Но везирът се върна от двореца много угрижен.

— Царят се разлюти страшно — каза ѝ той, — заповяда ми да ти известя, че ти дава само още един ден срок. Няма вече отлагане. Ако и утре не доведеш Омайна, ще поръча на арапина си да те насече жива на градския площад.

На третата нощ за трети път се опита бабичката. И трето чудо видяха хората. Слънцето залезе като че по-рано от друг път. Кървавочервено се спусна то зад планината. Към полунощ земята се затресе. Екна гръм от ясно небе. Кръстосаха небето светкавици. Долу, под земята, се чуваше страшно бучене. Хората се пробудиха, избягаха навън и нададоха писъци. Завиха жално псетата.

В това време магьосницата Абияра излезе незабелязано от дома си и се впусна към хората. Тя беше с разрошени коси и полугола, вървеше мижешком, като насън, с протегнати напред ръце. Пред себе си носеше издигната тепсия, цяла посипана отгоре със зърна. Така навлезе тя в гората, като вървеше все в една посока право напред и шепнеше странни заклинания. Наоколо беше съвсем тихо и страшно. Чуваше се само шумоленето на листата, като че разговаряха помежду си изплашени. Изведнаж Абияра се спря и коленичи на земята, като още държеше издигнатата над главата си тепсия. Същия миг земята се затресе отново, блеснаха светкавици и между клонете се чу свистене и плясък като от криле на птица. И наистина върху ръба на тепсията кацна голяма чудна птица с дълга опашка. Изведнаж наоколо огря — светеха златните пера на птицата. А тя изпищя радостно, наведе се и закълва лакомо разпилените зърна. Тогава бабичката сне полека тепсията, улови златната птица и бързо се върна в колибата си. На утринта, рано-рано, от двореца на цар Перизана излезе позлатена колесница и спря пред колибата. На прага застана Абияра, а до нея слънце-мома — царската щерка Омайна. Качиха я в колесницата и я отведоха в двореца.

Така цар Перизан придоби най-прекрасната мома на света. Но когато поискаха да я венчаят, изправи се княгиня Омайна и рече:

— Чуйте ме, хора и ти цар Перизане, по-скоро в черната земя ще вляза, отколкото под венчило с цар като тебе! Невяста с измама не се печели. Така да знаеш!

Изтръпнаха гости и велможи, а царят позеленя от яд. Той заповяда веднага да я затворят сам-сама отсреща във високата кула, като ѝ дават само по веднаж на ден корица хляб и вода. Той вярваше, че със затвор и глад ще я принуди да се омъжи за него. Но когато я доведоха след три дни, тя нито го и погледна, а направо отговори, че стои и ще стои на думите си.

Разлютеният цар заповяда да я затворят пак, като три дни подред ѝ дават по веднаж на ден само чаша вода. Но и втория път Омайна остана непреклонна пред волята му. Тогава я затвориха за трети път, с трета, още по-строга заповед — три дни да не ѝ дават нито хляб, нито вода. Ако и сега не отстъпи, тогава насила ще я венчаят.

Когато Омайна узна царската заповед, два дена подред плака в кулата. Оставаше ѝ само едно спасение — смъртта. И Омайна реши да умре. На третата нощ тя отвори прозореца на кулата, качи се горе и се приготви да скочи в пропастта. И щом тя се хвърли, двете ѝ протегнати ръце изведнъж се превърнаха на две големи яки крила. Омайна стана пак птица и отлитна радостно към гората.

На другия ден царят сам дойде в кулата, отвори и що да види — килията празна, прозорецът отворен, а от Омайна нито следа, нито вест. Разпратиха навред бързи конници, търсиха я, питаха де кого срещнат — никой нищо не можа да им обади за момичето.

Цар Перизан беше сърдит като хала. Той заповяда да мъчат стражите, защото подозираше, че те са я откраднали. Но нищо не откри. Тогава той се сети пак за Абияра.

— Навярно Омайна или някой друг е подкупил вещицата — помисли той. — Сигурно тя с магии е отвела Омайна от кулата.

Доведоха магьосницата, питаха я, мъчиха я, най-после тя каза:

— Княгиня Омайна е жива, ала нея брани Доброто, а срещу него нямаме сила нито аз, нито магьосникът Юмрукос.

Но царят не повярва и в яда си поръча да погубят магьосницата. Така умря Абияра, а царят остана само с чудното огледало. То му беше едничката утеха. През него той гледаше света, търсеше вред Омайна,

търси я и дома ѝ, в царството на вечната пролет, но и там видя само родителите ѝ и сестричето, които жалеха за милата си Омайна.

Месеци, години изминаха така. Но царят не помисли вече за друга жена. Той седеше затворен в двореца и тъгуваше за хубавата Омайна. Веднаж той пожела да погледне пак мястото, дето беше я видял за първи път — пейката и цъфналите храсти. Искаше да види дали още стоят там. Но щом обърна огледалото нататък, едва не извика от уплаха и радост. На същата пейка сега седеше друга хубавица, но много прилична на Омайна. Само че тази беше много тъжна, нажалена. До краката ѝ лежаха сърничката и еленът, а тя ги милваше замислена и с насълзени очи. Наоколо в клонете пак пееха райски птици, като че ли искаха да я развеселят, но тя не ги чуваше. Царят я позна — това беше Джанина, някогашното малко сестриче на Омайна. Тя беше пораснала вече и тъгуваше още за изгубената си сестра.

От този ден всички мисли на цар Перизан бяха насочени към хубавата Джанина. В нейното лице все едно че виждаше Омайна. И той не би се спрял да я не вземе за царица, но как да я доведе? Едничкият смъртен, който можеше да му помогне, беше магьосницата Абияра. Но нея той сам заповяда да погубят и горчиво се разкайваше за злата си постъпка. Оставаше му само едно — отдалече да я гледа и да ѝ се радва. Боеше се само, че някога може да се ожени. И наистина идваха царски синове да я искат, момичето уж ги обикваше, отиваха си и после никой не се връщаше. Царят гледаше зачуден и не можеше да разбере къде се губеха момците.

Изминаха така още доста години. И ето в палата се явиха двама лични момъка. И двамата бяха хубавци, и двамата смели, с остри мечове на бедрата.

— Татко! — викна единият момък и се впусна към цар Перизана.

— Синко! — отвърна царят и прегърна момъка.

Двамата момци бяха царският син Сехадин и Мерук — синът на везира, брат на Сехадиновата майка. Те бяха пораснали вече, свършили науките при знаменития мъдрец и сега се връщаха в царството си.

Царят беше много зарадван. Той нареди народът да празнува цяла седмица по случай благополучното завръщане на двамата момци. А на седмия ден повика сина си и му каза:

— Синко, виждаш ли хе онзи нов дворец? За тебе съм го съградил. От днеска той е твой. Побързай да си избереш невеста и

живейте там щастливо, докато дойде ред да ме заместиш на трона.

От този ден момъкът се посели в двореца. Той повика при себе си и побратима си Мерука, наредиха се и се захванаха най-напред да намерят невеста на Сехадина. Но като че ли тежеше зла орис над цар Перизановия род. Ето и син му като баща си не можеше да си избере мома прилика! Какво не направи побратим му, какви добри и красиви момичета не му показа! Царският син никоя не харесваше, към никоя не се обърна с обич сърцето му. Топяха го черни мисли. Потъмняха очите му, побледня лицето.

Царят виждаше как се измъчва милото му чедо и също страдаше. Нали и в неговото сърце беше свила гнездо мъката! Много мисли той как да му помогне да си намери невеста. Най-сетне остана само едно средство — да му покаже вълшебното огледало. Но царят не се решаваше, защото се боеше да не би Сехадин да види и да обикне сестрата на Омайна. А той не искаше да я види жена другиму, дори невеста на сина си. Пък и страхуваше се, че момчето ще тръгне да я търси и ще загине в дългия път.

Най-после бащината обич надви. Той повика сина си, даде му чудното огледало и му разказа какво е то. Сехадин взе огледалото и се върна в двореца. Яви се едва на седмия ден. Той застана мълчаливо пред баща си, без да посмее да го погледне в очите.

— Е, синко, избра ли си невеста? — попита го баща му засмян.

— Избрах, татко.

— Откъде е, каква е? — засмя се пак бащата. — Кажу ми да видим намерил ли си най-красивата девойка на света.

— Не знам, татко — промълви момчето, — но която харесах, според мене, тя е най-хубавата на земята. И като нейното царство няма друго: там е вечна пролет...

Царят, щом чу тези думи, престана да се усмихва, побледня и загледа плахо сина си.

— Сехадине! — едва промълви той. — Синко, опиши ми каква е девойката, какво е царството. Да не си погрешил нещо...

— Татко, не мога да ти опиша нито девойката, нито царството й — те са неизказано красиви. Но знай, че нея обичам, нея желая за жена. Тя живее покрай морето, в светъл дворец, сред вечна пролет. Дворецът им е заграден отвред с гора, която достига до морския бряг. Само златорог елен, бързонога сърничка и птиците небесни са

едничките ѝ другари... Но тя е всякога тъжна и замислена, горчива скръб гризе сърцето ѝ... Татко, или тя ще бъде моя жена, или никоя друга!

Сехадин коленичи пред баща си. Но царят го вдигна кротко, сложи ръка на рамото му и го загледа в очите.

— Дете мое — рече той, — помисли добре! Пред тебе са девойките на целия свят. Избери си, която щеш, друга мома. Само тази не искам. Недей!

— Тази искам, татко, тази — никоя друга!

— Но това е гибел! — извика царят. — Знаеш ли, че до царството на тази девойка има сто години път оттук. Никой смъртен не може стигна до това царство.

— Аз ще го достигна! — отвърна гордо момъкът. — Аз я обичам, а за обичта няма прегради — така ни учеше нашият стар учител, мъдрецът.

— Не, не! Ти ще загинеш по пътя, дете мое. Откажи се!

— Защо да се откажа, когато и тук без нея животът ми ще бъде по-тежък от смъртта. Пусни ме, татко! Ще тръгна, ще я търся, ще я намеря!

Царят видя, че е невъзможно да го разубеди. Той повика Халмира, стария везир, и пръв път през живота си го моли със сълзи на очи да разубедят двамата с Мерука сина му да не тръгва. Но старият везир му отговори:

— Царю, защо да мъчим момчето? Нека отиде. Ако стигне дотам, ще се върне с нея. Не доведе ли и ти сестра ѝ Омайна, ала Доброто ти я отне от ръцете?

Накрай царят отстъпи и обади на сина си, че е съгласен да го пусне. И зарадваният момък взе да се готви за път.

— И аз ще замина с него — заяви Мерук, другарят му.

— Иди, сине! — отвърна баща му. — Всичко може да се случи по пътя. Като сте двама, ще си помагате. Пък нали и ти си по-голям, ще се грижиш за Сехадина.

След някой ден двамата момци възседнаха конете си и весело тръгнаха на път. Те бяха в царски облекла, на едното им бедро висеше остър меч, на другото — колчан със стрели. През рамо носеха тежки лъкове. Царят и везирът ги изпратиха до край града със сълзи на

очи. Момците препуснаха коне и след малко се изгубиха от погледите на двамата нажалени бащи.

Първия ден момците минаха в смях и безгрижни шеги. Вървяха втори и трети ден. Препускаха все напред, без да знаят къде ще ги изведе пътят. Изминаха широко поле, после планина и стигнаха до висока гора. Навлязоха и още два дни бродиха из гората — нямаше край. Нигде никого не срещнаха. Само гора и гора. На третия ден излязоха на широка поляна, а сред поляната дъб и под дъба бистър извор. Бяха много прегладнели, а и конете им — уморени от дългия и труден път.

— Да спрем и да починем — каза Мерук. — Пък и конете са гладни.

Момците слезнаха и пуснаха конете да пасат, а те обядваха и пийнаха вода от студения извор. Сехадин беше повече уморен. След обедата го налегна дрямка.

— Да полегнем — рече той. Но Мерук отказа.

— Легни ти — рече му той, — а пък аз ще те пазя и ще нагледвам конете. В гора сме. Всичко може да се случи.

Сехадин легна и веднага заспа. След малко Мерук чу да пляска криле над главата му. Той вдигна очи и видя, че над него прелита голяма пъстра птица със златни пера. Птицата кацна на нисък клон над него и го загледа. Момъкът взе полека лъка и приготви стрела. А птицата, като го видя, заговори му с човешки глас:

— Везирски сине, не ме убивай! Снеми лъка си! Каква полза, ако ме убиеш? Месото ми не е вкусно. Дошла съм да ви помогна — и на тебе, и на царския син.

Момъкът се слиса. Не вярваше очите и ушите си. Той сне лъка и отговори засмян:

— Че какво ли можеш да ни помогнеш ти, слаба птицо?

— Мога. Ще ви покажа пътя към царската дъщеря.

Момъкът скочи на крака и радостен помоли птицата:

— Ах, ти, добра златна птицо, покажи, покажи ни пътя, щом го знаеш!

— Знам — отвърна птицата, — но вие отивате съвсем на друга страна. Обърнете се към слънцето и вървете все срещу него — нататък е земята на вечната пролет. Като вървите, ще стигнете до морския бряг. На брега има голям дъб — ей колкото този. Премежете от стъблото му

към морето тридесет крачки и копайте, дето стигнете. От пясъка ще изриете златна конска юзда! Издигнете я и я тръснете до три пъти. Тръснете първи път. Почакайте малко и тръснете втори път. Пак почакайте и тръснете я и трети път. Тогава от морето ще излезе русалският кон и ще ви попита какво искате. Недейте се плаши от него. Кажете му: „Искаме да ни отнесеш в столицата на царството на вечната пролет“. И той ще ви отнесе. Там е девойката, която търсите. Но пазете се — тази девойка я пази за себе си най-злият магьосник — Юмрукос. Той ще се опита да ви погуби и да открадне девойката. Върху седлото на русалския кон има закачен златен меч. Вземи го и сложи своя на седлото. Когато срещнете магьосника, замахни с меча към него, и той ще избяга. Вървете! Но знай, че никому нищо не трябва да казваш какво съм те научила. Ако кажеш — на камък ще се превърнеш.

Щом изрече тези думи, птицата подхвъркна и се изгуби от очите на момъка. А той се впусна и събуди царския син.

— Ставай, Сехадине! — викна му той. — Възсядай коня и да вървим!

— Къде?

— Качвай се и не питай!

Те яхнаха конете и препуснаха направо към слънцето — без път, през гори и планини. Привечер пред тях блесна широкото море. Приблжиха брега, намериха голям дъб. Мерук отброи тридесет крачки към морето, копа там и изкопа златна юзда. Сехадин го гледаше зачуден. Питаше го, но той мълчеше, като че не чува думите му. Издигна юздата и я тръсна. Изведнаж морето взе да бучи, да се вълнува. Той почака и я тръсна втори път. Шумът се усили. Вдигнаха се високо вълни, заудряха брега. Мерук почака и я тръсна трети път. Вълните зареваха със страшна сила, запениха се. Но ето че една вълна се издигна по-високо от другите, заля брега и се метна право срещу момците. Те отстъпиха изплашени: помислиха, че ще ги погълне. Но в следния миг вълната се преобърна в чуден хубав кон. Конят беше със сиво-зеленикав цвят, с тъмни петна, също като вълната. А дългата му къдрава грива беше като бяла пяна...

Конят спря пред момците и коленичи.

— Заповядайте, господари — проговори им той с ясен човешки глас. — Каква услуга искате от мене?

Мерук се съвзе пръв:

— Отведи ни в земята и престолния град на царството на вечната пролет! — каза той.

— Сложи ми юздата, господарю! — покорно отговори конят. — Възседнете ме, замижете и не бойте се! Дръжте се само здраво за седлото.

Мерук приближи и сложи юздата на коня. Той видя отдясно на седлото повесен златен меч, откачи го, постави своя на мястото му и препаса златния на кръста си.

Сехадин го гледаше все повече учуден. Накрай не се стърпя и каза с упрек на Мерука:

— Защо оставяш своя остър стоманен меч, а вземаш този, който, макар и златен, едва ли може да ти помогне в нужда?

Но Мерук се престори, че не го е чул. Той се метна на коня и подаде ръка на Сехадина:

— Хайде, качвай се зад мене! — извика му той весело.

Когато момците се наместиха, конят изцвили, хвърли се в морето и заплува като най-бърза риба. Момците не разбраха какво става с тях. Не се цаха мръква ли се или съмва, движат ли се или стоят на едно място, блъскани от буйните морски вълни. В ушите им се чуваше само страшно бучене. Най-сетне те разбраха, че конят стъпи на твърда земя.

— Господари, отворете очи! — проговори конят. — Стигнахме вече.

Младежите отвориха очи и видяха, че са стигнали в съвсем чужда земя. Съмваше се. Изгряваше голямо червено слънце над земята. Наблизо край брега блестеше непознат град. Вън от града се издигаше мраморен дворец, обкръжен с високи зелени гори.

Пътниците разбраха, че са пристигнали в онова царство. Мерук сне юздата от коня. Той скочи в морето и се изгуби. Подире закопаха юздата, отбелязаха добре мястото и тръгнаха към непознатия град.

Като слязоха в града, двамата момци най-напред потърсиха място, дето да нощуват, и тръгнаха да се опознаят с новото царство и хората му. Те скитаха насам-натам, видяха много и най-чудни неща. Хората в онзи град бяха големи майстори на всякакви изкусни работи. Вред се виждаха магазини с различни стоки — от злато, от сребро и слонова кост.

Двамата момци минаха и покрай царския дворец. По пътя срещнаха добри хора и ги попитаха — има ли царят дъщеря мома, как се казва, каква е, какво прави.

Хората разбраха, че са знатни чужденци, и ги попитаха по каква работа са дошли в царството им.

— Търговци сме — побърза да отговори Мерук. — Чухме, че имате майстори на изкусни неща, и дойдохме да купим за нашия цар.

Тогава хората им обадиха, че царят има млада и красива дъщеря, която се казва Джанина. Казаха им още, че девойката била много добра, но винаги мълчала, тъгувала и плачела. Преди години магьосници откраднали по-голямата ѝ сестра, Омайна. Двете сестри много се обичали. Оттогава Джанина вечно жалила по изгубената си сестра. Никой не могъл да я развесели. Царят, баща ѝ, обещавал, че който я развесели, ако е жена, ще получи скъпи дарове, а мъж ако е — ще му я даде за жена. Досега само двамина били я развеселили — и двамината млади царски синове. Но още същия ден и двамината се изгубвали и Джанина ставала все по-тъжна.

Така им казаха хората. Мерук си спомни за думите на птицата и разбра, че злият магьосник Юмрукос ще да е погубил царските синове. Момците повярваха, че е тази девойката, която търсят. Но как да се явят при нея? Как да я развеселят?

Най-сетне Мерук скрои хитър план. Той отиде при един стъклар и му поръча да му направи стъклен шкаф, голям колкото да влязат вътре двамина. Но да бъде така изкусно направен, че отвътре навън всичко да се вижда, а отвън навътре — нищо. Освен това да не се познава, че има врата.

След два дни шкафът бе готов — такъв, какъвто бе поръчан. Мерук заплати скъпо на майстора и му поръча никому да не казва, че е построил такъв шкаф. Мерук вдигна шкафа, отнесе го в стаята, дето нощуваха, каза на Сехадина да влезе вътре и да се заключи. И почна той да му задава загадки отвън, а Сехадин отговаряше отвътре, уж, че не той, а самият шкаф отговаря. Три деня се упражняваха така. Изучиха какви не смешни въпроси и отговори.

И ето след няколко дни край царския дворец се появи чудо невиджано — говорещ шкаф! Стекоха се хора, гледат — стои странник пред стъклен шкаф, задава му загадки и шкафът отговаря като жив, с човешки глас.

Гледаха хората, обхождаха го отвред — нигде няма ни врата, ни ключ, а чува се жив човешки глас отвътре! Мнозина опитваха. Каквото го запитат — отговаря. Песни пее, смешки разказва, та хората се превиват от смях. Видя царската дъщеря навалицата от прозореца на двореца и прати да узнаят какво има там. Казаха ѝ — жив говорещ шкаф. Песни пее, врачува, смешки разправя. Зачуди се царската дъщеря — какъв ще е този жив шкаф.

— Доведете го — дума тя, — искам да го видя.

А Мерук това и чакаше. Ето ти го в двореца с шкафа.

— Що е това? — пита хубавицата.

— Говорещ шкаф, княгиньо — отвръща чужденецът. — Всичко знае, всичко може. От баща си наследство го имам. Прехраната си вадя с него.

— Добре — каза хубавицата. — Нека ми разкаже весела приказка!

— Не мога! — чу се глас от шкафа. — Не мога така, княгиньо. Трябва да сме само двама. Тогава по всички въпроси ще ти отговоря.

— Излезте всички! — заповяда тя.

Излязоха всички. В стаята останаха само тя и шкафът.

— Е, шкафе, говори сега. Кажи ми най-напред коя съм аз?

— Ти си царска дъщеря, княгиньо. Казваш се Джанина и си най-прекрасната девойка на света. Но ти имаш голяма скръб, княгиньо!

Княгинята наведе насълзени очи.

— Голяма скръб, княгиньо — продължи шкафът. — Ти жалиш загубената си сестрица Омайна.

При тези думи княгинята се впусна към шкафа и го замоли, като чупеше ръце:

— Говори! Говори, шкафе! Кажи ми жива ли е тя? Къде е?

Сехадин, който я гледаше през шкафа, се намери в чудо. Какво да ѝ каже, като и сам не знаеше повече от онова, което чу от хората. Но в това време като че ли някакъв таен глас му прошепна на ухото: „Говори, говори, кажи ѝ, каквото чуваш!“

И той заговори:

— Жива е, жива! — рече той. — Но тя е далече, в друго царство, на сто години път оттук...

Радост и скръб се изписаха по лицето на момичето. Сехадин видя и много му дожаля за нея:

— Не бой се, княгиньо! — продължи той, като слушаше гласа. — Вам е писано пак да се срещнете, да се съберете двете. Твоята хубост и доброта ще помогнат. Преди седмица е пристигнал тук царският син от онова царство. Той те обича. Ако отидеш с него в царството му, там ще срещнеш сестра си.

Княгинята занемя от радост. После извика:

— А къде, къде е царският син? Искам по-скоро да го видя!

— Тук е, светла княгиньо, ала не смее да се яви пред очите ти.

— Ох, нека дойде, шкафе, нека се яви!

— Закълни се, че нищо няма да му сториш, ако се яви пред очите ти.

— Нищо, нищо! Кълна се в живота на сестрицата си!

В същата минута шкафът щракна отвътре, отвори се и пред Джанина застана царският син. Няколко мига те се гледаха и не можеха да проговорят — толкова много бяха се харесали един други. Сехадин падна на колене пред нея и почна да ѝ признава всичко. Но Джанина го спря, вдигна го и сама положи русата си главица на рамото му. И двамата бяха разбрали, че са родени един за други. Но преди да се изприкажат, на вратата се почука. Мерук идеше уж да си вземе шкафа. А като видя, че Сехадин и Джанина са се разбрали, поздрави ги весело.

Първа се опомни Джанина.

— Решавайте сега какво да правим! — рече тя на момците. — Знам, че татко няма да ме пусне да отида в такова далечно царство. Аз съм му едничката утеха, откакто се загуби сестра ми.

— Ще избягаме! — извикаха двамата момци.

Но девойката ги погледна нажалено.

— Ах, вие не знаете — каза им тя, — ние със сестра ми сме най-нещастните девойки на света. По-рано нея беше залюбил страшният магьосник Юмрукос. Пазеше я от всички, искаше жена да му стане. А откакто се загуби Омайна, той взе да мъчи мене. Убеждава ме, явява ми се насън и се заканва, че няма да позволи да се омъжа за другиго. Страх ме е, Сехадине, да не те погуби, щом се опиташ да ме отведеш.

Но Мерук я приближи и посочи златния меч:

— Не бой се, Джанино! — каза той. — Докато този меч е в ръцете ми, нищо не може да ни стори Юмрукос. Но кажи как да те изведем от двореца.

Замислиха се и тримата. Но след малко Джанина се засмя радостно.

— Намислих! — извика тя. — Сехадине, влез пак в шкафа, а ти, побратиме, излез сам от двореца. Аз ще кажа, че съм задържала шкафа да се порадвам до вечерта. А довечера ще оставя пари на слугите да ти платят, когато дойдат да го вземат. Ще им кажа още, че уж съм уморена, та никой да не ме безпокои до утринта. А пък скришом ще влезна и аз в шкафа при Сехадина. Подире ще дойдеш ти и ще ни изнесеш от двореца.

— Браво! — извикаха момците. — По-хитър план от този не ни трябва!

И наистина, още същата нощ на морския бряг пристигнаха двамата момци и с тях Джанина. Но преди Мерук да изрови юздата, чу се гръм от небето, земята се затресе и те видяха пред себе си грозно кривокрако старче. Джанина, щом го видя, изписка и се хвърли в ръцете на Сехадина.

— Пазете се! Пазете се! — извика тя. — Това е Юмрукос, магьосникът... Ще ни погуби!

В това време старчето се изкиска и размаха дългата тръстикова пръчка, която държеше в ръка.

— Магьосната пръчка! — изписка пак Джанина.

— Хе, хе, хе! — засмя се пак старчето. — Ще бягате, а? Невястата ми ще крадеш... Я чакай да те помилвам с моята пръчка! — извика то и се впусна към Сехадина. Ала Мерук беше вдигнал вече русалския меч и замахна с него към старчето. Пръчката му изпраця, пречупи се на две и падна на земята. Старчето, щом видя меча, извика, падна на колене и вдигна ръце нагоре.

— Милост, юначе — замоли се то, — милост, не ме погубвай! Не разбрахте ли, че аз исках да се пошегувам само. Какво може да му стори една слаба тръстикова пръчка!

— Лъже! — извика Джанина. — Не му вярвайте! Ако беше докоснал с нея Сехадина, той щеше да се превърне на въглен.

А старчето продължаваше да се моли:

— Пощадете ме, юнаци! Ще се скрия и никога вече няма да правя зло нито на вас, нито на другите човеци.

— Махвай се от очите ми, нещастнико! — извика му Мерук, като свали меча.

Старчето не чака повторна покана. То подскочи назад и изчезна от очите им.

Тогава Мерук изкопа юздата и повика пак русалския кон. Конят изплава от вълните, коленичи пред тримата и рече:

— Заповядайте, господари! Десет деня ви чакам тук.

— Мили коньо, отнеси ни пак в нашето царство! Ние намерихме, каквото търсехме.

Конят подложи гръб, момците се качиха, подире Сехадин вдигна на ръце Джанина. Момичето го прегърна през шията и му прошепна:

— Не се боя, готова съм да дойда накрай света с тебе и добрия ти другар!

Конят скочи в морето и заплува. Зашумяха пак буйните вълни покрай тях. А на утрото бяха на отвъдния бряг, на същото място, откъдето тръгнаха. Снеха юздата, поблагодариха на коня, а той изцвили радостно и потъна пак в морето. Но момците чуха ново цвилене зад себе си. Обърнаха се и видяха до тях конете си. Русалският кон беше ги повикал от гората.

До вечерта стигнаха до дъба и изворчето. Бяха гладни и изморени. Едва хапнаха по някой залък, пиха вода от кладенчето и момичето заспа върху Сехадиновото коляно. След малко и той клюмна глава. Буден остана само Мерук. Той държеше готов за стрелба лъка си и се вслушваше в нощта. И ето че пак заплющяха криле над главата му. Той вдигна очи и видя над себе си същата златна птица.

— Добре дошли, царски гости! — извика му тя радостно.

— Добре те заварили и сполай ти за добрината, златна птичко! — отвърна ѝ той. — Връщаме се щастливи и радостни.

— Везирски сине — отвърна птицата, — не бързай да се радваш. На пътя ви стоят още две премеждия. Ако преминете и тях благополучно, тогава ще настъпи радостта ви. Видяха ви днес ловци в гората и обадиха на цар Перизана, че се връщате и водите царската дъщеря. В сърцето му се пробуди пак злото и той намисли да ви погуби. Подстори го на това лукавият Юмрукос, когото трябваше да погубиш с меча. Той каза на царя, че може да се преобърне на хубав кон, ще го впрегнат в царската колесница, за да ви посрещнат с нея. Той обещава на царя, че ще припне с колесницата, ще погуби вас, а девойката ще отведе при царя. Но истинският му план е да погуби вас и да отвлече момичето. Внимавай! Когато ви срещнат утре царските

хора, не позволявай на Сехадина и девойката да се качват в колесницата. А сними юздата на коня и тихичко му продумай: „Отдето си дошъл, страннико, пак там да отидеш!“

— Разбрах — каза Мерук. — Благодаря ти, добра птицо!

— Почакай! — прекъсна го птицата. — Юмрукос не ще остави девойката да бъде чужда невеста. На змия ще се превърне той — двуглава, отровна — и ще гледа да ухапе Сехадина, преди да се е венчал е нея. До сватбата не се отделяй от тях нито стъпка! Пази го от змията! Убий я с русалския меч и чак тогава ще добрувате. Но помни, че ако обадиш някому какво съм те научила — на камък ще се преобърнеш!

Като изрече това птицата, отлетя, изгуби се. Княгинята и Сехадин се събудиха на утрото и тръгнаха на път. Мерук не им каза нищо. Но след малко ги срещна царската колесница и както каза птицата, така и стана всичко. Преди да се качат Джанина и Сехадин, Мерук приближи до коня, смъкна му юздата и тихо продума:

— Отдето си дошъл, зъл магьоснико, пак там да отидеш!

Изведнаж изчезнаха и конят, и колесницата.

— Какво стори ти? — извика сърдито Сехадин. — Как ще отговаряме пред татка?

Но Мерук се усмихна и проговори:

— Мълчи и не разпитвай много, Сехадине, ако искаш да добруваме!

Като каза това, Мерук улови за ръка Сехадина и смаяната девойка и ги поведе към столицата. В това време цар Перизан беше се изкачил на висока кула и чакаше да види дали старецът е отнел хубавицата. Но дотичаха слугите и му обадиха какво се е случило. А подир малко се подадоха и двамата весели младежи и между тях чудното момиче. Царят толкова се ядоса, че от яд му прилоша. Той пребледня, залюля се и падна от кулата. Царедворците не видяха какво стана. Те изтичаха долу и го намериха прострян мъртъв, с разбита глава и цял облян в кръв.

Така загина страшният цар Перизан, както го бе проклел баща му. Сехадин оплака баща си, защото помисли, че му е прилошало от радост, като го е видял здрав и жив. Той заповяда да го погребат с големи почести, качи се на престола и взе да се готви за сватба.

Голяма радост настъпи в цялото царство. Радваха се и велможи, и народ, и най-много младият цар и невестата му. Тя не преставаше да разпитва Сехадина къде е сестра ѝ и ще я види ли скоро. А той се усмихваше и отвърщаше:

— Мълчи и чакай. Всичко ще се нареди, мила Джанино.

Защото не искаше да ѝ признае, че и самичък той не знаеше къде е и дали е още жива сестрицата ѝ.

Невесел беше само Мерук. Питаха го, разпитваха го защо е угрижен, а той все мълчеше с наведени очи. Как да им обади, че бедата още виси над главите им, като помнеше страшното заклинание на птицата. Но и не отстъпваше нито крачка от тях. Дето отидат те — и той все е подир тях.

Най-после тези негови постъпки омръзнаха на царя. Той искаше да бъде сам с годеницата си, а Мерук все се изпречваше до тях. Взеха да се пораждат и съмнения в душата му.

„Дали пък и Мерук не е обикнал Джанина и затова не се отделя от нас!“ — мислеше той и поглеждаше накриво умисления си другар.

Един ден тримата бяха пак в царската градина. Покрай градината течеше дълбока река. Царят и Джанина седяха един до други на брега, а побратимът им стоеше на няколко крачки от тях. По едно време двамата млади, както седяха, налегна ги дрямка. Мерук видя, че спят, и ги приближи. И в същия миг той видя как от близкия храст изскочи голяма двуглава змия и се спусна към заспалите. Мерук измъкна русалския меч, пресрещна змията и с един замах отсече двете ѝ глави. Подире вдигна с меча си змията и главите и ги хвърли в реката. Същата минута царят отвори очи и що да види: над тях стои Мерук с гол меч в ръка...

Царят страшно се разлюти.

— Ти искаше да ме убиеш, когато спя, за да вземеш Джанина! — извика му той.

Но Мерук нищо не отговори, за да се оправдае. Той мълчеше и гледаше натъжено към земята. Тогава царят повика стража и заповяда да хвърлят Мерука в тъмницата. А след това го подложиха на съд. Но Мерук нищо не каза, за да се оправдае. Той повтаряше само — „Невинен съм, правете с мене, каквото искате“.

От всички само Джанина беше на негова страна. Тя не вярваше, че е искал да убие царя. Молеше го да почака, да не погубва човека,

който им направи толкова добрини. Но молбите ѝ още повече усъмниха и разлютиха царя и той осъди Мерука на смърт.

Една утрин в двора на палата издигнаха бесилка и доведоха Мерука да го обесят. Наместиха го под бесилката, метнаха въжето на шията му. Тогава старият везир Халмир приближи до сина си, сложи ръка на рамото му и каза през сълзи:

— Синко, аз знам, че си добър и невинен. Защо мълчиш? Защо не искаш да се оправдаеш? Сигурно нещо ти пречи. Ти криеш някаква тайна в сърцето си. Моля те като баща и като везир на царството — недей отнася в гроба си тази тайна, каквато и да е — добра или лоша!

Мерук също заплака и проговори:

— Татко, щом искаш, ще изпълня молбата ти. Царю — обърна се той към Сехадина, — братко Сехадине, до днес мълчах, но сега ще ви кажа всичко, защото виждам, че и като мълча, пак ще загина...

И той разказа всичко подред: за кладенчето, за златната птица и русалския кон, подире за връщането, за колесницата и магьосника, най-сетне за змията и за обещанието, че ако каже, ще се превърне на камък.

— Ето — завърши той, — казах всичко и сега умирам с чисто сърце.

Наистина, още когато почна да разказва, той сети, че краката му изтръпват и се вкаменяват, а ръцете му стават все по-тежки и падат безсилни. А след малко и погледът му се замрежи, а клепките се затвориха и втвърдиха.

— Не, не, братко! — извика царят. — Ти ще живееш, ще живееш... — И той се впусна да го прегърне, но вместо жив човек прегърна студен камък. Мерук беше се преобърнал на каменна статуя. Двете дървета на бесилката се превърнаха в две зелени трепетлики, със сплетени над него клоне, а въжето стана зелен бръшлян и се спусна като венец над главата му.

Разкъса царят дрехите си от мъка, плака като дете, но всичко беше напразно. От този ден пак влезе скръбта в царския дворец. Вместо весел смях чуваха се само въздишки. Отвърна се сърцето на царя и от Джанина.

— Заради тебе изгубих най-верния си другар! — натякваше ѝ той всеки ден.

По цели дни стоеше пред лицето на вкаменения си другар, вдаден в тежки мисли. А царицата плачеше ден и нощ и проклинаше злата си съдба. Тя се пресели във високата кула, където някога цар Перизан беше затворил сестра ѝ, и не приемаше никого. Трина души оплакваше тя: добрия Мерук, сестра си Омайна и любимия си цар Сехадина.

Измина така много време. Една нощ княгинята стоеше сама пред отворения прозорец. Тя гледаше ясната лятна нощ и мислеше за своето далечно царство, за скръбта на старите си родители и за милата си сестрица Омайна, която и тук не намери. Унесена така, тя не забеляза отде бе прилетяла една чудна птица, която кацна пред нея на прозореца и я загледа в очите.

Царицата отстъпи изплашена.

— Не бой се, княгиньо — проговори птицата, — дошла съм лек да донеса за мъката ти!

— Ах, мила птичко — отвърна княгинята. — Добра птичко, моля те, помогни ми, ако можеш!...

— Слушай сега. Още утре младият цар сам ще отиде в гората при изворчето, дето ноцувахте. Той го знае де е. Сам с ръката си ще донесе вода от него. Тази вода е жива вода. Нека полее Мерука с нея и той ще оживее. Отсечете подире двете трепетликови дървета, накладете от тях огън в полунощ и хвърлете в огъня магьосаното огледало. То е в палата, в спалнята на покойния цар.

Като каза това, птицата изчезна. Всичко стана толкова бързо, че царицата помисли дали не ѝ се присънило нещо. И щом се опомни, изпрати да повикат царя и му разказа за чудото.

На другия ден, още в тъмни зори, царят замина към кладенчето. А като донесе водата, поля с нея каменната статуя и тя потрепери, раздвижи се и отвори очи. След миг двамата другари бяха се прегърнали и плачеха от радост.

Вечерта царят нареди да отсекаат двете трепетлики, намериха и вълшебното огледало. А когато настана полунощ, запалиха буен огън от трепетликите и бръшляна и хвърлиха огледалото в огъня. Изведнъж над огъня се чу писък и всички видяха как в огъня падна голяма златна птица. Хората извикаха изплашени. Някои поискаха да я спасят, ала не можаха да се помръднат от местата си. А и пламъците се издигаха още по-високо.

Вятърът ги развяваше и люшкеше насам-натам като живи. Изминаха миг, два. И всички видяха, че пламъците се размахват като ръце, после като дълга светла женска дреха. Но докато се опомнят, огънят изведнъж изгасна и вместо пламъци посред огнището стоеше девойка с невиждана хубост, огряла като ясна месечина.

Царицата първа изписка, спусна се към нея и извика:

— Сестро, сестрице, Омайна!

— Джанино! — отвърна ѝ девойката и двете сестри се прегърнаха, премалели от радост.

Да разказвам ли още какво стана по-нататък? Та нима не се досещате и сами? Този път вместо една — народът отпразнува две царски сватби: едната на цар Сехадина и Джанина, а другата — на Мерука с Омайна. Тя му призна, че беше го харесала и обикнала още като птица, когато го видя пръв път при кладенчето.

А подир една седмица русалският кон понесе пак през морето скъп товар. Връщаха се Мерук и Омайна в далечното царство на баща ѝ. Оживяла и възкръснала, Омайна бързаше да им отнесе не само дълго очаквана радост, а и млад заместник на трона на престарелия си баща.

МАЙЧИНА КЛЕТВА

Една жена имала две деца: момче и момиче. Братчето било по-голямо, сестричето — по-малко.

Жената била бедна вдовица — живяла от усилен труд, по чужди къщи работела. Дома се прибирала късно вечер, колкото да нахрани и приспи децата си, и в тъмни зори отново тръгвала по чужда работа.

Нямало кой да поучи децата ѝ на добро, затова те били лоши и немирни: биели се помежду си, лудували с чуждите деца по пътищата.

Когато братчето си направело въртележка от сух бучиниш, сестричето го издебвало и начупвало играчката на късчета. А щом сестричето излезе, тогава пък братчето разхвърляло наредените кукли и парцалчета. И почвали се пак гоненици, бой, писъци — нямало кой да ги разтърве, да им каже блага дума.

Ще се върне вечер майката им гладна, уморена, а те я посрещнат сърдити, оплакват се, клеветят се един друг. Понякога идвали при майката и чужди хора да се тъжат от децата ѝ.

Съветвала майката, хокала ги, а някой път плачела и люто ги кълняла.

Слушали я чуждите жени, думали ѝ:

— Недей, сестро, не кълни децата си, че майчина клетва стига човека и проваля го!

Ала нито децата, нито майката вземали от дума.

Един ден майката омесила тесто, запалила пещ и се приготвила да пече хлябовете. Децата все лудували покрай нея. По едно време скарали се, сборичкали се и прекатурили ноцвите с тестото.

Ядосала се майката, провикнала се:

— Дано ви сполети да се чувате, но да се не видите никога, деца проклети!

И още недоизрекла клетвата си майката, станало чудо. Изгубили се мигом децата и вместо тях пред очите ѝ прехвъркнали две големи птици и кацнали отсреща на черницата. Те били кафяви, с черни петна и сиви пера по гърдите. И двете имали яки крила и дълги опашки. Ала

едната неподвиждала. Тя изперперкала като сляпа, спуснала се на близкия плет и се скрила там. Другата издула гуша и зачестила:

— Куку! Ку-ку! Ку-ку! — жално-жално викала тя, сякаш търсела някого.

Подире подхвъркнала и се загубила в близката гора.

През нощта се зачул гласът на друга, нечувана дотогава птица.

— Чуух! Чууух! — викала тя жално, като че се обаждала някому.

Разбрала тогава майката, че това са нейните две прокълнати дечица — да се чуват, а да се не виждат никога.

Нарекли хората едното кукувица, а другото — чухал. Едната птица вижда денем, а другата само нощем. И до ден-днешен кукувицата хвърчи от дърво на дърво, гнездо не свива, рожби не отглежда — само кукува и търси по цял свят братчето си.

А чухалът ѝ отвърщаше нощем:

— Чух! Чу-ух! Чувам те, сестричко, ала очите ми не могат да те видят!

КАЛИНКА

Царският син, като се връщал един ден от лов, ожаднял много и се отбил на един извор да пие вода. При извора стояло момиче със стомна в ръка. Момичето било прекрасно, като месечинка. Царският син го помолил да му подаде вода да се напие. Момичето му подало стомната и го погледнало с крайчеца на окото си. Погледът му запалил сърцето на царския син и той обикнал момичето.

Щом девойката заминала, царският син поръчал на верните си хора да я проследят и видят в коя къща ще влезе.

Един царедворец проследил момичето, узнал двора и къщата, гдето влязла девойката. На портата стояла стара жена. Царският човек приближил и попитал жената, чие е това момиче.

— Наше е — отговорила жената сърдито.

Велможата се навел от коня и тихо ѝ прошепнал, че царският син много харесал щерка ѝ, та ще дойде да я поиска за царица. Да се пригответ за сватба, ако е момичето им за женене.

— Нека дойде царският син, па тогава ще видим! — все така сърдито отговорила жената.

Велможата отминал, зачуден от думите на жената. Той не разбрал, че момичето било сираче, без майка, и тази жена му била мащеха. Жената си имала друго, свое момиче и него си обичала тя, а сирачето мразела, защото било по-добро и по-хубаво от нейната дъщеря. Тя клеветяла завареничето всякак пред баща му, той вярвал, карал му се, а то, горкото, търпяло и мълчало.

А сега, като чула злата жена, че царският син харесал сирачката и ще се жени за нея, още повече я намразила.

„Трябва да я погубя — рекла си тя, — та да ожения моята дъщеря за царския син.“

И скроила хитрина как да погуби бедното момиче.

Вечерта мъжът се върнал от нивата. Жена му го посрещнала още по-сърдита.

— Не искам вече дъщеря ти! — викнала му тя още от портата. — Лоша е, мързелива и срами вече къщата ни... Ето заради нея взеха вече чужди мъже да обикалят около двора ни... Отведи я в гората — вълци и мечки да я изядат!

На бащата много му дожеляло за детето, но боял се от злата си жена и не посмял да ѝ отвърне. Какво да прави! Взел човекът скришом малко хляб в една торбичка и повел девойката.

— Хайде — рекъл ѝ, — чедо, да те водя у лелини ти на гости.

На утрото станали рано и тръгнали. Вървели, вървели, стигнали до една гъста гора. Бащата подал на девойката торбата с хляба и рекъл:

— Стой тука, дъще, почакай ме, аз сега ще дойда.

И оставил момичето самичко в гората.

На другия ден дошли царските сватове да искат момичето за царска снаха. Жената стъкмила дъщеря си с нови премени и я извела пред сватовете.

Но царският син, щом видял момичето, викнал:

— Не е тази дъщеря ти! Друга е! Друга е!

— Тази е, царю честити, тази — отговорила престорено жената.
— Нямаме друга дъщеря.

— Доведете бащата! — заповядал царският син.

Довели бащата.

— Къде скри другата си дъщеря? — попитал го момъкът. — Казвай истината или ще заповядам да ти отсекаат главата!

Човекът паднал на колене и разказал всичко, както си било.

Не дочакал царският син да се доизкаже човекът, обърнал коня и препуснал към гората. Ала на онова място нямало никого.

Спрял се там царският син, спрял и питал се: „Дали е жива още? Дали не са я изяли вече дивите зверове? Къде да я търси в тази гъста гора?“

А девойката била жива и здрава. Когато баща ѝ я оставил в гората, тя го чакала дълго там. Най-сетне разбрала, че няма да се върне баща ѝ. Помислила, че са го нападнали и изяли лоши зверове, и тръгнала из гората сама, да си търси път да излезе. Но колкото вървяла, гората ставала все по-гъста. Девойката най-сетне видяла тясна пътечка, зарадвала се и тръгнала по нея. Повървяла малко и пътечката я извела на широка поляна, цяла обрасла в трева. Из тревата подавали главички ситни червени цветенца с черни капчици по листцата.

Девойката се зарадвала, като видяла поляната и цветята, спуснала се и взела да бере цветя и вие китка. Като свила китката, вдигнала я и целунала цветята. Изведнъж всички цветчета оживели и се превърнали на червени буболечки с черни точки по гърба. Буболечките полазили по ръцете ѝ, по дрехите и по косите. А тя ги милвала, мислела си за царския син и тихо им шепнела:

— Мили малки сестрички, ако знаете къде е царският син, хвъркнете, кажете му, че съм тук, че го мисля и плача за него!

Щом чули буболечките молбата ѝ, хвъркнали и се загубили в гората.

А царският син стоял все на същото място и не знаел къде да дири годеницата си. И ето, докато мислел така, цял рояк буболечки налетели върху лицето му и се посипали по ръцете му. Погледнал ги царският син, много се зачудил: никога дотогава не бил виждал такива красиви животинки, като червени синци от гердан на девойка. От ръката му буболечките попълзели по седлото, после по гривата на коня, оттам по челото му и хвъркнали напред. Почудил се още повече царският син, пуснал юздата и конят сам тръгнал подир буболечките.

Дълго вървял така — вече се мръквало, когато излезли на една поляна и момъкът съзрял момичето, че седи на поляната със скрита в скута си глава. То плачело и не чуло стъпките на коня. Царският син извикал радостно, спуснал се, грабнал премалялото момиче и конят му сам полетял към царските палати.

А мъничките буболечки останали в гората. Те са там и до днес. Всички им казват калинки, а децата им викат калинки-малинки, слагат ги на пръстчетата си и им думат: „Калинчице-малинчице, я хвъркни ми, покажи ми накъде ми е щастието?“...

И калинките раздвояват пъстрата си корубка, простират тънки черни крилца и отлитат към сините простори.

МОМИНИ СЪЛЗИ

През турското робство живяла една бедна жена с едничко дете — момиченце. Расло момичето, порасло, станало чудна хубавица. Разнесла се навред мълвата за нейната хубост. Идвали сватовници отблизо и далеко, изредили се де що имало лични и богати момци. Ала майката казвала, че момичето е още малко за женене: не знаело къща да гледа, нито дом да реди.

Пък и момичето не помисляло нито за сватба, нито за момци. От утрин до вечер работело то и пеело в градината си сред цветята.

Дворът им не бил голям, но от ранна пролет до късна есен в него цъфтели цветя. От къщата до пътната врата имало тясна пясъчна пътечка, а от двете ѝ страни чак до оградата и до стените на къщата били посадени цветя. Само момичето ги садило и поливало и само то било най-хубаво цвете сред цветята. А пък и името ѝ било Цвета.

Когато дружките я канели на хоро да иде, с момци да се види, тя им отвръщала със смях:

— Вървете, дружки, самички. Тропайте си хорото и на момците кажете да ме не мислят и чакат. Аз съм си вече годена. Белият крин ми е момчето, девери са ми лалето и синият зюмбюл, зълвите ми са ситните билки, а тънкият бръшлян ми е кум-побащим!

Така се Цвета смеела и тъй безгрижно живеела при стара майка в двори. Ала дошъл черен ден и за нея...

Селото им било край гора, а тяхната къща била съвсем до гората. В гората имало турци-хайдуте. Главатарят им бил лют кърджалия, турчин-друговерец.

Дошла и до него вест за хубавата Цвета.

През една тъмна нощ лавнали псета низ селото. Събудили се Цвета и майка ѝ. Изплашили се. Вредом се чувал тропот и глъч, вик и гърмежи. Налетяла хайдушка дружина селото и право в Цветини двори. Викнала Цветина майка, писнала мома Цвета. Изтръпнало цялото село: хайдуте Цвета отвлекли...

Жалят я добри съседи, ала никой не смее глава навън да покаже, камо ли с турци да се бори!

През гората бил пътят на турците. Втурнала се сама Цветина майка подире им. Насред път сили загубила, паднала назем несвястна и там си я слънце огряло.

Отваря Цветина майка очи, гледа — окол нея ситни цветя нацъфтели: събудил я дъхът им. Привела се и откъснала едно: тънко стръкче, от долу до горе накичено с бели чашки-цветчета! На всяко цветче по капка росица. Вдигнала се майката, тръгнала: не може да се начуди — наляво, надясно, от две страни на пътеката все тези цветя.

И чула глас на сърцето ѝ да шепне:

„Дръж пътеката! Гледай белите цветенца!...“

Тръгнала Цветина майка — върви, лъкатуши, извива пътеката все по-навътре в гората. Отведнъж пред очите ѝ широка поляна, на поляната стои нейна Цвета — жива и здрава, с росна китка на глава!

А около нея — турци-хайдутути.

Включила майка щерка до сърцето си, заплакала от жалба и радост!

А турците — гледат, не помръдват! Повила глава стара майка, очите си не вярва: то не били турци-кърджалии, а сини камъни!...

Обажда се тогава мома Цвета, разказва ѝ как плакала по пътя, как паднала жалба на сърце ѝ, викнала, та се помолила:

— Помогни ми, прави боже, нямам верно либе, ни мил братец — турци да погубят, мене да избавят...

И докле молба изрече, през гората кон се разиграва, а връх коня млад юнак възседнал. Като слънце греел юнакът в тъмни нощи. Конят му бил червеното лале, сам си той бил белият крин, дрехата му — синият зюмбюл, а юздата — тънък бръшлян...

Спуснал се юнакът, прострял ръка, маждрак размахал и кого как досегнал, на място оставил, в земята го врасъл, на син камък го превърнал...

Оттогава това място се казва „Хайдушка поляна“.

И до днес стоят побити там сини високи камъни, с топки отгоре като чалми на глави.

А белите цветенца, що пътя показали на Цветина майка, били Цветините сълзи, що проляла по пътя, когато я влекли хайдутути... Превърнали се те на ситно дъховито цвете — момини сълзи.

ОЧИТЕ НА СКЪПЕРНИКА

Някога, зад девет чак царства, зъл и страшен цар царувал. Под дворци и крепости високи имал скрити зимници дълбоки със злато и скъпи дарове. Но душа му нямала насита на богатства и пари безброй. И последната парица от народа взел насила той. Заповед разпратил вред: кой каквото има, сам да го даде в хазната незабавно. Инак — смърт очаква го безславно!

Гръмнала навсяде злата вест — от дома на просяка злочест до юнака в планините сини. Слисали се кой какво да чини. Ала царска дума е това! Вдига ли се срещу цар глава! Всички бедни и богати косели, каквото имат, в царските палати.

Три хазни жълтици царят сбрал. В зимниците сам ги закопал. Но все мислил дни и ноци, да открие ново място, дето още по насгода златото би скрил. Най-подир той пещера открил сред скалите стръмни. И от вечер, чак додето съмне, почнал той пари да крие там. Носели ги царски хазнатари по двадесет души всяка нощ. Ала никой жив не знаел още де се крият тежките товари. Който тръгвал с царските пари, черна смърт го чакала в зори. А веднъж и царят сам излязъл в дъжд и буря, сам-самин в нощта. Оттогава той завинаги изчезнал. Чакали го дълго в крепостта. Търсили го вред по цели лес. Но от царя нито диря, ни щогоде вест.

Оттогава минали години и над същите гори, долини други цар ръка прострял. Бил добър и знатен. Цели дни от трона той раздавал царски правдини. Но дочакал много тежки дни. Град убил му плодните полета. В царството настанал страшен глад. В градовете и селата гладни псета виели с жален вой. Смаял се какво да прави той. Пръв на царски житници вратите разтворил — гладни да насити. И на птиците дори всеки ден храна да дават заповядал. Но народът все повече страдал. Не стигали царските храни.

Най-подире в царския палат появил се старец белобрад.

— От гората — рекъл той — аз ида. Де е царят? Искам да го видя.

Пуснали го. Старецът щом влязъл, поклонил се ниско той и казал:

— Царю, нося ти благата вест. Нека ти е царството честито! От години зная в онзи лес цяла пещера със злато скрито. С него ти ще купиш много жито.

Чудил се какво да мисли царят — лъже ли го, прав ли е овчарят. Най-подир към тъмните гори тръгнал царят сам да провери. Старецът му мястото посочил. Три дни там войниците копали. Най-подир открили пещерата. Впуснали се вътре. Що да видят? Купища жълтици и богатства, струпани безброй. Радостен тогаз извикал той:

— Старче, влез в пещерата. Искам да те надаря богато. Слагай тука в тез везни широки. Отмери си ти самичък злато.

Старецът се навел към земята, взел две зърна и ги пуснал леко във везната. Усмивнал се и рекъл на царя:

— Колкото тез двете зърна тегнат, толкова ми злато отмерете.

Почнали да сипват злато. Сипват, сипват, но везната никак не се дига.

Старецът се навел, към земята. Гребнал пръст и сипал връх зърната. Този час се дигнала везната.

Смаян, царят запитал тогава:

— Казвай, старче, що за чудо пред нас тука става!

— Слушай, царю. Всичко ще ти кажа. Стар човек съм. От дете съм в гората порасъл. Сто години все овце съм пасъл. Надарен съм с добра дарба: да разбирам веселите песни и речта на птиците небесни. Стоях веднъж под скала висока. Три орела кацнаха отгоре и единът тихо проговори:

— Най-добър е царят в таз държава: и на птиците месо раздава.

— Сине мой, какво си ти видял? — отговори вторият орел. — Спомням си, когато бях аз млад. Оттогава минаха три века. Всяка сутрин тридесет човека мъртви хвърляше ни нашия цар.

Но най-старият орел продума:

— Ех, убила чума този цар, от бога поразен! Цял народ без милост той обра. А парите ей в оназ гора, дето виснат две скали словени, всяка нощ ги носеха момци избрани. Тез момци на утрото, заклани, хвърляше ги царят в пропастта. Страх го беше да не каже някой пред света де е пещерата. А веднъж той ноцем през гората кат разбойник се промъкна. Искаше парите да преброи. Ала сполетя го

тежка смърт. Сключиха се две скали над него и загина царят между тях...

Спрял овчарят. После продължил:

— А тез две зрънца са на лоший цар очите. За пари човешките очи са жадни. И не може нищо ги насити, дор в гроба пръст над тях не падне.

Млъкнал старецът. Поклонил се до земята. И поел пак път към планината.

ЯГОДОВА МАЙКА

Беше в последните дни на месец май. Децата припкаха весело по двора и чакаха кога учителката ще зазвъни с малкото бронзово звънче и ще ги призове на урок.

Над селото грееше топло пролетно слънце. Под високите стрехи на училището цвърчеха много врабци и косове. Те виеха по дупките гнезда. Малките им бяха измътени вече и сега старите им носеха храна отдалече. Отсреща, върху високото брестово дърво, се белееха щъркели. Там и върху двата, пречупени от гръмотевица клоне, имаше щъркелови гнезда. Малките щъркелета бяха отрасли вече. Сега те стояха прави в гнездата и се учеха да хвъркат, като махаха смешно с недораслите си криле. Учителката се показва на прага на училището. Тя наистина държеше в ръка малкото звънче, но беше облечена и пристегната с дългото си пролетно палто.

Децата я загледаха любопитно. Тя също ги гледаше — усмихната, весело. Вдигна звънчето и ситните му звуци се посипаха наоколо.

— Хайде, деца — извика учителката, — събирайте се по-скоро! Вземете си шапките и се наредете по двама. Ще отидем в гората за ягоди. Искате ли?

— Искаме, учителке, искаме! Урааа!

Децата се втурнаха към класните стаи. Скоро всички бяха въвн — стегнати и готови. Учителката ги нареди по двама: най-отпред най-ниските. След малко веселата дружина излезе накрай село и пое пътя към гората.

Наистина селото Тетрева поляна беше заобиколено от стара дъбова гора. Но навътре имаше и дебели липови дървета. Напролет, когато цъфтяха липите, цялата гора благоухаше на липов цвят. Рояци пчели — питомни и диви — се стичаха от вси страни да берат мед.

След половин час път предната редица достигна до гората и спря. Скоро пристигнаха и другите, а посред тях и учителката.

— Ето, деца, стигнахме вече! — извика тя, като сочеше с ръка към гората. — Сядайте тук да отпочинем и после ще търсим ягоди — и сама седна върху зелената трева.

Повечето деца я заобиколиха и насядаха около нея. Но имаше други, които гледаха все към гората и скоро се разпиляха насам-натам. Учителката стана, извика им строго да се приберат и каза:

— Елате всички тук и слушайте какво ще ви кажа. Ще навлезем в гората, но всички ще вървите вкупом около мене. Ще се обаждате с високи провиквания, за да се не изгуби някой. Разбрахте ли?

— Разбрахме, учителке! — извикаха всички в един глас.

— Така — продължи учителката, — никой да не навлиза сам в гората. Няма да види как ще се изгуби и тежко му и горко после... Може и нещо страшно да му се случи. А камо ли да замръкне в гората...

Някои деца се заоглеждаха плахо наоколо.

— Страшно ли е, учителке?

— Страшно е.

— Ами какво има в гората? Вълци ли? — попита едно.

— Мечки ли? — обади се друго.

— Всичко — отвърна учителката. — Гората е дива. В нея не живеят хора. Тя е царството на дивите животни и на зверовете. Там скитат вълци и мечки стръвници. По големите дървета вият гнезда страшни орли, а из тревата пълзят ядовити, отровни змии... А който замръкне сам в гората, може да го срещне и Ягодовата майка...

— Коя? Коя? — запитаха някои от по-малките деца, които се озърнаха плахо.

— Ягодовата майка! — засмя се учителката. — Тя е царицата на животните, на буболечките и пеперудите, на плодовете и горските ягоди. Ако някой попадне сам в гората, тя го отвежда в пещерата си.

— А после? После, учителке? Какво прави с него? Убива ли го? — попитаха разтреперани децата.

— После... нищо! — засмя се учителката. — Няма никаква Ягодова майка — аз се шегувам... Хайде сега за ягоди.

И децата припнаха из гората.

Изминаха няколко часа. Слънцето клонеше към залез. Из гората се чуваха провиквания: „Ауу! Ауу!“ От време на време се обаждаше и ясният глас на учителката.

На една широка поляна, навътре в гората, дотичаха няколко деца. Водеше ги Милко — най-палавото момче от четвърто отделение. Славеше се като най-силен и най-безстрашен в цялото училище.

Той пое дъх с цели гърди. После метна върху тревата съблеченото си палто и се обтегна по гръб върху него.

— Ах, каква хубава полянка, каква мека тревица! — рече си гласно.

— Ауу! Ауу! — Отдругаде им отвърнаха:

— Аууу!

Милко се надигна на лактите си и извика с все сила:

— Аууу! Аууу! По-бързо насам, насам! Чудесно място открих.

Чу се весело „ауу“ и пред него изскочиха Пешо и Калинка. Сестричето му носеше цял букет от горски цветя и момини сълзи, а в другата ѝ ръка се червенееше голяма китка ягоди.

Но преди да се разговорят, зад тях се показа и учителката с група деца.

— Ах, вие немирници! Тук ли сте се скрили?

Милко скочи и вдигна дрехата си.

— Аз ги доведох — гордо отвърна той, — искахме да се скрием и да отидем по-навътре. Там трябва да има още по-едри ягоди.

— Не, нито стъпка по-нататък! — извика учителката. — Казах ви: никой да не се отделя! Късно е вече. Ей сега ще се мръкне. Трябва да се връщаме в село. Хайде прибирайте се. Милко, тръгвай напред!

— Вие вървете, аз ще ви настигна — отвърна Милко. — Не ме е страх. Чичо Горан, ловецът, ми каза, че навътре имало много по-зрели ягоди. Завчера той донесе на Калинка... Нали, Калинке?...

— Наистина, госпожице — срамежливо отвърна момиченцето. — Но той е ходил много навътре. Чак до Самодивската поляна. Освен това има пушка и патрони.

— И аз имам пушка — извика Милко, като вдигна пръчката си и я допря до рамото. — Ето я — щом видя нещо страшно, ще я вдигна и — бумм! — Ще го убия!

Децата се изсмяха и пак се развикаха — едни искаха да вървят, а други да се връщат. Някои се оглеждаха вече плахо наоколо.

— Хайде! — каза учителката. — Връщаме се! Ни стъпка по-нататък. А ти, Милко, много си непослушен, но ще си изпатиш. Пази се да не разсърдиш гората.

— Кой? Гората ли? — попитаха някои от децата.

— Гората.

— Ами тя жива ли е, учителке? Сърди ли се? Страшна ли е? — питаха други.

— И жива, и сърдита, и страшна! — отвърна учителката. — Щом я разсърди някой — погубва го.

— Не ме е страх — нехайно отвърна Милко. — Няма никаква гора: има дървета, цветя, изворчета и ягоди — сладки, червенички.

— А ти чу ли какво казах одеве? Има и Ягодова майка — сърдита, страшна, със зелена корона на главата. Тя е майка на ягодите и на всичко тук: на цветенцата, на птичките, на пеперудките и работливите пчелици. Който посегне на тях, зле си изпаща, ако попадне в ръцете ѝ. Чуваш ли, Милко? Пази се! А сега хайде, деца, подир мене!

Учителката се обърна и тръгна назад по пътеката. Децата я последваха с песни.

Само Милко остана на мястото си. Той направи знак на Пешо и на Калинка.

— Чакайте, останете надире. Щом отминат другите, ние ще влезем навътре. Знаем пътеката. Ще си наберем ягоди и после от другата страна ще ви изведе по-напреко. Преди тях ще слезем при извора.

— Ами ако се загубим, батко? — каза Калинка.

— Не бойте се! Знаем мястото: чичо Горан ми го описа.

— Страх ме е, страх ме е! — приплака момиченцето. — Да тичаме. Виж, другите се скриха вече.

Надалече в гората се чуха викове:

— Аауу! Ауу!

Пешо дръпна за ръка малката Калинка:

— Хайде, Калинке, да тичаме подир другите. Като остане сам, и той ще дойде... — И той я поведе назад.

— Ами батко... Батко остана... — промълви Калинка и се извърна надире.

— Не го гледай! — ей сега ще тръгне и той подир нас.

Милко ги изпрати с поглед. Преметна палтото си през рамо, подсвирна и навлезе в гората. Отначало вървеше по една неутъпкана пътека, която го изведе до друга полянка, зачервена от ягоди.

Милко се впусна и напълни шепите си с ягоди. Но по-навътре имаше други — още по-червени. А оттам видя нова полянка и нови ягоди. Той забрави всичко. Тичаше само от едно гнездо с ягоди към друго, береше ги, ядеше ги и тичаше напред и все напред.

По едно време над главата му притъмня. Той се изправи и се огледа. Наоколо се издигаха все високи клонести дървета. Погледна нагоре, но и там видя само клоне, а слънцето го нямаше никакво. Нещо изперперка горе, в клонете — може би някоя птица. Чу се едно силно, дрезгаво гракане, сякаш че човек извика, и после всичко пак утихна. Чуваше се само шумоленето на листата.

Милко усети как го полазиха по гърба студени тръпки. Той се послуша, дано чуе другарите си, но никакъв глас не чу. Искаше да извика „ауу!“, ала гърлото му беше загъкнало и едва издаде глас.

— Ще се връщам и аз! — насърчи се той. — Стигат ми толкова ягоди.

Той облече палтото си, подсвирна уж нехайно и тръгна назад. Сигурен беше, че нататък се излиза от гората. Но доста повървя, а пътеката все я нямаше. Той спря, огледа се и пак тръгна. Но пътеката я нямаше, а пред него се издигаха още по-високи дървета. Милко пак спря.

„Трябва да съм погрешил пътя — помисли си той. — Май че на другата страна е изходът.“

И той се обърна и тръгна наляво, по една обрасла пътека. Но и тя се свърши скоро, а пред него се изпречиха още по-високи дървета.

Милко пак спря, огледа се наоколо и нагоре, но отвред шумоляха само листата, а нагоре не се виждаше вече никакво небе. Милко набра дъх и извика. Този път се чу глас, но той беше такъв треперлив и дрезгав, сякаш не беше неговият глас, а чужди.

Никой не се озова на вика му.

Момчето се изплаши здравата. То се обърна на трета страна и припна с все сила. Тичаше, спъваше се в падналите дървета, падаше и пак ставаше. Клонете го шибаха като бичове по лицето. Ловяха го като корави ръце за дрехите, а то все тичаше напред, задъхано и капнало от умора.

Не смееше вече да спре. Стъмни се изведнъж. То едвам различаваше вече и дърветата. Блъскаше се в тях, провираще се покрай стеблата и тичаше напред.

Изведнъж нещо изпляска пред него, горе, в клонете. Милко се смръзна на мястото си. Но преди да вдигне глава, чуха се две страшни, грозни извиквания: „Бухуу! Буххуу!“ Сякаш някой изрева над него. Отгоре го стрелнаха два големи жълточервени пламъка...

Милко едва не изпищя от страх, но гърлото му беше съвсем схванато. Той се отдръпна и напипа зад себе си кората на дебело дърво. Обърна се и видя нещо черно като дупка. Попипа с ръка — наистина в дървото имаше широка кухня, колкото да се скрие човек вътре.

И без да мисли повече, Милко се пъкна в хралупата, като препречи тояжката си на дупката.

Милко не помнеше колко време стоя свит в хралупата. Главата му тежеше, ушите му пищяха. Плашеше го всяко изшумоляване, всяко изкръкване на нощна птица. Не мислеше да спи. Решил беше да дочака утрото буден.

Но все пак подпря глава до стеблото, готов да се бори с дрямката. И както седеше така, стори му се, че някой застана отвън, до хралупата. Милко не смееше да се помръдне. Не, там има някой. Ето го — навежда се и гледа вътре.

И чудно: уж беше нощ, а пък той виждаше съвсем ясно отвън. Наистина, там стоеше някаква чудна жена: висока, със зелен венец на главата и царски жезъл в ръка.

Жената също го видя, тупна с жезъла си и извика:

— Ей, момко, излизай! За тебе съм дошла.

Милко я гледаше неподвижно.

— Ще излезеш ли или искаш насила да те измъкна?

Милко се сви в хралупата и заплака. А сърдитата жена посегна и го изведе отвън.

— Хе, хе, юначе, изплаши ли се? — рече му тя. — Нали преди малко казваше, че не те е страх от гората? Ето виж ме — аз съм Ягодовата майка. Ще те водя при децата си, в моите горски палати.

Милко затрепера още повече:

— Недей... Страх ме е...

— Когото го е страх, не броди нощем из гората. Тръгвай след мене!

Чудната жена го улови за ръка и го поведе. Но едва изминаха няколко крачки, и пред тях се изпречи висока скала. Жената вдигна жезъла си и почука три пъти по скалата. Изведнъж се чу силен трясък, скалата се пропука на две и във високата цепнатина се показа стълба, която водеше надолу, под земята.

— Влизай! — заповяда му жената.

Но Милко се колебаеше.

— Слизай по стълбата! — викна му тя още по-силно и го бутна по рамото. — Тук, под земята, е моят палат.

Милко се престраши и заслиза по тъмната стълба. Вървяха така дълго. Дупката беше тясна, отляво и дясно ръцете му напипваха влажен мъх.

Но ето че полека-лека почна да разсветва пред тях. Още малко, и те слязоха в широка пещера. Покрай тях беше светло, но малко по-настрана беше полумрак и там се виждаха някакви сенки. Но Милко не можеше да разпознае човеци ли са или някакви призраци.

Жената седна върху нисък трон, цял обвит с мъх и бръшлянови вейки. Подпря се на жезъла си и загледа Милка.

— Ето тук е моето царство. Каж ми — чуваш ли нещо? Виждаш ли нещо?

Наистина, Милко чуваше, но не можеше да различи какво е то. Като че ли някъде отдалече идеха хиляди гласове, мяркаха се безплътни сенки.

— Е, казвай! — повтори жената.

— Виждам... чувам... — промълви Милко.

— Какво? Отговаряй!

— Не мога... Не знам... — прошушна изплашеното момче.

Жената вдигна жезъла си и рече:

— Отговорете! Кой сте вие?

Сенките се раздвижиха. Чуха се хиляди далечни гласове, които отговориха в хор:

*Майчице, мила горице,
ние сме твоите дечица...*

— Чу ли? — попита нажалено горската царица. — Това са душите на моите мъртви дечица. Всички са избити от вас, хората. Погледай ги — те стоят в тази тъмна пещера и никога вече няма да видят божия свят.

Сенките се залюляха пак, но останаха на местата си. А жената продължаваше:

— Ето тук е старият дъб. До него са орехът и ябълката. Ей там са градинските рози, ягодите и малините. А още по-нататък са душите на пеперудките и пчелиците. Тук са всички цветенца и животинки, загинали от вашата човешка ръка.

Който се заблуди горе, в гората, довеждам го тук и те го съдят. Ако някому зло не е направил, отвеждаме го и му показваме пътя, а ако е грешил — вплитат го в сухите си клони. И тук му е гробът. Ето, ей сега ще ги питам направил ли си зло някому...

Тя простря пак жезъла си и заповяда:

— Отговаряйте! Ти, стар орехо, прощаваш ли го?

— Не, не, майко — обади се един глас като изпод земята. — Аз раснах в техния двор и всяка пролет той обрулваше, още зелени, малките ми орехчета.

— А ти, дъбчо, какво ще кажеш?

— Аз раснах в тяхната гора. През лятото баща му изпрати хора да отсекат зелените ми клоне. Аз се превивах, шумях, трещях, но те не искаха да ме чуят. Нека и той загине сега като мене.

— А ти, липичке, ще му помогнеш ли?

— Никога! — обади се едно тънко гласенце. — Никога, майко! Той погуби мене, нека сега и сам загине. Той ми олющи кората, преви ме до земята и ме пречупи от корен. Аз бях в училищния двор и най-много страдах от него...

— А ти, розичке, сърдиш ли му се?

— Да, майчице: неговата майка ме отреза с дълги ножици, а след два дни ме хвърли на улицата...

— А вие, ягодки? О, знам, знам — вам той е причинил най-много болки и нещастия...

Жената се обърна към Милка:

— Е, чуваш ли ги? Никой не иска да ти помогне. Всички са видели само злини от тебе и от близките ти. Почакай. Сега ще попитам и живите си деца. Ако и между тях не се намери никой да ти помогне,

свършена ти е работата, юначе. Кажете, мили живи душици, ще помогнете ли на юнака да се върне дома си?

И отведнъж хиляди гласове запяха: „Никой, майко! Никой, никой! Тук юнака, долу в мрака, смърт го чака! Смърт го чака!“

— Кажете вие, пчелици? — попита царицата.

Гласовете отвърнаха:

*Той медаца ни е ял —
смърт е неговия дял.*

— А вие, пеперудки, какво ще кажете?

— Де е той, майчице? Покажи ни го! Знаеш ли колко сме страдали от него. Колко зло сме търпели! Не мир и пощада, а смърт, смърт му се пада за награда...

Жената пак се обърна към Милко:

— Е. приятелю, виждаш, че никой не иска да ти помогне? Пригответи се да се простиш с живота...

Но в това време откъм тъмните сенки се чу силен глас:

— Не, майко, не! Аз ще му помогна, аз. Той е мой приятел.

— Кой си ти? — попита гората. — Ела тук!

— Аз съм сивият врабец. Ето ме.

И в същия миг пред тях изскочи една голяма колкото човек птица. Това наистина беше врабец, но такъв голям, какъвто Милко никога не беше виждал през живота си.

— Добър вечер, Милко! — обърна се той весело към момчето. — Познаваш ли ме?

— Не... Не те познавам... — промълви плахо Милко.

— Аз се родих под тяхната стряха — почна да разказва врабецът. — Наистина, патил съм и аз от него, но затова пък тази зима той ни спаси от глад. Около Васильовден падна дълбок сняг. Валя три дни и три пощи. Гладни, премръзнали бяхме всички. На четвъртия ден видях през прозореца в една топла стая две деца. Престраших се и кацнах на рамката. Децата бяха момче и момиче. Милко се казваше момчето, Калинка — момичето.

— Я, батко, врабче! — извика момичето. — Нека го хванем.

— Недей, то е премръзнало и гладно. По-добре нека го нахраним.

Момчето скочи, отвори прозореца и посипа трошици отвън, по корнизата... Аз повиках братчетата си и се нахранихме лакомо. Децата ни гледаха отвътре и се радваха... Така на втория, на третия ден и през цялата зима... Майко, ето това е момчето. Дай ми го — да го изведе и му покажа пътя.

Жената се засмя радостно.

— Ето виждаш ли — рече тя на Милка, — който прави добро — добро намира. Води го, врабчо!

Врабецът го приближи, разтвори крилете си и го подкани да се качи на гърба му. Милко го послуша покорно.

Врабецът простря крилете си и полетя. Милко усети как се разлюля и понесе нагоре. Но в това време някой го дръпна силно за рамото. Той трепна, дръпна се и отвори очи. И едва не извика от радост и учудване.

Той се видя, че все още лежи в хралупата, а отвън над него беше се навел чичо Горан ловецът, праметнал пушка през рамо. Няколко крачки по-настрана стояха татко му, учителката и всички деца от неговото отделение.

Те го бяха търсили още от тъмни зори и го намериха заспал в хралупата.

Милко скочи и ги загледа плахо. Той не знаеше дали беше сънувал или наистина е идвала при него през нощта Ягодовата майка. Но се закле никога вече да не скита сам в гората.

БЕГЛЕЦИ

Тъкмо срещу Коледа прегря топло слънце. Закапаха капчуци от стрехите. Развесели се цялото село.

Вън, пред двора, имаше високо бунище. От пресния тор се дигаше пара като от топъл хляб. Там беше се насъбрал де-да-си весел народ от цялата махала. Кокошки, гъски и патици търсеха зърна. Пуякът беше разперил опашка и важно-важно се разхождаше около тях. Пет малки прасенца бяха се зарили цели в топлия тор, само зурлите им лъщяха отгоре, а от ноздрите им излизаше пара като от възврял чайник.

Котенцето Мачо излезе от къщи и се огледа радостно наоколо. Страшно му се искаше да се повесели при другите. Но как да намокри в снега кадифените си пантофки!

То измъучи веднъж-дваж и се реши. Подскочи до плета, покатери се по прътите и стигна благополучно до бунището. Оттам, щом го забелязаха, всички закрепяха ядосано против него. Пуякът кльонкаше и махаше глава заканително, а гъсокът проточи дълга шия и съскаше бясно. Патиците викаха с пресипналите си гърла против него, а петелът кукуригаше и пляскаше с криле.

— Бягай! Да се махаш оттук! Бунището не е за тебе! — крещяха всички едновременно.

Само прасенцата поглеждаха равнодушно и се подсмиваха.

Но Мачо беше голям храбрец. Той скочи при тях, наежи се и викна им из цяло гърло:

— Мяуу! Мяууу! Приятели, защо крякате против мене? Страшна вест ви нося: голяма беда ви чака!

— Какво? Какво? — запитаха всички и млъкнаха изплашени. — Беда ли? Каква е тя? За кого?

— За Пуяка, за Гъсока и патиците. И за тебе, Петльо! За празника утре всички ще ви заколят. Приятели, мило ми е за вас. Дойдох да ви обадя — бягайте, докле е време!

— Лъжеш! Лъжеш! — закълончи Пуякът, а Гъсокът едва не го захапа за носа.

— Право ви казвам: сам чух дядо и баба, като си приказваха да заколят утре Петля и да отговоят с него; мама чула у стринките за Пуяка, а пък чичо Котаран — за Гъсока и патиците...

Мачо се обърна, скочи на плета и побягна към къщата.

Приятелите се гледаха изплашени. Нямаше вече веселби и крякане. Всички наведоха глави омърлушени. Само прасетата ги поглеждаха под око и се подсмиваха: — грух! грух! грух!

— Дали ще е вярно, Петльо, а? — загрижено попита Пуякът.

— Кой знае. Може и да е вярно. Дядо и баба нямат ни овца, ни коза, нито прасе.

— И моите нямат нищо освен мене! — рече изплашен Пуякът.

— И моите също! — изкрюка Гъсокът.

— Ква! Ква! Ква! И нашите нямат! — обади се патиците. — Да бягаме, докле е време!

— Да бягаме! Да бягаме! — съгласиха се и другите.

Само Петелът мълчеше.

— Ами ти, Петльо, няма ли да бягаш с нас?

— Не, аз няма да бягам. Утре рано ще попея на дядо и баба и те няма да ме заколят.

— Ти стой, щом искаш да мрещ, а ние не искаме да гинем за угода на хората!

Пуякът, Гъсокът и патиците се отделиха, прилепиха глави и дълго шушукаха и обмисляха какво да предприемат. Накрай решиха да избягат през нощта в близката гора. Прибраха се по-рано и уж легнаха да спят. Но щом се мръкна, излязоха скришом и се запътиха към гората. Беше ясна, лунна нощ. Пред тях дърварският път лъщеше като огледало. Дружината напредваше. Пръв тичаше Пуякът, зад него Гъсокът, а след тях припкаха и кривокраките патици.

В това време от гората излезе Вълчо, спря се и зави:

— Ауу! Аууу! Гладен съм!

Кума Лиса го чу, изскочи от дупката си и го посрещна:

— Кяв! Кяв! Кяв! Вълчо, ти ли си? Да знаеш как ми се хапва месце!

— Кви! Кви! Кви! — обади се и Порът. — От три дни не съм гризвал кокалче!

— Хайде — викна им Вълчо, — утре е Коледа: да идем в село, може да намерим нещо да понамажем гърлата си!

Но щом излязоха от гората, Лисанка се спря и впери поглед.

— Чакайте — рече тя, вижда ми се нещо откъм село. Я да се скрием и да видим какво ли ще е.

Скриха се и зачакаха. Ето ги и нашите бегълци — сами идат в устата им! Вълчо се хвърли и грабна Пуяка, Лисанка докопа Гъсока, а пък Порът разкроя патиците...

На утрото Петелът се провикна под прозореца на дядо и баба:

— Кукуриг-у-у-у! Дядо, бабо, ставайте. Коледа е вече.

Никога Петльо не беше пял толкова хубаво. Пръв се събуди дядото:

— Ставай, бабо — рече той, — стъкни огън, възвари вода, че нали днес ще колим Петля!

— Ох, ох — завайка се бабичката, стана полека и се залови да подклажда огъня. Но кладеше и плачеше.

— Защо плачеш, бабо? — попита я дядото.

— Че как да не плача! — отвърна тя. — Един петел си имахме и него ще заколим. Кой ще ни буди утрин? Кой ще ми кукурига цял ден по двора?

— Ами с какво ще отговорим, бабо?

— Иди у господарите, помоли им се за парче месо — ще го сготвим на сладка чорбица и ще отговорим.

— Право думаш, бабо — съгласи се дядото.

Стана, взе си тояжката и тръгна към господарите да измоли късче месо.

Петелът ги чу, изпляска с криле, изкукурига и тръгна към бунището. Но там нямаше никого — ни Пуяка, ни Гъсока, ни патиците. Само прасетата бяха подранили и търсеха къде да се зарият по на топло.

ДВЕ СЕСТРИ

В нощта преди идването на Новата година земята е покрита с бяла снежна покривка. Горے на небето трепкат звезди, а долу блести снегът. Светло е като ден. Надалече се виждат черните сенки на дърветата. Сегиз-тогиз от близкото село се чува кучешки лай. Там хората спят и сънуват утрешния радостен празник.

Към полунощ, малко преди да звънне дванадесетия час, накрай селото излезе стара жена. Тя беше висока, суха и прегърбена. За да не падне от слабост, се подпираше с патеричка. Облечена беше в дрипи. От главата ѝ се спущаха бели коси.

Тя крачеше, спираше се от време на време и гледаше напред, сякаш чакаше някого. След миг нещо профуча пред нея. На близкото дърво кацна бухал.

— Буху! Буху! — рече бухалът. — Какво? Заминаваш ли? Заминаваш ли?

— Заминавам — отвърна бабичката. И после попита: — А къде е сестра ми? Иде ли вече?

— Иде! — избуха бухалът. — Погледни напред. Ей там, хе-е-е!

Бабичката погледна. Далеч по равния сняг се мяркаше светлина. Светлината идеше все по-близо и по-близо.

Бабичката се спря. Срещу нея профуча шейна, возена от два елена. В шейната седеше млада, хубава жена. На главата ѝ светеше корона. Златошита шуба подкрепяше русите ѝ коси. Жената съзря бабичката и дръпна юздите на елените. Шейната спря.

— Коя си ти? — попита младата жена.

— Аз съм тази, която ти ще бъдеш след дванадесет месеца — тихо отвърна бабичката.

— Ах, сестро, мила! — извика младата жена — Ти ли си? Колко си остаряла, сестрице!

— Не се чуди: и ти ще остарееш като мене — отвърна бабичката. — Така ни е отсъдено — само дванадесет месеца да живеем. Лани и аз бях като тебе. Помниш ли? Но тук има много нещастни хора. Трябваше

да им помогна. С короната си купих хляб за гладните. Затова главата ми е открита. Облякох голите с царската си дреха — и ето ме в дрипи. Изтрих сълзите им с русите си коси — и косите ми от скръб побеляха. Сега съм бедна и стара. Безсилна съм вече. Върви, сестрице, бързай! Отнеси радост на хората — те те чакат. Дано благослови Господ пътя ти.

Бабицката млъкна.

— Буху! Буху! — обади се пак бухалът. — Да вървим ли?

— Да вървим! — повтори бабицката и закрета из дълбокия сняг.

А младата жена вдигна юздата, припнаха пак елените и шейната се понесе напред.

Скоро откъм селото екнаха радостни викове. Децата със сурвакници в ръце посрещнаха светлата гостенка — Новата година.

ИМАЛО ЕДНО МЕЧЕ...

Един баща имаше обичай всеки празник да разказва по една приказка на двете си деца — Милка и Сашко.

Веднъж бащата каза:

— Хайде, Милке, този път пък ти ще ни разкажеш някоя приказка.

Милка се престори, че размисля, и после рече:

— Имало едно време едно мече и няма вече!...

— Не е вярно! — засмя се бащата.

— Защо не е вярно? — зачуди се Милка.

— Защото има още много подир мечето.

— Брей, отде знаеш, че нали аз го измислих това?!

— Добре, слушайте сега да видите, че има още много подир мечето.

И бащата почна да разказва:

— Имаше едно време един дървар. Казваха го чичо Драго. Той беше много беден човек. Нямахте ни жена, ни деца. Живееше сам накрай село. Веднъж дърварят намери в гората пъстро петле. Петлето не избяга, а подхвъркна и кацна на рамото му. Човекът много се зарадва. Вечерта отнесе петлето дома си. На втория ден срещна в гората мъничко бяло коте. Прибра и него. На третия ден срещна мече. Отведе дома и мечето. Но случи се нещо много чудно. Щом мечето влезе в двора, изправи се и зарева радостно. Петлето подхвъркна на едното му рамо и закукурига. Котето скочи на другото и взе да Мяучи весело.

Оттогава мечето, петлето и котето заживяха неразделно. И всеки ден измисляха все по-нови и смешни игри. Дърварят ги гледаше и се чудеше. Един ден той си каза:

— Брей, ама че съм глупав, а! Че аз мога пари да печеля с моите животни. Вместо да се мъча в гората, ще ги показвам пред хората за пари и богат ще стана.

Поведе ги дърварят от къща на къща. Думкаше даарето, мечето, петлето и котето правеха дяволии, а хората ги гледаха, чудеха се и даруваха щедро дърваря.

Измина така много време. Обходиха всички околни села. Поведе ги тогава чичо Драго на далечен път. По пътя замръкнаха пред непознатата гора, спряха да пренощуват. Дърварят ги нахрани, похапна сам и легна да спи. Но събуди се през нощта, гледа, няма петлето. Скочи дърварят, търси го, вика — няма петле. Изгуби се петлето.

„Брей, грабнала го е лисицата!“ — помисли той.

На утрото подбра мечето и котето и тръгнаха през гората. Но щом навлязоха, ето че насреща им иде хубаво момче, облечено по царски — с червен калпак на глава, пъстри златошити дрехи и жълти ботуши на крака. Мечето и котето, щом видяха момчето, спуснаха се към него, а то ги прегърна с едната си ръка, защото в другата крепеше пълна кратунка с вода.

— Добро утро, чичо Драго! — извика момчето весело на дърваря. — Много ли се изплаши снощи, когато се изгубих?

— Ами ти кой си? — попита дърварят учудено.

— Не ме ли позна — аз съм твоето петле. Мечето е по-голямата ми сестричка, а пък котето — по-малкото ми братче.

И като каза това, момчето им подаде да сръбнат от кратунката, поля ги с останалата вода и те се преобърнаха на човеци. Мечето стана гиздава девойка, а котето — русокосо момченце. Трите деца се прегърнаха и заплакаха от радост. Подир приближиха и целунаха ръка на дърваря.

— Благодарим ти, чичо Драго — рекоха те. — Ти ни прибра, пази ни, обичаше ни, лоша дума не сме чули от тебе. Татко ни ще те награди богато...

— Но кои сте вие? Кой е баща ви? — прекъсна ги дърварят като насън, защото все още му се струваше, че сънува.

— Баща ни е царят на тази земя — отговори по-голямото момче. — Една вещица някога искала да ожени татка за дъщеря си. Но дъщеря й била зла и мързелива. Татко се оженил за друго, добро момиче, майка ни. Тогава вещицата се закълнала да отмъсти. Затова ни омагьоса да станем петле, мече и коте. Държеше ни гладни в гората, биеше ни всеки ден. Една нощ избягахме от нея и ти ни прибра дома си. А снощи чух славейче, като пееше над нас, на дървото. Пееше и думаше:

— Ах, да знае това петле да отлети сред гората. Там има голям дъб, под корена му извира жива вода. Ако пият и се полелят с живата вода, и тримата ще станат пак човеци.

Дърварят не можеше да им се нарадва. Той ги поведе назад и право в палата на царя. Бащата и марката едва не умряха от радост. Те милваха децата, но не забравиха и добрия дървар. Наградиха го пребогато, облякоха го в скъпи дрехи и го туриха пазач на царската хазна с парите.

Ето, такава е приказката за мечето — завърши усмихнат бащата. Но Милка и Сашко бяха толкова прехласнати, че не чува думите му.

— Ами вещицата какво са направили, татко? — попита Сашко.

— Потърсили я, но тя била умряла вече. Царят заповядал да затрупат гроба ѝ с камъни.

Милка помълча замислена. После попита:

— Но, татко, нали аз измислих за мечето. Нямах друго.

— Да, Милке, ти, а пък аз разказах другото.

— Но ако аз ти кажа нещо, нищо не можеш измисли! — закани се Сашко.

— Добре, кажи да чуем!

Сашко мисли, мисли — и рече:

— Имало едно време един кютюк и приказката свършва дотук.

Ха да те видим сега!

— Не, Сашко, не свършва дотук.

— Ха де!

— Другия празник ще чуеш що се е случило с кютюка.

ПЕТЛЕ И ЯРЧЕ

Червеното петле и жълтото ярче бяха братче и сестриче. Веднъж петлето рече на ярчето:

— Хайде, сестро, да идем в гората за лешници.

— Бива, бате — отвърна ярчето.

Тръгнаха, отидоха в гората. Подхвъркна петлето, качи се на една леска. Бере и яде лешници, бере и яде, а пък на ярчето нищо не пуца.

— Дай, бате, и на мене! — моли му се отдолу ярчето, а пък петлето мълчи, бере и яде.

— Дай, бате, и на мене! — вика пак ярчето. — Пусни ми лешниче или ще се оплача на баба.

— На! — отвърна сърдито петлето. — На, дръж! — и изпрати едно лешниче долу.

Не щеш ли, лешничето — трак! — право ярчето в окото — изби го.

Викна ярчето, заплака:

— Олеле, мале, извади ми батко окото!

— Кой ти е крив! — отвръща му петлето. — Нали искаше лешниче.

— Ти си крив! Ти нарочно ме удари в окото!

Този така, онзи инак — скараха се. Дойде до съд работата. Тръгнаха из гората да търсят съдия. Ето ти го насреща и съдията — Кума Лиса. Седнала на един пън, гледа ги и пита:

— Какво търсите?

— Съдия, Кума Лисо.

— Аз съм съдия. Защо ме търсите?

Тури Лиса очила, разтвори на колене тежка книга и се пригответи да слуша.

Първо ярчето разказа как е била работата.

Намести Лиса очилата и викна на петлето:

— Защо си избил, петльо, окото на ярчето? Отговаряй!

— Защото леската ми съдра гащите — отвърна петлето.

— Да дойде леската! — заповяда Лиса.
Доведоха леската. Викна й Кума Лиса:
— Защо, леско, си съдрала гащите на петлето?
— Защото козата ми изяде листата — отвърна леската.
— Да дойде козата!
Дойде козата.
— Казвай, козо, защо си изяла листата на леската?
— Защото козарят не ме води на зелена тревица — отвръща хитрата козица.
— Да дойде козарят!
Дойде козарят.
— Казвай, козарко, защо не си водил козата на зелена тревица?
— Защото бабата не ми омесва топла питка — оплаква се козарят.
— Доведете бабата! — кресна Лиса.
Ето ти я иде и бабата.
— Защо, бабо, не си омесила топла питка на козаря?
— Защото вчера ей това петле и това ярче ми изкълваха до шушка тестото.
— Тъй ли! — викна Лиса, та гората прокълнтя. — Тъй, а, ярката и петлето ли изкълваха тестото? Ти ли, ярко? И ти, петльо? А пък сте тръгнали съд и правда да дирите. Чакайте да ви науча аз.
Скочи Лиса, сграбчи петлето и ярчето и — фюйт! — в гората, дим да я няма.

ХИТЪР МАНГО И РИБАРЯТ

Спечелил Манго пари, купил си нов кожух и тръгнал към дома да се похвали на циганката. Върви, оглежда кожуха и се смее от радост.

Посред път го настигнал един рибар с праметната през рамо мрежа.

— Добра стига, Манго!

— Добра среща, байо!

— Къде така бързаш, Манго?

— Не виждаш ли? Нов кожух си купих!

— Защо ти е кожух? — рекъл рибарят. — Зиме ще го носиш, а лете ще го захвърлиш, молците да го ядат. Я по-добре да се разменим, дай на мене кожуха, пък ти вземи мрежата. Денем риба ще ловиш и ще ядете и ти, и циганчетата, и циганката, а нощем колиба ще си направиш от мрежата. Я виж колко е голяма!

Помислил Манго, помислил, па се съгласил.

— Прав е човекът — рекъл си той. — Защо ми е кожух? Ще взема мрежата: няма да работя вече, денем ще ям риба, а нощем колиба ще си правя от нея.

Разменили се. Вървели, що вървели, замръкнали по пътя.

— Хайде, Манго, да спим — рекъл рибарят, завил се добре с дебелия кожух, легнал и заспал сладко.

А Манго побил кол, обтегнал мрежата на кола и се пъхнал под нея. Чудесна колиба!

Но било много студено, задухал вятър, запрехвъркал на парцали сняг. Въртял се Манго на една страна, въртял се на друга страна — не може да заспи, студ го късал.

Станал посред нощ, проврял си пръста през мрежата, да види какво е времето навън, и рекъл:

— Бре, тежко му на рибаря! Измамих го здравата! Аз съм вътре в колибата и ми е толкова студено, ами той какво ли прави вън, на

откритата поляна? Ей го на̀, никакъв не се помръдва — трябва да е замръзнал от студ!

МАРКО И МЪРЗЕЛАНКО

Един човек имаше две магарета. На едното казваше Марко, а на другото — Мързеланко. Марко беше добро и послушно магаре. Работеше от сутрин до вечер. С два тежки гюма носеше мляко на пазара. Лете мъкнеше вода за жътварите. Когато нямаше коня — него впрягаха в каруцата. Дори някой път и ралото влачеше, ако се разболееше някоя от кравите на господаря.

А Мързеланко за нищо не го диреха, защото и за нищо не го биваше. Поведе го селянинът на пазар с мляко. Подканя, бие — Мързеланко си знае своята — едвам пристъпва. Когато стигнат — пазарът свършил, а млякото непродадено. Натовари го лете със стомните — блъсне се Мързеланко в портата, счупи ги и двете, няма вода за жетварите. Впрегнат го в ралото — Мързеланко легне посред браздата и не помръдва. Молят го, бият го, Мързеланко лежи и се ослушва само.

Най-сетне махна ръка от него селянинът, смъкна му повода и го натири в полето.

— Хайде, върви по дяволите — викна му той, — за нищо не те бива, ленивецо!

Мързеланко това и чакаше. През цялото лято скита из полето, яде сухи бодли и се търкаля до насита из селските прахоляци.

Дойде есента. Хората пожънаха, овършаха, изораха нивите, прибраха се в село. Прибра се и Мързеланко от полето — стегнал го беше студът.

Погледна го селянинът: дръглив, само кожа и кости, прашен, с изпоядени от мухите уши. За какъв му е дявол — само храната ще хаби през зимата. Какво да го прави?

— Ще го продам — реши най-сетне селянинът.

Поизчисти го, сложи му нов повод и го подкара към града, на пазара.

Още нестигнал, и пресрещна го царски големец.

— Стой бре, чичо, къде водиш магарето? Продаваш ли го?

— Продавам го, господарю.

— Дай го на мене.

— Да ти го дам, ваша милост.

— Ама добро ли е? Да не би да рита, да хапе?

— А, много е добро, господине, злато магаре. Нито рита, нито хапе — дето го оставиш, там стои, не помръдва. Жал ми е за него, но що да чина — пари ми трябват.

— А колко искаш за него?

— Сто гроша, господине, не искам повече, само повода ще си взема, нов ми е.

— На ти сто гроша, вземи си и повода — по-хубав ще му купим — отвърна големецът. — Ето и слуга съм му довел.

Наброи богаташът парите и слугата поведе магарето.

Отведоха Мързеланка в широк двор. Изкъпа го слугата, въведе го в широк обор, с врата и прозорци. Назоби го, напои го с чиста вода — де е видял Мързеланко такова чудо!

На другия ден го подстригаха, купиха му нова юзда и седло със сребърни стремена.

Господарят имаше две малки момченца; за тях купи магарето, да се возят и играят с него.

Децата го обикнаха, чудеха се как да му угодят — всеки ден го гощаваха с плодове и захар. И слуга му слугуваше.

Измина така зимата, дойде пролет, дойде лято. Една сутрин Мързеланко беше сам на двора. Приблужи до желязната ограда и погледна на улицата. И що да види — извън, зад железата, стоеше вързано друго магаре, натоварено с два тежки гюма. Гледа Мързеланко и на очи не вярва — брат му, Марко! Позна го и Марко, целунаха се, като свои.

— Е, Мързеланко, как е, добре ли си, много си изконтен! — попита го Марко.

— Е, че добре съм — отвърна Мързеланко с половин уста, — имам си ново седло, топъл обор и слуга ми слугува. Хранят ме със захар и ябълки, а пък и нищо не работя, цял ден играя с децата. Ами ти как си?

— Нали виждаш — оплака се Марко, — зиме мъкна гюмовете с мляко, лете — стомни с вода; ора, влача каруцата...

— Ами когато си свободен, ходиш ли в полето?

— Ходя.

— Ами ядеш ли сухи тръне?

— Ям до насита.

— Ами търкаляш ли се в прахта?

— Охо, валям се, колкото си искам.

— Блазе ти — въздъхна Мързеланко, — де да ми е на мене да се наям със сухи бодли, да се напия с вода от блатото, подире да се отъркалям в прахта...

В това време се върна селянинът, чу Мързеланка и си каза:

„Брей, мързеливото магаре ако щеш и в царски палати го постави, то все за тръне и прахоляци ще мисли!“

КУМА ЛИСА ХИТРУШКА

Една зимна вечер Кума Лиса излязла да се поразходи из гората. Пък и не само да се поразходи, ами да потърси нещо за похапване. Цял ден не била туряла нищичко в уста.

Върви Лиса из гората, дебне покрай дърветата и слухти.

Изведнъж, гледа — посред гората човек. Навел се и копай. Ама хем копай, хем плаче.

„Бре, какво ли ще е пък това?“ — мисли си Кума Лиса.

Приближава, приклепнала встрани, и попитала:

— Побратиме мили, що те е зло сполетяло, та хем копаеш, хем плачеш?

Вдигнал човекът глава, уж сега я видял.

— Ах, не питай, кумичке! — дума й. — Сполетя ме черно зло. Една козичка си имах, снощи и тя се помина. Пък обичах си я много. Не искам псета месото й да ръфат. Затуй я погребвам тука. Ето от що ми са сълзите.

Нажалила се и лисичката, потекли онези люти сълзи — плаче ли, плаче. А човекът я гледа и така й дума:

— Виждам те, кумичке, сърце жаловито носиш. Моля те, ела нощес, стой тук и пази гроба, пък утре, като дойда, с печена кокошка ще те гостя.

— Бива, побратиме, бива — отвърща Кума Лиса и на ум си мисли: „Бре, пусти мой късмет, пуста орисия — хем нощес тлъста козичка ще си хапна, хем утре с печена кокошка ще ме гоцават!...“

Заминал си човекът. Трае ли ти пусто Лисино сърце! Приближила, надникнала и ахнала.

— Виж го ти него, човека! — дума си Лиса. — Уж рови, зарива, а пък цяла плешка отвън оставил. Я чакай да видим сладка ли е козичката.

Навежда се кумата и — щрак! — Лиса в капана! Врът насам, врът натам, не пуца проклетата клопка. Плаче Лиса и сама си нарежда:

— Що ми трябваше пусти опустели тлъста козица и печена кокошка. Ето ти сега хитрата хитруша с два крака в капана.

На утрото идва човекът, гледа, отдалеко се смее и пита:

— Е, кумичке, уварди ли козичката?

Ревнала Лисанка, заплакала и занарежда:

— Моля ти се, побратиме, прости ми, сгреших... Барем да съм пипнала други път чуждо нещо, ама на, помамах се ноцес, сбърках, прощавай! Познавах аз и татка ти, и дядо ти, и на дядо ти дядо му — добри хора бяха! Кога се случеше да ме хванат в клопка, ще се позасмеят и ще кажат: „На ти, кумичке, кокошчица, хапни, па бягай и други път да не правиш така!“ И ти си като тях. Прости ми този път!

Позасмял се пак човекът и отвърнал:

— Знам, знам: добри хора бяха, кумичке, но и майка ми, и баща ми, помня, имаха червени кожухчета все от лисичи кожи. Дай и за моята жена кожухче — тогава ще те пусна.

Разбрала кумичката, че работата отива на зло и само хитрината ще помогне. Ударила кумата на молба. Хълца, рони сълзи и моли:

— Ех, байо — рекла тя, — щом си намислил да ми вземеш кожата, вземи я, но ме освободи от капана, поне да се помоля за душицата си, че много грехове съм сторила!

Гледал я, гледал човекът, па му дожаляло за нея. „Защо пък да не я пусне да се помоли, щом се е разкаяла толкова?“ — помислил си той.

Навел се и разтворил капана, но догдето се сети, Кума Лиса се мушна под краката му и дим да я няма! Спряла се на сто крачки, клекнала и се смее презглава:

— Кяв! Кяв! Кяв! Ей, побратиме, този кожух не е добър — чакай ме тук, догодина ще ти го донеса — по-жълт и по-рунтав!

ПИЯНА ГАНА

Някога в наше село имало една жена, която всички зовели Пияна Гана. Мъжът ѝ, бай Пројчо, бил работлив и смирен човек. Той по кръчмите не скитал, вино и ракия в уста не турял. Но стринка Гана не приличала на него. Тя по цели дни миткала по село. Започне се сватба — стринка Гана първа там. Кръщение дойде — ето я пак се настанила. Помен някъде направят — и поменът без нея не бива.

Прибирала се вечер късно — пийнала, весела. А кога нямало ни сватба, ни кръщение, нито помен — тогава си посръбвала скришом дома ракийка от глинено пузирче.

Дошла жетва. Отвел бай Пројчо жетвари на нивата, а стринка Гана се запретнала дома вечеря да приготви. Шета стринка тук, шета там и все понадига пузирчето с ракия.

Минало обед. Напалила стринка Гана пещта, изнесла вѣн хляб да опече. Но пусти крака държат ли се? А главата тежи, тежи като олово. Политнала стринка насам, политнала натам и току — бух! — паднала по очи на земята.

Лежи стринка Гана и слуша. Дочува ѝ се, че покрай нея ходят хора, говорят нещо, работят. Сетила се стринка.

„Видели са ме съседките — помислила тя — и дошли са да опекаат хляба вместо мене.“

Престорила се на болна, запъшкала тежко-тежко и провикнала се, без да дига глава:

— Ох, помагайте, съседки, помагайте!... Много ми е лошо... не мога глава да вдигна...

Лежала така до вечерта. А кога се върнали от нивата бай Пројчо и жетварите — що да видят. Стринка Гана лежи пияна до пещта, а свинете излапали тестото. Пък стринка Гана, мислела, че комшийките помагат.

Оттогава ѝ излязло прякор Пияна Гана.

ЛИКА-ПРИЛИКА

Отхрани мишката син — хубавец и личен. За нея по-кичен момък от сина ѝ нямаше на земята. Дойде време да го ожени. Замисли се баба Мишана отгде снаха да си вземе. Искаше я хем да е по-горна от тях, хем да е прилика на сина ѝ. Казаха ѝ, че Слънцето е най-горно на света. Тръгна Мишанка към Слънчови двори. Намери Слънцето.

— Добър ден, цар Слънчо — дума му Мишанка. — Рекоха ми, че ти си най-горното на света. Даваш ли ми щерка си за снаха, че е лика-прилика на сина ми?

— Давам — дума Слънцето, — давам, ала аз не съм най-горното на света. По-горен от мене е Облакът: когато грея над земята, той ме затуля и сила нямам да го премина.

Отиде Мишанка при Облака.

— Добър ден, Облаче, ти си бил най-горен на света. Даваш ли щерка си за снаха?

— Давам — дума ѝ Облакът, — давам, ала от мене има още по-горен — Вятърът. Кога духне той, дето иска, там ме отвява. Иди при него!

Отиде Мишанка при Вятъра.

— Добър ден, Вятърчо, ти си най-горен на света. Даваш ли ми щерка си за снашица?

— Давам — дума ѝ Вятърът, — давам, ала и от мене има по-горен — Планината. Когато духна, тя ме спира! Върви при нея.

Отиде Мишанка при Планината.

— Даваш ли, Планино, щерка си за снашица? Ти си най-горна на света.

— Не съм, сестрице — отвърща ѝ Планината, — не съм аз най-горна. Най-горна е Реката: когато придойде — цяла ме подрива. Върви при нея!

Отиде Мишанка при Реката:

— Добър ден, Реко-речице, чух, че си била най-горната на света. Дойдох щерка ти за снашица да искам.

— Бива — отвърща ѝ Реката, — давам, защо да не я дам, ала не съм аз най-горната. По-горен от мене е Брегът.

Отиде Мишанка и при Брега.

— Аз ли — посрещна я той, — не съм аз най-горен, кумице. Най-горна е Къртицата. Рие ме, подрива ме и нищо не мога да ѝ сторя.

Ето ти Мишанка при Къртицата.

— Дойдох щерка ти за сина да я искам, че са си лика-прилика. Даваш ли ми я?

— Давам — отвърща ѝ Къртицата, — защо да не ти я дам, сестрице Мишанке, нали сме си открай време близки съседи.

Зарадва се Мишанка, възгордя се, запя, зацвърча. Разпрати калесари, свика кумове, сватове; вдигна тежка сватба до бога. Сбраха се попове; почна венчилото. А Мишанка стои зад младоженците и гледа: кожухът на булката същи кожух на зетя, сякаш са си братец и сестрица!

„Бре, що съм била проста и глупава — мисли си Мишанка, — тръгнала съм Слънцето да търся, Вятъра да гоня, когато сме си били лика-прилика с Къртичката: хем по-голяма от нас, хем съща като нас! Че има ли по големци от нас, две свати на света.“

МАЙСТОР МАНАСИ

Живееше си едно време в наше село човек на име Манаси. Манаси нито ореше, нито сееше, нито жънеше. Пък и нищо си нямаше — нито нива, нито кон, нито крава. И къща нямаше — живееше по чуждите къщи. Имаше си Манаси дребен занаятец, с него изкарваше прехраната си: шивач беше, шиеше хубави кожени кесии за тютюн. Ей такива е, колкото ръкавица, съшити от триъгълни късчета кожа, обагрени с разни цветове. Отгоре кесията се стягаше с кожена връв, а на двата края на връвта висяха шарени ресни като корените на луковица...

Щом някой скъсаше или загубеше кесията си за тютюн, повикваше Манаси и кажеше:

— Хайде, Манаси, кесия да ми ушиеш!

— Каква я искаш? — пита Манаси. — С ресни или без ресни? С ресни струва три пъти по-скъпо.

— С ресни, с ресни бе, човече!

— Добре, но само че кожата ще си купиш ти и три дни ще ме храниш даром!

— Прието, майсторе, заповядай дома утре!

Запретва се на другия ден Манаси — шие, крои и за три дни кесията готова.

Днес у тогова, утре у оногова, най-сетне не остана в наше село човек без тютюнева кесия. Нямаше вече и хляб за Манаси.

— Ще зарежа вече това село! — каза си веднъж майстор Манаси. — Ще тръгна по света, пари да печеля, богат да стана.

Решено — сторено! Набучи майстор Манаси грамадни ножици в пояса си и замина. Стигна в непознато село, тръгна по улиците и се провикна из цяло гърло:

— Ха майстор шивач, ха-а-а! Всичко шия, всичко мога!

Чу го един човек, попита го:

— Майсторе, ами кожух знаеш ли да шиеш?

— Знам я, как да не знам? Всичко мога, всичко шия!

— Щом си такъв майстор, заповядай дома! Имам три овчи кожи: искам да ми ушиеш от тях кожух, дълъг до земята.

— Бива, господине, и по-дълъг може!

Въведоха майстора в къщи; седна, разположи се и рече:

— Сложете сега да хапнем!

Сложиха му гозба, нахрани се Манаси до пресищане.

— Постелете сега да спим, пък утре рано работа ще почнем!

Постлаха му мека постеля, легна, наспа се Манаси като младенец.

На утрото човекът го попита:

— Е, как е, майсторе, да донеса ли кожите?

— Почакай — важно отвърна майсторът. — Днеска ножиците си ще точа.

Измъкна Манаси тежките ножици от пояса си, точи ги, гласи ги — цял ден. Обядваха, вечеряха и пак легнаха да спят.

На утрото взе Манаси кожите, разпростря ги на пода, коленичи и се залови за работа. Мери — крои, крои — мери, чак до залез слънце.

— Е? — пита го човекът. — Ще стане ли дълъг кожухът?

Майстор Манаси се почесва по врата и важно-важно отговаря:

— Право да ти кажа, господарю, кожух няма да стане — кожите не стигат. По-добре ще е утре шарено кожухче да ти ушия. Без ръкави ще е, за под абата. Чудо ще стане!

Нямаше какво — съгласи се човекът.

На утрото майстор Манаси пак се залови за работа. Мери — крои, крои — мери, пак до залез слънце.

— Е, майсторе, как е, ще стане ли кожухчето?

— Няма да го бъде, чорбаджи!

— Че защо бе, майсторе?

— Кожите не достигат. Пък и да ти кажа ли, защо ти е кожухче, аба като имаш? По-добре да ти ушия аз на тебе едни дълги калцуни — хем краката ти ще топлят, хем коленете ти ще пазят.

Какво да прави човекът — съгласи се пак.

Но и за калцуни кожите не стигаха!

— Бре да се не види! Ами сега?

Най-сетне майстор Манаси рече:

— Слушай, господарю, кожух не стана, нито кожухче и калцуни. Но утре ще видиш каква чудна кесия за тютюн ще ти измайсторя!

Прехапа устни човекът и пак се съгласи. Вечеряха, спаха, станаха. Запретна се майстор Манаси и до вечерта кесията беше готова — с ресни и висулки, да ѝ се ненагледаш!

Подаде я майсторът на човека, засука мустак и гордо-гордо изрече:

— Видиш ли, господарю, това се казва кесия: няма втора на света! Плащай сега, да видим какво ще платиш!

Човекът нищо не отговори. Той дръпна кесията, нахлузи я на Манасиевата глава, ритна го в гърба и рече:

— На такъв майстор — такава отплата! Отсега нататък да викаш вече не „всичко мога, всичко шия“, а — „каквото зная, това шия“. Разбра ли, пакостнико!

НАЙ-ХУБАВОТО ПТИЧЕ

Едно време и птиците пращали децата си да учат също като хората. Те си имали свои училища. Там малките птичета се учили как да хвъркат по-бързо, как да си намират храна, как да си вият гнезда — и всичко, каквото им трябвало в живота.

Една лястовичка и една врана живеели наблизо — били съседки. Веднъж лястовицата видяла, че враната бърза нанякъде.

— Накъде си се разбързала така, съседке? — попитала я лястовицата.

— Ох, остави се, съседке! — рекла загрижено враната. — Бързам за училище, храна да отнеса на вранчето си.

— Почакай, съседке — примолила се лястовичката. — Ела да ти дам да отнесеш храна и на моето лястовиче — бърза работа имам, не мога да я оставя.

Враната се съгласила. Изнесла лястовичката храната, дала ѝ я.

— Ами какво е твоето птиче? — попитала враната. — Не го знам, по какво ще го позная?

— Не бой се — отвърнала лястовицата, — ще го познаеш. Гледай, което птиче е най-хубавото, то е моето!

Хвъркнала враната, изгубила се; отишла на училището. Минало така доста време — ето ти я, връща се пак. Посреща я лястовичката, пита я:

— Е, какво стана, съседке? Даде ли храна и на моето лястовиче?

— Ох, сестричке лястовичке, не знам какво да ти кажа — отвърнала враната загрижено. — Послушай какво нещо се случи: отивам аз на училището, нахраних моето вранче и взех да търся твоето лястовиче. Ти нали ми каза да търся най-хубавото и което е най-хубаво, нему да дам храната. Гледах, сестро, гледах, изгледах всичките птичета, но от моето по-хубаво не видях. И взех, че дадох нему и твоята храна.

СЪДРУЖНИЦИ

Кума Лиса и Ежко-Бежко бяха съседи. Къщите им стояха една до друга, в храстите накрай гората. Мястото беше полегато. На припек срещу слънцето едва личеха две дупки — по-голяма и по-малка. По-малката беше Ежовата къща, а по-голямата — Лисанината. Ежко и Лиса се излежаваха през целия ден. Но щом зайдеше слънцето, и двама показваха глави от дупките си.

— Съседко Ежко, наспа ли се? — питаше Лиса.

— Буден съм вече, кумичке — отвръщаше Ежко весело. — Лъскам си бодлите. Ами ти готова ли си?

— Още малко. Изчистих си кожата, ей сега ще среща опашката си и тръгваме.

След минута и двамата поемаха по месечината лов да ловят. Ежко търсеше мишки или малки птиченца по гнездата, а по някой път си хапваше и някоя заспала змия.

Лисана гонеше по-едър лов: пъдпъдъци, яребички, а случваше се да се пооблажи и в някой забравен кокошарник.

Така мина пролетта, дойде лятото, накрай зажълтя се и златната есен.

Двамата съседи добре се поминуваха. Наистина, веднъж Лиса насмалко да загине от пушка на ловци, друг път кучета оскубаха къдравата ѝ опашка! А двама цигани малко остана да одерат на Ежко бодливата кожа. Но това бяха дребни прекеждия, които само веселяха безгрижните съседи.

Една вечер Лиса каза на Ежка:

— Хайде, Ежко, да крадем грозде. Узряло е вече. Много ми се хапва.

— Ех, кумице — отвърна Ежко замислен, — и аз много обичам да си хрусна грозде, но страх ме е да не ни погне пъдарят.

— Ще бягаме! — отвърна Лиса.

— Но аз не мога да бягам бързо, ще ме хване.

— И да те хване, кумчо, аз ще те спася — знам хиляда хитрини.

— Аз пък знам само трички, но са добрички.

— Щом е така — да тръгваме.

Отидоха в лозето. Хапнаха, какво хапнаха и отведнъж — трак! — Лисана в капана се хвана.

— Бре, ами сега? Казвай, Ежко, хитрини — отиде ми кожухът!

— Е, кумичке, че нали ти ми се хвалеше, че знаеш хиляда хитрини. Помогни си!

— Знаех, кумчо, знаех, но от страх всичките забравих.

— Слушай сега, кумице. Когато видиш, че иде пъдарят, ти сама го повикай още отдалече.

— За да ми одере кожата ли! — разсърди се Лисанка.

— Не бе, кума, но когато дойде, ти му разкажи уж, че си дошла да пазиш гроздето и капанът те хванал.

Скри се Ежко и гледа. Ето го иде пъдарят. Кума Лиса го вика отдалече:

— Ей, чичо пъдарко, тука, тука съм, ела да ми помогнеш.

— Що щеш, Лисо, в лозето? Грозде си крада, а? Казвай!

— А, грешиш, пъдарко, аз грозде не ям, кисело е още. Ами видях снощи, че влязоха в лозето яребици. Рекох да ти помогна и като ги гоних, не съгледах капана.

Повярва й пъдарят, пусна я. Избяга Лиса.

Мина, какво мина, пак й се прияде грозде.

— Хайде, Ежко, за грозде.

— Забрави ли, съседке, капана?

— Знам го вече де е — не може ме хвана.

Ето ги пак в лозето. Този път от горния край влязоха. Ядат и се подсмиват на пъдаря. Не щеш ли — трак! — втори път Лиса в капана!

— Сега вече загинах, кумчо — казвай хитрини — примоли се Лиса на Ежка.

— Ами твоите хиляда, кумичке, за кога ги пазиш!

— Не хиляда — една не остана, щом тракна капанът.

— Престори се на умряла — каза й Ежко и втората си хитрина.

Легна Лисана, престори се на мъртва.

Дойде пъдарят, погледна я, ритна я с крак и рече:

— Ехе, Лисо, така му се пада на такъв като тебе, който хем краде, хем лъже!

Откачи я от капана, довлече я и я хвърли зад колибата. Това и чакаше Лиса — скокна и дим да я няма.

Измина месец, забрави Лиса капана и ето я пак при Ежко.

— Хайде, Ежко, за грозде.

— Луда ли си, кумице? Щом тракне капанът, пак ще забравиш хитрините.

— Не бой се, Ежко, този път ще те водя в друго лозе, дето няма капани.

Помами се Ежко — тръгна пак. Дойдоха до едно стръмно лозе — отдолу зид. Скочиха вътре и се заловиха на работа. Ядат и се хокат — защо и по-рано не са идвали все тука, та сладко да си похапват.

След малко се зададе пъдарят, залаяха ловджийски псета.

— Бягай, Ежко, да бягаме!

Скочи Лиса през зида, обърна се — Ежка го няма: не може да скочи през зида.

— Казвай, кумице, хитрини!

— Ех, кумчо, хиляда знаех, една не остана в ума ми.

— Пренеси ме!

— Не мога, много си бодлив, ще ме убодеш.

— Е, тогава сбогом, кумичке, виждам, че ще се мре, ами ела поне да се простим и подай си ухото да ти прошепна и третата си хитрина — може да ти потрябва някой път.

Наведе се Лиса, подаде си ухото през зида. Ежко лапна ухото и склучи зъби. Изквича Лиса, припна и понесе Ежка на ухото си, а зад нея пъдарските кучета. Беж, беж, та чак до къщите им. Пусна се Ежко от лисиното ухо, сви се на кълбо и гледа под око.

— Е, как е, съседке, харесва ли ти третата ми хитрина?

— Бива си я, кумчо, харна си е за тебе, но аз други път с такъв хитрец за грозде не тръгвам — отвърна ядосана Лиса, като търкаше с крак разкървавеното си ухо.

ЦИНДИЛ-ПИНДИЛ И ДЖАСТА-ПРАСТА

Една вдовица имаше две дъщери близнаци, с две чудни имена. Казваха ги Циндил-пиндил и Джаста-праста.

Двете момичета никак не си приличаха. Джаста-праста беше ниска, пълничка, с черни коси и черни очи; Циндил-пиндил — тънка, висока, с руси коси и сини като синчец очи.

Джаста-праста беше приказлива, весела и засмяна, а Циндил-пиндил — мълчалива и замислена.

И по работа двете момичета бяха съвсем различни.

Майката, каквото и да наредеше на Джаста-праста, тя тутакси се хващаше за работа.

Наистина случваше се в бързината нещо да счупи, нещо да разлее, но работата пак ще се свърши навреме. А Циндил-пиндил заставаше права пред нещата, гледаше ги жално-жално и не смееше да ги пипне от страх да не повреди нещо.

Най-после двете момичета станаха моми. Един ден майка им ги повика. Тя даде на Джаста-праста голямо парче сукно, ножица, игла и конци. Даде още толкова на Циндил-пиндил и рече:

— Дъщи, пораснахте вече — срамота е все аз да ви шия и стягам; пък и очите ми недовиждат. Ето ви плат, ето ножици и конци — заловете се и ушийте си нови рокли за Великден.

Джаста-праста не чака подкана. Грабна плата и се залови за работа. Крои, ши и разпорва — пак крои и пак ши и най-после роклята беше готова.

А Циндил-пиндил така си остана пред плата, не смееше да го пипне от страх да не обърка нещо. А когато се залови на работа, отмерваше всеки бод, пресмяташе по двайсет пъти и роклята ѝ все не беше готова.

Но ето че зазвъняха гергьовските камбани — дойде празникът. Изви се лудо хоро сред селото. Джаста-праста надяна новата си рокля и припна към хорото. Наистина едната ѝ пола висеше накриво, единият ръкав по-къс от другия, но кой ти гледа!

Джаста-праста се хвана на хорото и затропа ситно-ситно...

А пък горкичката Циндил-пиндил нямаше рокля за пред света. Тя застана дома, зад плета, гледаше жално-жално към хорото, а от сините ѝ очи капеха едри като бисери сълзи.

Оттогава на света все тъй, казват, е било то: Циндил-пиндил — зад плета, Джаста-праста — на хорото.

ЖАБА И ПЛЪХ

Един плъх и една жаба бяха съседи. Жабата живееше в реката до брега, а плъхът — на самия бряг. Срецнаха се, сприятелиха се, обикнаха се.

Полека-лека взеха да си помагат един на други. Жабата често изпълзяваше на сушата и ходеше на гости на плъха, да си похапне житни зрънца и сухи плодове. Други път плъхът слизаше до водата и жабата го гощаваше с мухички и вкусни червейчета.

Но свършиха се наоколо житните зрънца и плъхът почна да гладува. Един ден той слезе до водата и повика жабата.

— Моля ти се, жабке-съседке — рече ѝ той, — пренеси ме на отвъдния бряг, там има много житни зрънца, ще похапна и на тебе ще донеса.

— Бива, бива, плъхчо, нали сме съседи, ще си помагаме. Ела да те пренеса.

Подложи гръб жабата, възседна я плъхът и хайде на отвъдния бряг.

Вечерта ето го плъха, пак вика от брега:

— Пренеси ме, жабке-сестричке, на другия бряг, у дома ми!

Подложи гръб жабата, пренесе го назад у дома му.

Ала услади се житцето на плъха и почна всеки ден да кара жабата да го носи отвъд и да го връща дома му. Щом съмне, и плъхът викне от брега:

— Пренеси ме, жабке, отвъд! Пренеси ме, жабке, отсам!

И жабата все подлага гръб, носи го ту отвъд, ту отсам през широката река. Най-сетне ѝ дотегна да го мъкне насам-натам и взе да мисли как да се избави от досадния съсед. Мисли, мисли и науми да го удави, та да се отърве от него.

„Ще го вържа — каза си тя — с як конец през кръста, а другия край ще вържа за краката си и ще го дръпна под водата; там ще му е краят!“

Ето ти го плъха на утрото пак на брега.

— Моля ти се, жабке-сестричке, пренеси ме на отвъдния бряг, житце да си хапна.

— А, а, плъхчо, не може, духа, силен вятър, много е бурна реката, ще паднеш да се удавиш — лъже го жабата.

Но гладният плъх не се плаши.

— Ти ме вземи, жабке, пък аз ще се държа здраво.

— Не, не, по-добре е да те вържа за себе си, да не те духне вятърът във водата.

Съгласи се плъхът. Върза го жабата през кръста, върза края за крака си и понесе плъха на гръб. Но щом стигнаха досред реката, гмурна се жабата под водата и повлече плъха надолу. Сети се плъхът каква е работата и почна борба, не му се мреше! Дърпа се нагоре, цвърчи, маха с опашка за помощ...

Не щеш ли, за беда в това време над реката прелетя щъркел. Тъкмо отиваше лов да търси за щъркелчетата си. Той видя, че се дави плъхът в реката, спусна се, грабна го и го понесе към небето. Но нали жабата беше завързана за крака му — понесе и нея!

Стигна щъркелът до гнездото си и гледа — жаба в краката му! А може ли щъркел жаба да види и да я отмине! Пусна той плъха и погна жабата. Настигна я, клъвна я, отхапа края и почна да я гълта. А през това време плъхът се шумугна между дългите му крака, изскочи от гнездото, спусна се надолу и — беж да го няма!

Свря се плъхът в една дупка до стъблото, гледа как щъркелчетата гълтат жабата и си шепне:

— Мри сега, жабо-кекерице! Така ти се следва: който другиму гроб копае, сам пада вътре!

ЖИВИЯТ ПЪН

Малкият Сашко седна на коленете на баща си, прегърна го през шията и рече:

— Казвай сега, татко!

— Какво? — попита бащата зачуден.

— Забрави ли? — обади се и Милка. — За кютюка, нали обеща миналата неделя, че можеш да разкажеш приказка и за него?

— Аха, я гледай, забравил съм. Добре, ще ви разкажа, но почакайте да намисля.

Бащата тури пръст на челото си, помисли и започна.

— Слушай сега, Сашко. Най-напред запомни, че на български не се казва кютюк, ами пън. Кютюк е турска дума. Та, имало един пън... Не, не е така. Чакай... Имало едно време един дядо и една баба. Дядото бил много добър, а бабата — устата, неразумна и зла. Сиромас човек бил дядото. Имал само една стара къща без ограда, две малки ниви и две мършави кравички, с които орял нивите и прехранвал себе си и бабата.

В разградения двор освен ралото и колата имало един сух пън. Той бил от корена на старо дърво. По него стърчали като ръце дълги, сухи жили. Старецът го пазел от много години. Лятно време обичал да сяде на него като на стол, да отпочива и да пуши лулата си.

Една зима, като приближило Бъдни вечер, бабата внесла дървото в къщи и рекла:

— Нека стои тук, да поизсъхне от снега, че тази година ще го сложим на огнището да ни стопли.

Дядото много се натъжил, но нищо не казал. Вечеряли, угасили кандилото, легнали да спят. Бабата заспала, захъркала сладко-сладко, а дядото не можел да заспи. Мъчно му било за пъна. От огнището блещукал огън и огрявал изправения пън. Дядото го гледал, гледал и по едно време задрямал. Но сетил насън, че някой го дърпа за рамото. Отворил очи и останал смаян. Над него стоял къс и дебел старец с

чорлава брада. Дрехата му била като кората на старо дърво, а над кръста до рамената му се подавали сухи черни ръце.

— Кой си ти и какво искаш? — попитал старецът със схванато гърло.

— Аз съм твоят пън — отвърнал многоръкият дебел старец. — Какво съм ви сторил, дядо Кандилко, та искате да ме изгорите?...

— Аз... аз... тя, бабата иска, аз не искам — промълвил старецът.

— Дядо Кандилко, ти си добър човек, искам добро да ти сторя. Помниш ли откъде ме изкопа в гората някога?

— Помня.

— Добре. Там наблизко има побит бял камък. Иди утре в гората и отмери точно средата между моето място и камъка. Там има сух пън на отсечено дърво. Изкопай го. Пъна донес на бабата да се топли, а каквото намериш под него — запази го за себе си. Но помни — ако ме изгорите, зле ще патите, разбра ли?

— Разбрах, Пънчо, благодаря ти! — извикал старецът.

Бабата се събудила и го задърпала. Дядото отворил очи.

— Какво си се развикал такъв! — скарала му се тя.

Дядо Кандилко ѝ разказал какво сънувал. Той наистина бил сънувал.

— Я го виж, пънът си стои до огнището. Сънувал си, защото дръпна повечко ракийца тази вечер. Спи да спим, че ми се спи.

Но дядо Кандилко все мислел за съня си. На утрото впрегнал кравите и отишъл в гората. Отмерил, каквото му казал дебелият старец, извадил сухия пън, а под него — пълно гърне с жълтици.

Дядото и бабата много се зарадвали. Напролет съборили старата къщурка и съзидали нова, на два ката, заградили двора и заживели честито. Но дядо Кандилко не забравил и пъна. Поставил го на най-лично място в гостната стая. Бабата много се ядосвала:

— Защо ми е този черен пън, за да ми грози новата къща? — думала тя. — Каквото имаме, от съня е, а не от пъна. Да го премахнем, да го изгорим!

— Не бива — отвръщал старецът, — той ни показва богатството и аз го почитам като пръв приятел. Нека стои, никому не пречи.

Дядото отишъл на пазар.

— Сега вече ще се избавя от омразния пън — казала злата баба.

Примъкнала тежкия пън, изправила го на разгореното огнище, па излязла навън по работа.

Пънът обгорял от едната страна, наклонил се, паднал върху рогозката и я запалил. А рогозката подпалила къщата. Юрнали се всички хора да гасят. Но едва спасили малко дрехи и покъщнина. Цялата къща изгоряла до основи.

Върнал се вечерта дядо Кандилко. Видял какво е станало и с глас заплакал. На бабата нищо не сторил. Хрисим човек бил. Само й казал:

— Ех, жено, разбра ли сега, че който зло мисли, зло изпаща? —
И пак подкарал кравите, да оре двете ниви и да прехранва злата баба.

КОТЕШКИ ЗАГОВЕЗНИ

Котаракът Мачо живееше в богатска къща, при добри и щедри господари. Всеки ден си похапваше от най-вкусните им гозби. А на заговезни и той преяде като господарите си.

Яде Мачо, яде — изду се като тъпан: чак стомахът го заболя от преяждане! Едва се довлече до печката, легна по гръб, изтегна крака и взе да пъшка тежко-тежко. Два пъти се обръща ту на една, ту на друга страна, докато заспи.

Когато се събуди, в кухнята беше вече тъмно и господарите отдавна спяха. Мачо стана, протегна се, прозина се и сети, че гърлото му изгаряше от жажда. Тръгна да потърси вода, да накваси засъхналото си гърло.

В ъгъла, до бюфетчето, винаги имаше паничка с чиста вода. Пригответяха му я всяка вечер.

Мачо се напи, клекна и приглади дългите си мустаци. Но сети, че нещо шавна зад бюфета, и той наостри уши. До стената беше подало муцунка едно малко мишле, зърна го и бързо побягна.

Мачо се приготви да рипне, но размисли и не помръдна. Той знаеше, че дупката на мишлето е близо и не ще може да го настигне. Затова приближи до бюфета и заговори с престорен глас:

— Мяу, мяуу... Ей, добро мишленце, защо се плашиш от мене? Излез, нищо лошо няма да ти сторя! Покажи се, погледни ме!

Мишлето беше младо и неопитно. То подаде муцунка и погледна зачудено. Наистина, Мачо седеше на мястото си, премрежил очи, уж че спеше. Той поотвори едното си око и рече лениво:

— Ела, ела де — трошици ли искаш? Ето де са, ела, хапни си. Нищо няма да ти сторя. Аз се покаях вече. Тази вечер и аз заговях като хората: наядох се, преядох, сит съм до гуша. Отсега вече ще постя, ще изповядвам греховете си на поп Ставри и ще го моля за прошка... Ела де, защо се плашиш толкова?

Мишлето се показа, грабна няколко трошички и пак избяга в дупката.

Мачо не помръдна.

— Е, видя ли — рече той, — нищо не ти сторих. Тичай сега и кажи на всички мишки да дойдат да им поискам прошка за греховете си.

Мишчето се скри и подир малко пред дупката се чу страшно мише цвърчене. Едни вярваха, други не вярваха. Може ли котка да заговее?! Най-сетне един стар и опитен плъх реши сам да погледне Мача. Познаваше го, патил беше много пъти от него: само преди месец Мачо отгриза опашката му... Плъхът подаде предпазливо глава от дупката, но го посрещнаха две зелени, огнени очи и той се дръпна назад.

— Тука да си стоите! — викна той на мишките. — Да не се ловите на думите му, защото очите му съвсем не ми изглеждат на покаян!

Но младите мишки надвиха. Те казваха, че е по-добре да се побратимят с котарака, та свободно да шетат всяка нощ из кухнята...

В дупката остана само старият плъх. Той не искаше побратимство с котарака.

— Ах, мили сестрички! — посрещна ги котаракът. — Простете ме, дете досега съм ви гонил, ял и притеснявал... Заклевам се да ви бъда отсега нататък като верен брат защитник... Елате де, елате понасам да се целунем, като побратими! Искам от душа да ми простите!

Най-напред от дупката изскочи мишлето. След него излязоха и другите. Мишлето тръгна гордо-гордо напред, застана на педя от котарака, изправи се на задните си крачета и протегна муцуна да се целунат с котарака.

И Мачо се наведе да го целуне, ала щом му замириса на мишка, забрави и думи, и клетви — хвърли се, сгриза мишлето и разпердуши и другите мишки. Едва се спасиха с бяг само две-три.

— Е, деца — посрещна ги старият плъх, — разбрахте ли сега котешката клетва колко струва? Никога да не вярвате на клетвите на сита котка и на покаян котарак!

КУКЛИ

Тази година през септември Стефка навърши седем години. Майка ѝ я отведе и записа в училището, а татко ѝ вечерта донесе подарък книжка с картинки.

— Ти си вече голяма — каза ѝ той, — отсега нататък, вместо да играеш с куклите си, ще се учиш да четеш и пишеш.

А след една седмица майка ѝ донесе голямо сандъче и поръча да нареди в него старите си кукли.

— Утре Цона ще ги отнесе на тавана! — добави тя.

— Ама всичките ли, мамо?

— Всичките! — строго отвърна майката и излезе.

Стефка остана сама. Тя отвори сандъчето. Отвътре се показаха старите ѝ играчки: малко бяло кученце, без опашка и с три крака, конче на колелца, мече без уши, сляпо котенце, гумено момче и момиче и много други, които отдавна беше забравила. Стори ѝ се, че всички я гледат с насълзени очи.

Най-отгоре бяха двамата ѝ любимци: восъчната кукла Милка и плетеният палячо с меко атлазено тяло, бели копчета на палтото и червени пантофки на крака. Те като че ли искаха да ѝ кажат: „Стефке, и нас ли ще затвориш в омразното сандъче?“

Но какво да направи, щом майка ѝ заповядва, трябва да я послуша. Стефка помилва играчките, нареди ги, наведе се и целуна за сетен път Милка и Палячо. Сърцето ѝ се късаше от мъка.

— Мила Милке, и ти, Палячо, не плачете! — рече им тя, сама насълзена. — Аз няма да ви забравя. Знаем къде стои ключът от тавана. Всеки празник ще ви идвам скришом на гости.

Слугинята дойде и я повика за вечеря. Вечеряха. Легнаха да спят. Но Стефка не можеше да заспи. Тя мислеше ту за утрешния ден, за училището и най-много за куклите. Горкичките, какво ли правят сега затворени в тесния сандък? Как ѝ се искаше да ги види още веднъж! Клепките ѝ натежаваха, очите ѝ се премрежваха за сън, а желанието ѝ

все повече растеше. Не! Не! Тя ще ги погледне за сетен път, ще им каже лека нощ...

И ето тя се вдигна и тръгна пипнешком към гостната. Но защо така тежат краката ѝ? И с каква мъка издигна ръка. Ала преди да пипне дръжката, вратата сама се отвори.

Отвътре блесна осветената стая и се чуха много гласове. Стефка надникна през откренатата врата, но отстъпи смаяна. Посред стаята беше разтворено сандъчето, а около него се разхождаха живи самите кукли! И не само живи, ами ей такива е, големи като истински хора и животни.

Палячо беше седнал на ръба на сандъчето, метнал крак върху крак. Той не беше вече с меко атлазено тяло, а голям и як като палячо от цирка. Зад него стоеше Милка, кокетно облегната на капака. Срещу тях беше застанал Мечо, изправен на задните си крака, и той голям колкото мечките от Зоологическата градина, а зад него се тълпяха останалите.

Всички говореха като живи хора.

Първо почна гуменото момче.

— Стефка е лошо момиче! — каза то. — Защо сте се разплакали толкова за нея. Тя ми откъсна ръката още когато бях малко бебе!

— А на мене извади пискунчето и сега не мога да свиря! — каза гуменото момиченце и посочи голяма дупка на корема си.

— А къде са опашката ми и крачето? — викна кучето.

— Ами моите уши къде са? — изръмжа Мечо.

— Ах, нищо не ви е вам! — измъучи котенцето. — Ами къде са синчетата, сините ми очици? Нали тя ги откъсна и оттогава съм сляпо и не виждам света?

— Ами моята престилка — заплака Милка, — нали тя я срязва с ножиците на майка си?...

Стефка изтръпна. Всичко, което разказваха куклите, беше вярно. Но ето че някой заговори полека с дебел глас. Стефка надникна и отстъпи още по-зачудена. Говореше голямата гумена топка. Но сега тя имаше глава и две тънички крачета.

— Приятели — почна топката, — аз съм страдала най-много от палавата Стефка. Нали тя по цял ден ме риташе по корема, блъскаше ме в стената, а веднъж насмалко щеше в реката да ме удави... Но аз не ѝ се сърдя. С нея аз тичах по двора, гледах слънцето и света. А пък

отсега ще лежа на тъмния таван, затворена като вас в тясното сандъче... Ох, ох, ох! Горко ми!

— Горко! Горко ни! — заплакаха и другите.

Стефка не можа да се сдържи. Тя се втурна в стаята и завика:

— Тук, тук съм, миличките на кака! Не плачете, не ми се сърдете...

Чуха се викове: „Ооо! Аа! Еее...“ — и Стефка се намери включена в косматите прегръдки на Меча. Но той я стискаше толкова силно, че тя сети как се задушаваше в лапите му и взе да вика с все сила:

— Мечо, пусни ме! Мечо, Мечо, пусни ме!...

— Стефке! Стефке! — чу тя глас над себе си, но не гласа на Меча, а на майка си. Майка ѝ я дръпна за рамото и Стефка отвори очи.

Над нея беше се навела майка ѝ и я будеше:

— Стефке, защо викаше: „Мечо! Мечо!“ — засмя се майка ѝ. — Хайде ставай, съмна се, ще те водят на училището. По-скоро, че ще закъснеем...

Стефка се събуди, скочи, но още дълго ѝ се струваше, че слуша гласовете на оживелите си играчки.

ЕЛХИЧКАТА

Вечерта, преди да си легне, малката Милка надникна на балкона. Там стоеше в ъгъла елхичката. Но тя не светеше както по-рано. Празниците бяха изминали и Дядо Мраз беше прибрал всичките украшения. Нямаше вече нито стъклените гъбички, ни червените ябълки, нито лъскавите райски птици и смешни палячовци и куклички.

Милка се прибра в стаята си и легна, но дълго не можеше да заспи. Пред очите ѝ стоеше оголената елхичка. Тя задремва, пробужда се и в ума ѝ все още се мяркаше елхичката. Какво ще стане сега с нея, горкичката, като няма вече украшенията ѝ? И защо Дядо Мраз не е прибирал и нея заедно с тях?! След малко Милка неусетно заспа. Тя не помнеше колко време е спала, но изведнъж я пробуди жален вик:

— Помощ! Помощ, Милке, загивам! — пищеше някой в стаята.

Милка отвори очи и видя зачудена, че до креватчето ѝ стои някакво непознато момиче. То бе чудно девойче — стройно, високо, облечено в широка зелена дреха и със странна шапка на главата. Но това не беше шапка, а посребрена стъклена коронка, с високо копие отгоре, също каквато беше стъклената ябълка на върха на елхичката. Но ето че и дрехите ѝ не бяха съвсем човешки, а сякаш изтъкани от тънките иглички на елхичката.

Девойката се раздвижи и вдигна нагоре двете си ръце. Чудно — и ръцете бяха не като човешки ръце, а повече приличаха на прострените клончета на елхичката.

Но преди Милка да се опомни, момичето се притисна до нея, извърна плахо глава към вратата и отново запищя:

— Помощ, Милке, помощ, загивам!

Милка много се изплаши.

— От кого се боиш! Защо плачеш, момиче? — запита я тя разтреперена. — И коя си ти?

— Не виждаш ли, Милке, аз съм вашата елхичка — рече зеленото момиче. — Твоят татко е решил да ме заколи... Искам да се върна в гората, при сестричките си... Ето го... ето го, иде!

Наистина, вратата изпраця и в стаята се втурна Милкиният татко с голям нож в ръката. Той идеше право към момичето. Милка скочи и прегърна момичето.

— Татко, татко, недей! — замоли се тя.

Същия миг отвори очи и разбра, че е спала. В стаята нямаше никого.

Но тя все още трепереше, скочи и изтича боса в кухнята. И що да види! Там наистина беше татко и с голям кухненски нож в едната ръка, а в другата държеше повалената на пода елхичка и се готвеше да сече клончетата ѝ.

Милка се спусна и улови елхичката разплакана.

— Татко, татко, недей! — извика тя, както преди малко беше се провикнала насън. — Пусни я! Тя иска да се върне в гората, при сестричките си...

Татко ѝ се засмя и остави настрана ножа.

— Добре де — рече той, — аз не мислех да я коля. Щях само да отсека най-долните клончета, за да върви из снега по-лесно. Ще я сложим вън на двора и довечера Дядо Мраз ще я отведе пак в гората.

И той изнесе навън елхичката.

Цял ден Милка гледа елхичката през прозореца. Снегът отрупа клончетата на дръвчето, а то като че ли гледаше Милка и радостно полюляваше вейките си.

А на утрото на двора нямаше никого! Майка ѝ каза, че през нощта дошъл Дядо Мраз и отвел елхичката в гората при другите елхички. Там тя щяла да порасне и догодина да се върне пак при тях, още по-голяма и хубава.

КОЛЕДЕН ГОСТ

Венкови имаха голяма къща — най-голямата в село. У тях живееше учителката с момченцето си Владко. Двете деца бяха винаги заедно. Пред коледните празници Владко показа на Венка една книжка с много картинки. На една от тях имаше нарисован белобрад старец, натоварен с голям кош на гърба. В коша имаше най-чудни играчки.

— Този е Дядо Мраз — рече Владко на Венка. — Той носи подаръци на децата. Цяла нощ той ходи от къща на къща и отнася подаръци на децата. Лани той ми донесе тази книжка и кутийка с хубави бои. А тази година мама ми каза, че щял да ми донесе кожена чанта.

Венко лежеше, мислеше за Владко, за подаръците му. Владко беше казал, че Дядо Мраз живее в гората, в светъл палат... Който има здрава шейна, би могъл да му отиде на гости и добрият старец го дарявал с каквото си пожелае.

„Ах, шейна — мислеше си Венко, а клепките му тежат, тежат като олово. — Шейна, хубава шейна... звънчета... камшик...“ Но ето, стори му се, че някой отвори вратата и приближи на пръсти до него. Венко отвори очи и погледна. Пред него стоеше Владко. Той му направи знак да мълчи, хвана го за ръка и го изведе навън. Венко изтръпна от радост. На двора стоеше висока хубава шейна, не като тяхната, а също като онази, изписана във Владковата книжка.

— Качвай се, ще отиваме на гости на Дядо Мраз — рече Владко и скочи в шейната. Венко го последва. Владко дръпна каишите и шейната се плъзна напред.

Лети шейната, пръска сняг в очите им, а те не искат и да знаят. Изгубва се селото, изчезва и геранът посред полето, а те все летят.

Ето и гората. Отминават безброй гъсти дървета: дебели, високи, отрупани със сняг. Най-сетне стигат пред висока скала.

— Слизай! — казва Владко. — Тука е, стигнахме.

Венко гледа изплашен.

— Къде сме? — пита той.

— При Дядо Мраз! — отвръща Владко. — Върви полека!
Венко слиза и гледа — та това не е никаква скала, а стряха.
Стряха с дебели ледени висулки. А посред висулките — врата.

— Влизай! — командува пак Владко. — Напред!

Но Венко гледа изплашен.

— Къде? — пита той и сеща, че гърлото му е за съхнало от страх.

— При Дядо Мраз! — отвръща Владко. — Хайде!

Те влизат под висулките, раздвояват ги и изведнъж пред тях блясва грамаден светъл палат. Целият блести като сребро — изграден от най-чист и светъл лед.

Двете момчета минаха през двора и влязоха в широка и светла стая, по-голяма и по-широка от селската кръчма. Венко гледа смаян. От тавана висят запалени полилеи като в църква. По стените накачени... Ах, божичко, какво няма там!...

— Владко, Владко... — шепне Венко.

Владко мълчи. Венко се обръща и остава като вцепенен. Пред него стои висок, засмян старец, с дълга бяла брада, с дебел кожух, с висока шапка на глава.

— Не бой се, Венко — каза старецът, — аз съм Дядо Мраз. Тази нощ ти си ми гост. Каквото си избереш — твое ще бъде.

Венко гледа и не знае какво да поиска. Старецът грабна от купа една кутия с най-хубави цветни моливи: червени, сини, зелени, бели.

— Искаш ли ги? — пита старецът.

— Искам... — отвръща Венко с пресъхнало гърло. Старецът му посочва хубаво сиво конче със сребърна грива.

— Искаш ли го?

— И-искам го... — отвръща пак Венко.

Така той взе едно ножче с бяла кокалена дръжка, лъскава хармоничка за уста, голяма гумена топка... И най-сетне едно чудесно аеропланче. Самичко бръмчеше и хвърчеше из широката стая. Венко нареди по-дребните неща в торбичката си, напълни джобовете си, някои дигна на рамо и тръгна да излезе.

Но отвън го посрещна вик, шум; лавнаха кучета, засвири гайда...

— По-скоро! — викна му старецът. — Бягай, Венко, идат други деца, ще ти ги вземат...

Венко припна, ала не можа да се помръдне. Той се напъна със сетни сили, извика и... отвори очи. Над него стоеше майка му и го будеше:

— Венко, Венко! — викаше го тя. — Ставай, че коледарите вече дойдоха!

Венко скочи. На вратата свиреше гайда и момци пееха:

*Стани нине, господине,
дошли сме ти добри гости,
добри гости — коледари...*

ВРАБЕЦ И СИПКА

Вали сняг. Почна от снощи, до утринта не спря. Покри гората и полето, затрупа стрехи, дворове и огради.

— Сип! Сип! Сип! — пищеше от ранно утро едно малко сиво птиче, кацнало върху оградата.

— Аха! — извикаха хората. — Ето я и Сипката. Прилетяла е от гората и се моли още повече сняг да насипва. Чакай ти, ще видиш, проклетнице!

И запратиха по птичката дълга тояга. Но птичето отлетя навреме и се скри в клонете на високата вишна. Долу имаше посипан пресен тор от обора. Там бяха кацнали ята врабци, чуруликаха и кълвяха сламките.

От къщата излезе човек с дълга ловджийска пушка, прицели се във врабците и гръмна. Вдигна се облак сняг и перушина, някои врабци отлетяха с писък, други паднаха мъртви, а трети подскачаха из снега с пречупени крака и криле. Човекът се затича, излови живите, прибра мъртвите и весело се завърна в къщи.

Един стар Врабец долетяла вишната при Сипката. Той още трепереше от страх.

— Брей, че лоши хора имало в това село — рече Сипката. — Какво стана, Врабчо, раниха ли те?

Врабецът се огледа плахо наоколо, поглади разрошените си пера и изцвърча:

— Чрив! Чрив! Чрив! Добре съм, отървах се и този път, ала роднините ми — бог да ги прости! Всички паднаха в торбата на ловеца.

— Че какъв е този лош човек? Защо ви гръмна? Какво зло сте му сторили?

— Никакво! — отвърна й сърдито Врабецът. — Не го ли видиш — дояло му се врабча яхния, затова ни гръмна. Всички човеци са такива!

— Елате при нас в гората. Там няма човеци и ще си живеете на свобода. Пък и зърна има по бурените, колкото искаш!

— Ами ти защо си дошла тук, щом е толкова добре в гората? — попита недоверчиво Врабецът.

— Ей така — на разходка. Да видя какво става по света. Да се почудя на ума ви... Сип! Сип! Сип! Хайде, Врабчо, с мене! Тръгваш ли?

Врабецът беше прочут мъдрец. Той се замисли. Защо пък да не отиде? По-добре ли е да го кълват тук кокошките по буницето, да бяга от сивия котарак или пък да падне някой ден в тенджерата на ловеца?

— Далечно ли е гората? — попита той колебливо.

— След десет минути — там сме.

— Ами има ли къде да нощуваме?

— Охо, ще видиш каква топла къщичка си имам аз. Ще спим двамата наедно.

— Добре, ще дойда! — отвърна й храбро Врабецът. — Води ме! Не искам да живея вече при лошите човеци.

Двете птички се изгубиха към небето, прелетяха над широкото поле и пред тях се зачерня оголялата гора. Те навлязоха и спряха на висок дъб. От едната страна на дъба буря беше откъртила голям клон. Израненото място загнило и там беше се образувала хралупа. Сипката скочи вътре:

— Сип! Сип! Сип! — изчурулика тя весело. — Хайде, Врабчо, скачай и ти. Тук е моята къщица.

Наистина вътре беше сухо, топло и сгодно. Врабчо се зарадва от все сърце. После двете птички излязоха и натъпкаха гушите си със зрънца от сухите бурени и пак отлетяха на дъба. Но едва кацнаха и Врабецът видя как по снега тичат една след друга десет-петнадесет червеникави птици, прилични на дребни кокошки.

— Аха, яребичките. Добре дошли! Как сте, как сте, яребички! — извика им Сипката. Но същия миг запищя тревожно: — Сип! Сип! Сип! Лисица, бягайте, яребички!

Врабецът съзря, че през шубраките се промъква жълтеникаво четирикрако животно, прилично на куче, с остра муцуна и дълга рунтава опашка. То издебна яребичките, скочи и ухапа една. Другите пръхнаха и се разбягаха с писък.

— Това ли ти е прехвалената гора? — рече Врабецът, цял разтреперан от страх. Но недоизрекъл още, и над тях се изви черна сянка на сокол, и двете птички побягнаха назад, към дъба.

Врабецът това и чакаше. Той подскочи пръв и се сгуши чак на дъното, а Сипката, като по-храбра, сви се накрая до него и скоро заспа. Но Врабецът не мигна до полунощ. А едвам задряма и го пробуди страшен вик.

— Бух-ху! Бух-ху! — изгърмя нещо и догдето той се опомни, изплющяха широки криле и над хралупата се показа рогата глава, с две големи жълти кръгли очи, които светеха като прожектори. Главата се пъкна бързо в дупката и острият закривен клон измъкна Сипката.

В гората настана пак страшна тишина. Врабецът едва дочака да съмне и не видя как се озова в селото.

— Брей, Вrabчо, ти още ли си бил жив! — посрещнаха го другите врабци радостно. — А пък ние бяхме си помислили, че и ти си загинал вчера.

— Ами къде се беше скрил бе, Вrabчо, та те нямаше никакъв от вчера?

— В гората бях.

— В гората ли? Е, как е там? По-добре ли е оттук?

Старият мъдрец поклати глава, изду гуша и се провикна с все сила:

— Чиф! Чиф! Чиф! Да ви кажа ли — дето са човеците, там е най-добро, само че отваряйте си очите и пазете се от пушката на ловеца!... Чиф! Чиф!

ДЯДО МРАЗ

Един господин се прибираше дома си. Беше късна зимна вечер. Валеше сняг. Духаше силен вятър. Господинът беше загърнал яката на скъпия си кожух. Виждаха се само очите му и носът. До една стена стоеше свит приведен човек.

Господинът го приближи и отмина, но след няколко крачки се извърна и пак го погледна. После спря, помисли и се върна при човека. Той беше изнемощял, премръзнал старец. Коленете му и лактите бяха съвсем голи. Човекът трепереше цял и все повече и повече се привеждаше към земята.

Господинът го съжали. Той го повдигна, разпита го кой е и какво прави тук. Старецът едва можа да му разкаже, че е сам и няма никъде никого на света, че е просяк и че живее накрай града в една запустяла барака. Спрял се тук, защото не могъл да върви повече от студ и умора.

Господинът беше добър и милослив човек. Той реши да отведе стареца да пренощува у дома му. Взе го под мишница и го поведе по заледената улица.

Бяха близо до дома му и бързо стигнаха. Влязоха вътре. Малките Минко и Розка припнаха да посрещнат татка си. Но като видяха дрипавия старец, изплашиха се и побягнаха назад.

Татко им се засмя.

— Не бойте се! Не го ли познахте? Този е добрият Дядо Мраз. Отивал да ви донесе подаръците, но премръзнал в бурята. Вижте го какъв е стар. Ще спи тази нощ дома и утре ще продължи пътя си.

Дойде и майка им. Бащата ѝ направи скрито знак да мълчи и въведе стареца в стаята за слугите. Там бумтеше затоплена печка. Старецът се пригря. Донесоха му топла храна. Нахрани се и заспа сладко.

Утринта слугата го събуди и му даде едни стари дрехи на господаря си. Старецът се изми и облече топлите дрехи. Подире господарят го отведе на магазина си. Там имаха нужда от човек, който

да отваря и затваря вратата след купувачите. Тъкмо работа за стареца. Той седеше по цял ден на стол — отваряше, затваряше и пак седеше.

Когато децата станаха на утринта, не намериха стареца. Майка им каза, че рано-рано той заминал към една златна пещера, откъдето щял да им донесе подаръците.

Дойде и празникът. През деня слугата отнесе на стареца вехтия кожух и калпака на господаря си. На връщане отнесе дома приготвената голяма елха. Внесоха елхата в гостната, майката я накичи с коледни свещици, със златни телове, със стъквени балончета и звезда на върха. Минко и Розка помагаха и крещяха от радост.

Мръкна се. В къщи и навън запалиха лампите. Децата взеха да се безпокоят.

— Мамко, кога ще донесе Дядо Мраз подаръците? Дали е намерил златната пещера?

— Не бойте се! — думаше майката. — Той иде вече. Тъкмо в полунощ ще бъде тука.

Дойде си и татко им. И той каза същото — тази нощ Дядо Мраз ще донесе подаръците. Вечеряха, веселиха се, но децата все се заслушваха и поглеждаха към вратата дали иде някой.

Наближи дванадесет часът. Всички заобиколиха елхата, запалиха свещиците и угасиха лампата. В стаята настана приятен полумрак, замириса на тамян и зеленина.

В това време на входната врата се зазвъни силно. Децата трепнаха и се спотаиха. Бащата изскочи навън. Чу се говор в коридора. Вратата на стаята се отвори и на прага в полумрака застана висок старец с дълга бяла брада, облечен в кожух, с кожен калпак на главата и торба през рамото.

— Тук ли живеят добрите деца Розка и Минко? — попита старецът с висок глас.

— Тук, тук, ето ги — отвърна майка им, като едва сдържаше смеха си.

— Къде са те? — попита пак старецът. — Нека дойдат, нося им нещо от златната пещера.

Минко и Розка приближиха разтреперани. Те хем се радваха, хем ги беше малко страх.

Старецът свали торбата и почна да вади от нея разни неща. Раздаде много подаръци — и на малките, и на големите. А най-сетне

— и едно голямо автомобилче на Минко, а за Розка — тръстикова количка със заспала кукла в нея.

Старецът се изправи и метна пак торбата през рамо:

— Сбогом, деца! — каза той. — Догодина пак ще дойда с похубави подаръци. Бързам, чакат ме и други деца.

Старецът се обърна и излезе. Децата едва сега се поотпуснаха. Розка първа се съвзе:

— Мамко, познах го! — викна тя радостно. — Той беше същият премръзнал старец, който ноцува у дома.

— И аз го познах — обади се Минко. — Сега той имаше топъл кожух и калпак на главата също като татковите старите...

Бащата ги прегърна радостен.

— Мили деца — рече той, — ако бъдете добри и послушни, догодина нашият Дядо Мраз ще ви донесе още по-скъпи и хубави подаръци.

СИВКА И ШАРКО

Един човек имаше куче и кокошка. Кучето наричаха Шарко, а кокошката Сивка. Шарко и Сивка уж бяха приятели. Сивка беше с добро сърце, помагаше всякак на Шарка, а кучето все гледаше да ѝ напакости. Някой път дори я гонеше по двора и късаше със зъби перата ѝ.

Един ден Шарко спеше сладко-сладко под сянката на ореха. Покрай него мина Сивка и видя, че на ухото му е кацнала голяма зелена муха и се готви да си смукне топла кръвчица. Сивка побърза да защити приятеля си, спусна се и клъвна мухата. Но Шарко се пробуди и погна Сивка.

— Гладнице! — викна ѝ той. — Ти искаше да ми изядеш ухото, докато бях унесен в сладък сън.

Но изплашената Сивка подхвъркна на стряхата и оттам се опита да му обясни как стои работата.

— Лъжеш! Бау! Бау! — лаеше лошият Шарко. — Лъжеш! Не ти вярвам! Ти искаше ухото ми да изкълвеш, та да ми се смеят всички от махалата! Но почакай — аз ще направя пък господарите да те изядат!

Шарко знаеше къде е пологът на кокошката. От този ден той почна да я следи. И щом я чуеше, че кудкудячи, прогонваше я от полога и изяждаше яйцето.

Идваше вечерта стопанката, гледаше, празен полог.

— Я гледай каква лъжкия е станала нашата Сивка — думаше тя, — само кудкудячи в полога, а пък яйца не снеся!

Днес така, утре така, най-сетне господарката се ядоса. Един ден тя каза на мъжа си:

— Слушай, мъжо, щом нашата Сивка не снеся вече яйца, най-добре е да я заколим и да сготвя за утре сладка чорбица да си хапнем.

— Бива, жено, бива — отвърна мъжът зарадван, — и аз така мислех. Защо ни е такава мързелива кокошка. Ще си купим друга, по-добра.

Кучето и кокошката бяха на двора и чуха какво кроят господарите. Щом хората влязоха в къщата си, кучето почна да подскача и да скимти от радост.

— Кви! Кви! Кви! Е, Сивке, разбра ли, че си отмъстих? Ти искаше ухото ми да изкълвеш, а пък аз направих тебе цялата да те изядат!

— Ти си зъл и глупав, Шарко — отвърна му кокошката и заплака от мъка.

И наистина кокошката беше не само по-добра, а и по-умна от глупавото куче.

— Кудкудяк! Кудкудяк! — рече си тя. — Чакай, аз няма да оставя да се радва лошият Шарко. Ще избягам в гората, ще си снеса там яйца, ще измътя пиленца и ще ги доведа на господарите. Тогава те ще видят кой е виновният.

Хората живееха покрай гората. Още същия ден кокошката избяга там, сви си гнездо и почна да снася в него яйцата си.

Но след десетина дни човекът отиде в гората за дърва. Шарко, който нямаше никаква работа, навири опашка и преплете крака подир него. Човекът не го и забеляза.

Насам Шарко из гората, натам — току гледа на едно място Сивка лежи в тревата и мъти яйца. Погна я Шарко, излапа яйцата ѝ и — беж! — да го не види някой, право назад в село. А Сивка подхвъркна на едно дърво и закръка с все сили, от яд и мъка. Чу я човекът и дойде да види какво кудкудячи в гората. Гледа — неговата кокошка на дървото, а долу пълно гнездо с черупки от яйца.

— Я гледай — рече си човекът, — наша Сивка била жива! А пък ние помислихме тогава, че я е грабнала лисица. Бре, тук ще има някоя дяволия. Кой ли е изял яйцата ѝ? Сигурно такава ще е била работата и попереди. Я чакай да туря до гнездото клопка. Може би ще пипна пакостника.

Още до вечерта донесе той яка желязна клопка и я прикри в тревата до самото гнездо. На утрото Сивка снесе яйце и зачака. Ето ти го след малко иде пак Шарко и отдалече се смее:

— Е, Сивке, снесе ли ми яйчице? Дай да го хапна, че съм много гладен!

Хвърли се Шарко към гнездото и лапна яйцето, но в същия миг капанът — щрак! — пипна го за крака.

Заквича Шарко, та гората прокънтя — кви! кви! кви! Врът Шарко насам, врът натам, но колкото скачаше, толкова по-дълбоко се забиваха зъбците в крака му. А Сивка се залива в смях от дървото:

— Ей Шарко, Шаренце, защо квичиш толкова? Да не е много горещо яйцето? Или от лакомия се задави, а, приятелю?

Но ето го, че пристигна от село и човекът, с пушка през рамо. Той видя, че нещо голямо се мята около дървото, и помисли, че е лисица или вълк. Бързо смъкна пушката, прицели се и — бум! — гръмна. Но чу се жално квичене и онова животно взе да подскача още по-силно.

Човекът дотича и що да види: в капана неговият Шарко с един крак в клопката, а другият — пречупен от сачмите.

— Е — рече му той, — ти ли си бил крадецът, бай Шарко, така ти се пада.

Той го откопча от клопката, ритна го и го отмина, а кокошката сама слезе при него. Господарят я помилва зарадван, взе я и я отнесе дома на стопанката си. А Шарко се довлече чак вечерта в село на три крака.

МЪРЗЕЛИВСКОТО ЛОЗЕ

Една лисица търсеше скришно място да си направи там дупка и да скрие малките си.

Търси Лиса тук, търси там, най-сетне намери буренясало лозе, неорано и некопано от години.

— Охо — рече тя, — познавам това лозе: то е на най-големия мързеливец в селото. Ще доведе лисичетата си, ще си живеят тук по царски!

Изкопа Лиса дупка, доведе лисичетата си и се разположиха безгрижно.

Но веднъж лисичетата съгледаха от дупката, че в лозето дойде някакъв страшен човек, с големи мустаци и лула в устата. Той заобиколи отвред лозето и рече:

— Пущината, много е обрасло с бурени... Ще трябва утре да дойда, да го прекопая!

Човекът постоя още малко, погледа и си отиде.

Вечерта лисичетата посрещнаха майка си разтревожени.

— Мамичко, днес идва тук един страшен човек, с големи мустаци и лула. Каза, че утре щял да дойде на лозето, да го прекопае.

— Аха, дядо Трак ще е бил, господарят на лозето. Не бойте се, деца, той само така приказва. Много е ленив дядо Трак, за да седне лозе да копае! — отвърна им лисицата весело.

Мина, какво мина, ето ти го пак иде човекът. Огледа лозето и пак си рече:

— Е, не може така — ще изсъхне хубавото ми лозенце. Утре вече ще докарам ралото, да го изора!

И пак си отиде.

Вечерта лисичетата посрещнаха майка си още по-изплашени.

— Мамо, страшният човек пак идва. Каза, че утре вече ще докара ралото, да изоре лозето. Да бягаме! Ще ни убие!

— Стойте си, деца, на мястото! Лъже дядо Трак — няма рало да подкара той, лозе да оре!

Но ето че и трети път дойде човекът. Заобиколи пак лозето от вси страни, спря се, извади лулата си от уста, мисли, мисли и продума:

— Няма да я бъде тази работа: нито прекопах лозето, нито го изорах. Но утре вече ще дойда рано, ще изтърся лулата си в тревата, ще я запаля, да изгорят бурените. Подире ще видим какво трябва да правя...

Прибра се вечерта лисицата. Лисичетата пак й обадиха какво се е заканил страшният човек.

Скочи тогава Лисанка изплашена.

— Бре, бягайте, дечица, да бягаме! Щом така е казал дядо Трак — може наистина да го запали, за това не се иска работа!... Пуста пък и аз — защо ли ми трябваше на ленив човек в лозето къща да си правя!

ЗАЙЧЕТО И ДЖУДЖЕТАТА

В старо време в една гора живееха седем весели джуджета. Турили си бяха сами имена — Рошльо, Дългобрадко, Мустакатко, Кривозъбчо, Куцльо, Лаком Шишко и Смехурко. Те бяха добри джуджета, месо не ядяха и всяка година се черкуваха в съседния горски манастир.

Под клоните на дебело дърво с широки листа бяха съградили мъничка къщичка с врата, стълба, прозорци и комин — също като къщите на големите хора. Всеки ден едно от джуджетата оставаше да реди къщата и приготвя гозба, а другите се пръсваха по работа из гората.

Съсед и побратим им беше Сивото зайче. Само че тогава и зайчето си беше като другите животни с малки уши и четири къси крачета. То не можеше да подскача като сегашните зайчета и затова беше много по-страхливо от тях.

Зайчето живееше в хралупата на едно близко дърво и често ходеше на гости на джуджетата, които го гощаваха с морковчета, с гъбички и диви ягоди.

Една пролетна вечер над гората се понесе радостен звън на камбаните от близкия манастир. Зайчето се спусна към джуджетата и отдалеч им завика:

— Ей, ей, побратими! Чувате ли? Чувате ли? Звъни манастирската камбана. Трябва да е наближил празникът.

Но като приближи до къщичката, много се зачуди, когато видя, че джуджетата не се радват. Те бяха насядали по стълбите на къщичката, подпираха глави натъжени и мълчаха.

— Ехей, какво ви е бе? Защо сте се умълчали такива? Не чувате ли как радостно звъни камбаната на дядо игумена?

— Чуваме, как да не чуваме! — каза Дългобрадко. — Нали затова сме нажалени.

— Я, че защо бе?... — зачуди се зайчето.

— Ах, Зайко, ти не знаеш — отвърна му Рошлю, — ние си имаме стар обичай: всяка година всички отнасяме по един подарък на дяда игумена. Досега му носехме гъбички, цветя, диви ягоди и плодове. Ала тази година празникът на манастира е много рано, гората е още гола, нищо няма... Затова ни е жално.

— Чакайте бе! Ще намислим нещо, ей! — викна им зайчето. — Аз ще ви помогна. Вие не знаете какви майстории имам скрити в къщичката си.

— Хайде бре, хвалипръцко! — изсмяха му се джуджетата.

Но зайчето клекна на задните си крачета, подпра глава на лайката си и се замисли.

— Стойте! — извика то. — Намислих! Намислих!

— Какво бе, лудчо!

— Я ми кажете вие, имате ли яйца?

— Какви яйца?

— Какви — кокоши. Можете ли ми намери седем яйца?

— Ще намерим — отвърна Дългобрадко, — още утре ще ти донеса едно.

— Но по-напред добре да го увариш!

— Охоо! — изсмяха се джуджетата. — Такава ли била работата? Хапва ти се варено яйце, а?

— Ваша работа! — разсърди се зайчето.

— Де, де, Зайко, пошегувахме се бе — ще ти дадем.

На утрото Зайко взе вареното яйце, препаса престилка, затвори се в хралупата и цял ден работи вътре. От къщата му излиташе пушек, миришеше на варени треви. А вечерта им донесе яйцето — цяло червено — като цъфнал божур. Джуджетата не можаха да му се начудят и нарадват. На другия ден донесе на Мустакатко синьо, подире на Рошля, на Кривозъбча — жълто, зелено и люляково. Без яйца останаха само Смехурко и Лаком Шишко.

— Ами за нас бе, Зайко, защо няма писани яйца?

— За вас, братчета — няма: свършиха ми се боите. Аз си ги правя от различни треви и цветя... Свършиха се! Имам още само бяло и черно. Ама какво ти бяло, когато яйцето и само си е бяло... А пък черно е срамата да отнесете на дяда игумена — ще се докачи.

Смешльо и Шишко заплакаха. Зайко ги гледа-гледа, па им викна:

— Стига бе, не плачете! Дайте ми утре две яйца, ще нареди и вас!

На утрото взе яйцата, затвори се в хралупата и два деня не се показва навън. Излезе чак вечерта срещу празника. Приближи засмян до джуджетата и разтвори престилката си. Вътре имаше две червени яйца с нарисувани по тях пеперудки, пиленца, патенца, птиченца.

Джуджетата налякаха покрай тях, гледаха ги и не смееха да ги пипнат с ръка.

Едвам дочакаха полунощ. Щом чуха камбаната, скочиха и се запътиха към манастира.

— Много здраве на дяда игумена! — извика им зайчето. — И на мене много ми се иска да дойда, ама ме е страх — ще ме погне някой лош човек, я някое ловджийско, куче... Кажете на дяда игумена, че аз съм изписал яйцата. Кажете му, ако иска, нека да измоли да ми пораснат ей такива е дълги уши, за да чувам надалече, и... и такова... ако иска — да ми станат двата задни крака по-дълги, за да мога да скачам по-бързо, когато ме гонят кучетата.

Джуджетата обещаха. Ходиха на манастира, върнаха се. А на утринта още в зори някой затропа на вратата им. Отвориха — що да видят: зайчето скача весело, премята се през глава и размахва цял лакът дълги уши...

Оттогава хората се научили да багрят червени яйца. Затова си изпращат и картички с червени яйца, джуджета и зайчета.

КАТЕРИЧКИНА КОЛЕДА

Зима. Зимна утрин в планината. Над цялата гора през нощта е паднал тих сняг. По широките клона на елите и по високите борове са нависнали бели калпаци сняг. Слънцето току-що е огряло и блести по снега и върховете на дърветата.

Катеричката беше станала тази утрин рано-рано, в зори. Зимната ѝ къщичка беше между два дебели клона на стар бор. Тя отвори вратата, надникна навън и се послуша. Над гората ечеше радостен звън на черковни камбани: „Бауу-бауу-тин-танн... Баууу... Тин-тан-бауу!“

Катеричката притвори вратата и викна весело на седемте си дечица, седем малки катеричета:

— Брей, деца сънливци! Ставайте, че дойде Коледа! Я чуите как радостно пеят манастирските камбани!

Катеричетата наскачаха и се развикаха.

— Шиит! — скара им се майка им. — Не викайте толкова, че ще ви чуе Кума Лиса... Знаете я, че само това чака — да пипне някое от вас, проклетницата!... Хайде ти, Сивушке, премети и разтреби къщата. Ти, Белушке, нареди софрата за ядене. Днес ще направим угощение. И ние ще посрещнем празничния ден. Побързайте! А пък аз ще се поразходя из гората, да видя как посрещат празника съседи и приятели.

Катеричката изскочи. Спусна се от клон на клон, премина на съседния бор, плъзна се по стеблото и слезе долу. Простря рунтава опашка, изправи се и весело се огледа наоколо. Чудесно време! Славен ден! Всичко трепти и се радва от душа на хубавия празник.

Тя се покатери на съседната ела, заобиколи я отвред и погледна надолу. Там се чернееше нещо. Ахаа! Кумчо Плъхчо. Катеричката се плъзна пак надолу.

— Добро утро, съседи! Честит празник! Как си? Какво правиш?

— Не видиш ли! Треперя от студ. Мъча се! — сърдито отвърна плъхът. — Пък и гладен съм. От вчера не сме гризнали нищо. Проклет

сняг! Затрупа всички борови шишарки. Добре ти е на тебе — имаш си зимнина за ядене...

— Ами вие нямате ли?

— Колкото имахме — свърши се и то...

— Е, лошо, съседе, лошо! Да сте си приготвили повече... Ами къде е съседката? Къде са децата?

— Ей ги, е! Тършуват и те като мене. Църр! Църр! — изпищя той и отневидело при тях изскочиха една стара мишка и две мишлета.

— Добро утро! Честит празник, кумичке!

— Честито! Честито! Ами вие май сте били гладни, а?

— Ох, не питай, сестро...

— Кумичке, знаете ли какво... Я хайде дома на обяд! — викна им катеричката. — Голям празник е днес. Сит трябва да е всеки! Ще хапнем каквото се намери.

И тя ги поведе към дома си. Старият плъх едвам се покатери по дървото. Влязоха. Вътре — чисто, разтребено, приготвено за обяд. Насядаха всички на трапезата. Разшета се катеричката, донесе гозбите. Че дъбови желъди, че букови желъди, че шишаркено семе — по шепи на всекиго...

Яде старият плъх, гризе мишката, хруска мишлетата.

— На ви пък сега и сушени гъбички! — гощава ги щедрата домакиня.

— Ууу... еее... Много стана, кумичке, вече се наядох... — обади се плъхът.

— Де, де, хапни си! — подканя го любезната домакиня. — Сама съм ги брала...

— Ех, ще хапна пък, щом толкова настояваш... Ами това пък какво е, съседке? Сушени крушки ли? Бре, бре, бре! Дето ги най обичам!

Хапна здравата плъхът, изду му се коремът, поотпусна се, огледа се:

— Ами това пък долу, нареденото в зимника, орехи ли е, кумичке?

— Не е, не е, кумчо. Там ни са винените бъчви... Ще пийнеш ли? Какво винце обичаш, съседе? Малиново? Ягодово? Боровинкино?

— Че знам ли, всичките са сладки, пущините!

Скочи катеричката, сложи пред всекиго по чашка — жельдово капаче, домъкна един пълен орех с вино и — къл-къл-къл! — напълни всичките чашки с малиново вино, че хайде от ягодовото, де сега и от боровинковото... Пийна плъхът, понапи се, развесели се. Направиха и другите главите. Че като я удариха на песни, като завъртяха едно хоро — къщата ще съборят! Изведе плъхът хорото чак навън, по клона — скачат, цвърчат, та гората кънти!

Дойде време да си ходят. Ами сега? Плъхът пиян, не може да слезе от дървото. Че като се изтърва — пух! — долу, по гръб на снега...

— Уу! Кумичке! — дума. — Всичкото ти беше добро, лошо е само, дето пустата ти къща е толкова нависоко!

Затекоха се мишката и мишлетата, вдигнаха го, поведоха го. А пък той куца, люшка се и все говори-говори, хвали се:

— Хем, жена, деца, запомнете ми хубаво думата — догодина вече и аз ще си приготвя такава зимнина... И същите винца ще си наляя — сто орехови бъчви, цялата гора да пие и да благославя кога е плъхово вино пила!

— Хайде, хайде мълчи! Стига се хвали! — смъмри го мишката. — Ти всяка година се заканваш и все така си гладуваме зиме...

— Кой? Аз ли? Ще видиш, жено глупава.

— Де, де, карай, ще паднеш!

— Нека падна... аз ти казвам... Думата ми помнете!

Едва го довлякоха до дупката. Легна плъхът, простря се, захърка. И все си бърби:

— Сто... сто... бъчви — думата ми помнете...

Ала никой не го чуваше, защото и мишката и мишлетата също бяха навирили крака и спяха сладко-сладко.

КООПЕРАТИВЕН КОЖУХ

В нашето село имахме двама окаяни старци. Единият беше дядо Боне, училищният слуга, а другият — кожухът на дядо Боне. Когато човек ги погледнеше, мъчно можеше да познае кой от двамата е по-стар: господарят от кожуха или кожухът от господаря си!

Дядо Боне беше дребничко сухо старче с жълто като цървул лице, с нависнали бели мустаци и още по-нависнали рунтави вежди. Косите си сам не помнеше кога ги е стригал: отпред редки, а на тила сплъстени и покрили набърчения му като на костенурка врат.

И кожухът беше като него: не само вехт, а и кирлив, и мазен. Само на гърба се познаваше още, че е от кожа, която някога, в далечни времена, трябва да е била бяла и хубава. А кръпките му бяха толкова много, че имаше кръпки и върху кръпките!

— Така по ми топли, станал е по-дебел! — смееше се дядо Боне, като оглеждаше сам натрупаните кръпки.

Засвиреха ли есенните ветрове, сипнеше ли сняг, дядо Боне намъкваше кожуха и чак през пролетта го предаваше на бабичката си, като думаше:

— Де, жена, скрий го този дрипльо! Па ако е речено, догодина пак ще се топлим — той мене и аз него!

Тази година още по Никулден духна лют вятър и докара сняг. Баба Боневица измъкна кожуха, но що да видиш! През лятото кожата беше се спарила и прогнила. Още на втория ден по кожуха зинаха дупки.

— Ей! Дядо Боне! Дядо Боне! — развикаха се децата. — Кой ти е пробил кожуха бе?

— Аз сам!

— Ти ли? Ууаа! Лъжеш! Лъжеш!

— Не, не ви лъжа. Истина ви казвам, деца, сам го пробих! Слушай бе, Любчо! — обърна се той към момчето на главния учител. — Нали татко ти казва, че трябва да се проветряваме. Пробиха дупки

на училищните стени и сложиха вентилатори... На, и аз си направих вентилатори на кожуха, да ми се проветрява гърбът през зимата!...

Но децата го гледаха как се свива и трепери, а лицето му посиняло като мастилено! Пък обичаха го всички деца, защото беше весел и добър. Все се смее, шегува се: пееше им песни, приказки приказва. А напролет ги учеше да плетат кошнички от трева.

Един ден Любчо събра другарите си и тайно им обади какво е намислил: да съберат помежду си пари и да купят нов кожух на дядо Боня.

— Кооперация ще си образуваме! — рече им той. — Ще внасяме кой колкото може и като се наберат много, ще ги дадем на татко да купи кожуха.

— Ще му го подарим на Нова година! — предложи едно дете.

— Не! — викна друго. — Най-добре е да му го дадем на имения му ден, на Богоявление!

— Бравооо! Ура! — разкрещяха се всички. — На Богоявление! На Богоявление ще му го занесем!...

Същия ден направиха кооперация. Кръстиха я „Нов кожух“. За касиер избраха Любчо и още там всеки даде, каквото имаше. Вечерта Любчо обади на татко си. Той одобри и похвали кооперацията и прие да пази парите.

— Аз ще съм пък банката на кооперацията! — засмя се той весело.

Оттогава левчетата взеха да капят. Наистина до коледните празници не се събраха много. Но по празниците кооперацията изведнъж набъбна. Коледуваха и сурвакаха общо, а парите даваха на кооперацията.

Един ден баща му ги преброи, но парите не стигаха и половин кожух да купят.

— Любчо, не бой се! — утеши го татко му.

Той обади на учителите каква е работата и те дадоха по нещо. Ходи в общината и читалището, дето дядо Боне също помагаше. Наскоро замина за града. Върна се оттам, загърнат в нов кожух. Каруцата спря пред училището. Посрещна ги дядо Боне. Учителят съблече кожуха.

— Дядо Боне, на тези пакети, вземи и този кожух, отнеси ги дома! — рече той.

Дядо Боне взе кожуха и го заоглежда.

— Бре, че хубав кожух бе, даскале!

— Купих си го да се топля с него, като ходя в града! — усмихна се главният.

— А бе, той като че за мен е шит, даскале! Я чакай да го премеря!

Той сложи пакетите и намъкна кожуха. Завъртя се. Огледа се.

— Бре, бре, бре! Нали ти казах, даскале — също като за мене кроен! Де да е, да ми падне и на мене един такъв кожух от небето...

— Какво ще направиш тогава, дядо Боне?

— Ще се кача на върха на камбанарията и ще изкукуруригам оттам като петел!

— Хайде сега носи го дома!

Навръх Богоявление беше засвирил един вятър, който разгони хората. Любчо и още пет-шест момчета се запътиха към дядо Боневи. Любчо носеше през рамо нещо, увито в черга. Баща му ги следеше отдалече. Влязоха. Посрещна ги баба Боневица.

— Добър ден! Тук ли е дядо Боне?

— Тук е, деца. Седи при огнището. Сърдит е, че не може да излезе от къщи. Много му духало от съдрания кожух...

— Нека излезе — нов кожух му носим!

— Хайде, хайде, не се подигравай, Любчо, със стареца. Грехота е!

— Вярно, бабо Боневице. Ей го на! — И те отвиха кожуха.

Дядо Боне беше излязъл вече вън, погледна кожуха и се засмя с глас.

— Аха, Любчо, не можете прати дяда си Боня за зелен хайвер! Познах го: този е новият кожух на татко ти!

— Не те лъжем бе, дядо Боне. Истина — твой е! Събрахме пари всички и ти го купихме...

— Приказвайте си вие на стария ми кожух!

— Така е, дядо Боне: твой е кожухът — обади се и главният, който току-що влезе. — С техни пари го купих. Завчера се шегувах, че е мой. Облечи го!

Дядо Боне загледа плахо.

— Че облечи го де, като ти дума човекът! — подкани го бабата.

Облече го. Завъртя се като онази вечер.

— Аа, де го сега чорбаджи Михо да ми излезе насреща!

— Уу, бре Боне, да си ми жив и здрав! На младоженец ми заприлича! — чумоса го весело бабата. — Помниш ли, че стария кожух го купи още през оная година, когато бяхме младоженци?

— Е, дядо Боне, сега ще изкукуригаш ли като петел от камбанарията? — закачи го учителят.

— Даскале, не като петел, ами ще се кача на селското бунище и ще изрева оттам с все сила като Петканчиното магаре: „Ураа! Ураа! Да живеят Любчо и Пончо, и Прончо! Да живее юнашката кооперация!...“

СУРВАКАРИ

Бърдарци е голямо планинско село, пръснато на пет махали, между които има високи баири и дълбоки долове. Всяка махала си има име. На една казват общината, защото тя е на най-равното място. Там е кметството, училището и по-добрите сгради. В тази махала живееха и пет момчета — Каран, Петко, Стан, Мотю и Тричко. Първите трима в четвърто отделение, другите, по-малките, в трето.

Петте момчета бяха отбор дружина. Накъдето тръгнат големите, след тях и двамата по-малки. Пролет и лете — по градините и реката, зиме — с шейни по околните баири.

Главатар им беше Каран. Щом той им подсвирнеше, цялата махала го чуваше.

— Карановата дружина пак се стяга занякъде! — казваха всички.

Същото беше и тази година. Пак къпане, градини, шейни, лов на щиглеци и врабчета.

Дойде новогодишната ваканция. Още на другия ден Каран събра дружината. Поведе я към гората за суровакници. Върнаха се късно следобед. Срещу Нова година се нагласиха: Каран щеше да ги събере и предвожда. Той щеше да им бъде и касиерът.

— Намислил съм нещо — похвали им се той, — ама сега няма да ви го кажа. Чак на Нова година ще го чуете!

Срещу Нова година, минало-неминало полунощ, и компанията беше на крака. Цялото село вече ечеше от викове:

— Суурвааа!

— Уууааа... — отекваха скалите над селото. Зазоряваше се, когато дружината обходи всички роднини от тяхната махала. Последната къща беше накрай селото. Спряха на улицата. Провериха какво има в торбите: наденици, сливи, орехи. У Карановия джоб дрънкаха и двадесет левчета. Каран ги преброи на месечината и каза:

— Малко са. По четири лева на човек. А знаете ли какво исках да ви обадя завчера: да отидем да сурвакаме и у Сива поляна. Там живее вуйчо ми. Имаме и други роднини на мама. Сума нещо ще изкараме!

Сива поляна се наричаше една от махалите на Бърдарци. Дотам трябваше да преминат два рида — един висок и друг по-нисък, по чиито склонове беше сгушена махалата.

Решено-сторено.

— Хайде напред! — изкомандува Каран и поведе дружинката.

Пред тях в снега се белееше пътека. Тя извеждаше навън от селото. Тръгнаха по нея. Но скоро разбраха, че тя води не към селото, а към гората. Надясно имаше по-редки стъпки. По-нататък стъпките се раздвояваха наляво и дясно. Каран помисли и отсече:

— Ей тук е пътят, засипал го е снегът.

И поведе ги покрай последната бара. Дружината газеше из снега. Отначало се провикваха весело. Но скоро млъкнаха и чуваше се само скърцането на снега под стъпките им. Малките взеха да се уморяват. Спряха да отпочинат.

— Да се върнем! — проплака най-малкият, Тричко. Зъбите му вече тракаха от студ. До него Мотю духаше вкочанените си ръце. Челюстите му бяха се схванали.

— Страх ме е! — призна си той. — Краката ми замръзнаха. И ръцете ме болят вече...

— Хайде бе, пълзльовци! — скара им се Каран. — Зад този рид има по-нисък. Там е. Гледайте, съмва се!

Наистина небето беше побеляло на съмване. Но и студът се усилваше. Поеха пак напред. Вървяха, вървяха, а ридът няма край, нито къщи се виждат.

Спряха пак. Тричко плачеше вече. Пригласи му и Мотю. А Петко и Стан едва се сдържаха. Трепереше и самият предводител.

— Пък да се върнем, щом не искате — рече той, уж те се плашат, но личеше, че и той е загубил храбростта си.

— Не ще е този пътят. Сбъркали сме — обади се Петко. — Я тръгвайте назад подир мене.

Върнаха се. Уж вървяха по същия път назад, а не отминаха и сто крачки и Петко се смъкна по едни склон и затъна в дълбока пряспа. Каран се спусна да му помогне, ала затъна още по-дълбоко. Ами сега — ни напред, ни назад! Двамата малки надуха гайдите — заплакаха с глас.

В това време от отсрещния рид екнаха пушечни гърмежи. Чу се и вик:

— Каране! Петкоо! Де сте, бре?

А още подир малко покрай рида се показаха двама души, яхнали коне и закачулени с дълги клашници.

Децата се обадиха. Хората ги видяха. Скочиха от конете, привързаха ги там и се озоваха при момчетата.

Те бяха бащите на Тричко и Мотю. Като разбрали, че Каран ги е повлякъл към Сива поляна, яхнали коне и тръгнали да ги търсят.

Извлякоха ги с мъка от преспите. Качиха ги на конете, загърнаха ги в клашниците и по-скоро назад. В село стигнаха едва към обед. На ръце отнесоха дома вкочанелите сурвакари. Разсъблякоха ги и дълго трябваше да търкат със сняг заледените им крака и ръце, докато ги сгреят.

Отпосле и петимата юнаци лежах болни. Цели дни краката и ръцете им бяха обвити в листа от кисело зеле. Кожата им се олющи, ноктите на палците им опадаха...

— Е, Каране, как си? — питаше всеки ден Карана татко му. — Май много солени ви излязоха вуйчовите ти наденици, а? Догодина ще ги търсиш ли пак?!

А Каран само пъшкеше и се свиваше под покривките засрамен.

ЧЕРНОТО ЛЕВЧЕ

Като се връщаше от училище, малкият Любчо намери на улицата едно левче. Левчето беше съвсем черно. Личеше само надписът „1 лев“. Любчо го грабна и отърча дома си. Но до вечерта той мисли все за това левче. Преди да легне да спи, той пусна левчето в една празна кутийка и я скри под възглавницата си. Но мислите му бяха все около левчето. Кой ли го е загубил? Къде ли е ходило? Защо ли са го почернили?

Но преди да притвори очи за сън, стори му се, че някой подръпна леко завивката. Любчо се изплаши и се сви на кълбо. Той чу как до леглото му се изкиска тънко детско гласче:

— Хе! Хе! Хе! Ей, Любчо, изплаши ли се бе? Не бой се, аз съм — извика гласчето.

— К-к... кой си ти? — едва можа да попита Любчо.

— Хе, хе, хе! Аз съм черното левче. Хайде, погледни ме де!

Любчо повдигна малко одеялото и погледна. Наистина, долу до кревата му стоеше едно мъничко човече. То беше много смешно, с тънички крачета, с мъничка главичка, а тялото му издуто като черно балонче.

— Хайде, хайде, не бой се, аз съм! — ухили се човечето. — Дойдох да си поприказваме. Благодаря ти, дете ме избави днес от калта. Ще остана при тебе. Приятели ще станем. Омръзна ми вече да скитам по чуждите джобове и кесии... Пък и какви лоши хора има по света... Леле, леле, Любчо, да ги знаеш само!... Хе, хе, хе... кхе, кхе, кхе! — задави се пак човечето от смях.

— Защо се смееш? — попита Любчо.

— Смея се на онзи... ки-ки-ки! На онзи пияница, у когото бях вчера вечер... Ама го набиха! Напердашиха го в кръчмата... затова се смея... През деня той пренася въглища у едни хора. Дадох му за работата заплата мене и още деветнадесет мои братчета. В джоба си имаше и други... И хоп! Право в кръчмата. Пи ракия, пи — чак до полунощ. Напи се, пък не иска да си отиде. Псува кръчмаря. Пък като

го хванаха кръчмарят и момчето му, дръпнаха му един бой и с ритник отзад — хайде на улицата... По-рано бях у един друг разсипник. Той получи наследство от баба си. Пропиля го. Сега спи по скамейките в градската градина... Преди месец пък три дена лежах в мръсния джоб на един апаш. Пипнаха го в полицията и ме освободиха.

— Ами кой те почерни така? — зачуди се Любчо.

— Кой... Едно лошо момче. Майка му боядисваше прежда, а то ме пусна в котела с боята, да види какво ще стана... Оттогава съм черно. Никой не може да ме изчисти.

— Че ти все у лоши хора си било! — съжали го Любчо.

— Ба, и у какви добри съм бивал аз! Ей, Любчо, не ме гледай — цяла България съм пребродил аз!

— Ха, сега вече лъжеш! — засмя се Любчо.

— Лъжа ли! Слушай бе, че аз съм построил всички къщи в България. Аз и моите братчета... И железниците, и параходите, и фабриките. Всичко, всичко! Че по-рано аз и у баща ти съм бивал. Нали ние построихме вашата къща преди три години... Само че тогава още не бях толкова черно... — въздъхна жално човечето.

— Не ти вярвам! Много се хвалиш! — подразни го Любчо.

— Хваля ли се? Тогава нека опитаме! Какво искаш да ти купя?

— А можеш ли ми купи кожена чанта? Ха да те видя де!

— Мога, ала само ако ме слушаш, каквото ти кажа!

— Ще видим, ако е добро...

— Слушай, още утре ще поискаш от татка си да ти купи една железна кутийка, като на лелината ти Пенка, дето си пуца в нея левчета. Знаеш ли я?

— Знам.

— Заключение я, пусни ме вътре и всеки ден пущай там по едно-две мои братчета...

— Ахаа! — изсмя се Любчо и отвори очи.

Навън вече грееше слънце. Той много се зачуди, като видя, че няма никакво човече до леглото му, а черното левче си е все там, в кутията. Подире Любчо мисли-мисли и на обяд поиска от татка си железна кутийка. Вечерта баща му донесе кутийката. Тя се казваше „спестовна касичка“. Той му я подаде, тупна го по рамото и му каза:

— Де, Любчо, пусни сега нещо вътре.

Любчо пусна черното левче, а татко му — една двадесетолевка. След няколко месеца, срещу Коледа, отвориша касичката и Любчо получи кожена чанта с две преградки, с ремъци на гърба... Запази си само черното левче.

— Аа, него не давам! — извика той на майка си. — Него ще го пусна пак в касичката. Искам левчето да ми събере за лятос пари за гумена туртунетка...

КУМА ЛИСА НАКАЗАНА

Заю Баю, след като се наяде до преяждане със зеле в една чужда градина, прибра се дома и се разположи по царски. Облече халата си, нахлузи чехли на бос крак. На главата си намъкна плетено фесче. Просна се в креслото и се приготви да проучи две важни съчинения. Едното беше: „Най-новият сорт холандски ягоди“. А другото „Последни изследвания върху отровните гъби“ от прочутия японски професор Уши-яма-мицури. Ала тъкмо отвори книгата и провисна на носа си очила като стар професор, чу навън страшна врява и писъци. В кабинета му се втурна Зайката.

— Кхе! Кхе! Кхе! — смъркаше тя и не можеше да продума от плач.

— Ее, стига де! Спри! Какво си се разкихала, като че са духнали червен пипер в носа ти. Казвай какво има?

— Помощ! Помоооц! Заййооо! — запищя тя. — Тичай навън, че Кума Лиса отмъкна Дългоушка!... Оле-ле! Най-милото ми детенце!... Горкото на мама!...

— Как? Пак ли?! — скочи Заю, позеленял от яд. — Да отвлече Дългоушка! Когато се засели тук, уж клетва даде за честност... Нейните лисичета цял ден шумят под прозорците ми... Нищо не им казвам, а пък тя... Ще ѝ дам аз да разбере, че има закони в нашата гора!... Къде ми е цилиндрот? Дай ми бастуна! Отивам право при нашия управител, Глигана. Ще се оплача! Тъжба ще подам! Ще я науча аз нея на ред и честност!

Заю изскочи навън и се запъти към покоите на Глигана. По пътя настигна яребичките. Оплака им се.

— Че и ние там отиваме! — изчурулика една. — Вчера Лиса изяде две от децата ми и строши крака на свекъра ми. Сега лежи дома. Гипсирахме му крака.

Довтаса и една Дива гълъбица.

— За Кума Лиса ли приказвате? — изгугука и тя. — Ох, ох, ох! Аз, горката! Я ме вижте каква съм черна почернена! На младини

жалейка да влача... Че кой ме почерни? Нали преди месец мъжа ми изяде тази проклетница... Тежко е, добри души, тежко е сам-саминка на света... Очите ми изтекоха от плач... А пък какъв добър беше покойният... добър... добър... добър!...

— Стига! — прекъсна я Заю. — Хайде тръгвай с нас! Ще се оплачем на нашия управител. Глигана.

След малко стигнаха в най-тъмния гъстак — палатите на Глигана. Разказаха на стражата за какво идат.

Глигана тъкмо почиваше след сития обед. Врявата навън го събуди и той се развика:

— Грух! Грух! Грух! Ей, кой шуми там? Нали съм ви казал да пазите тишина, когато почивам?

— Ах, ние, ние сме, ваша светлост — Заю Баю, яребичките и Гълъблицата... идем да се жалваме от Кума Лиса...

— Ах, пак ли тя? Пак ли нова пакост! — загрухтя люто Глигана. — Само с нейните ли безчинства ще се разправям всеки ден!

Разказаха му болките си.

— Съд! Съд! Наказание! — изгрухтя Глигана. — По-скоро министри, съдници, полиция! Елате тук да присъдим!

Събраха се, решаваха, решаваха, нищо не можаха да измислят.

— Ех, всички сте прости глави! — ядоса се Глигана. — Я да беше тук Кума Лиса, триста хитрини щеше да измисли досега!

— Господарю — обади се Глиганката. — Не може ли да изкопаеш дълбока яма, да подмамиш Лисана вътре и да я оставим да пукне там от глад?

— Вярно, жено! Браво, ти си била по-умна глава от нас! Ехей, де са точиларите? Я пригответе точилото, да си наточа зурлата, че страшно копане ще падне!

Уловиха точилото две прасета, пригответи зурла Глигана, ала тъкмо да почнат, той ги спря.

— Стой! Грух, грух, грух! Ами като изкопая ямата, после как ще изляза аз от нея, а?

— А! А! А! Видиш ли! Ето ти беда!

Събраха се пак да решават.

Тогава Заю Баю засука мустак и рече:

— Ваша светлост, искам думата!

— Грух, грух! Давам ти я, казвай!

— Уважаемо събрание! — започна Заю. — Знам един запусият кладенец. Ще направим капан отгоре му и там ще я примамят яребичните!

— Бре, Зайо! Бре, умнико! Как се не сети по-рано! Хайде всички на работа.

Разтичаха се, насякоха вършини. Отведе ги Заю при кладенеца. Прикриха дупката и чакат.

Кума Лиса лежеше в едни тръне. Чува — чурулик! чурулик! — яребички! Идат право към нея. Скочи, погна ги, а те — в краката й. Бре тук да ги стигне, бре там да ги стигне. Най-сетне спират върху товар вършини, уж не я виждат. А тя дебне, дебне и — хоп!... Ала догде стигне, яребичките — фърр! — отлетяха, а тя — цоп! — на вършините, и хайде на дъното на пресъхналия кладенец...

— Измамиха ме! Срам и позор! — заквича от яд Кума Лиса.

А съдниците заобиколиха кладенеца, гледат отгоре и се кискат-кискат...

— Кяв! Кяв! Кяв! — излая Лиса. — Гиди клюкари проклети! Ще ви науча аз, като изляза, дето всички сте писнали против мен! Мислете си!

— Грух! Грух! Грух! Дее, Лисано, не врякай! Хайде, леки ти пости! Яж жаби и пий вода да дебелееш! Довиждане! Сбогом!

И те хванаха пак гората, а Лисана остана в сухия кладенец, лой да връзва...

ПАКОСТНИК НОМЕР ПЪРВИ

През стръмна планина шуми бърза река. Между планината и реката се издига висока сграда с много стаи, много прозорци и високи балкони. Наричат я „Учителска почивна станция“, защото лете учителите ходят там на почивка.

И тази година там имаше много учители и учителки със семействата си. Имаше и осемдесет момиченца и момченца. Между тях беше и едно момченце на име Велко от първи клас. До тяхната маса се хранеше една жена с друго малко момченце. Това момченце беше на три и половина годинки и се наричаше Богданчо. А майка му и всички му казваха Боби.

Макар и толкова малък, Боби знаеше да казва, че е „голям Богдан“, че дома имат остра сабя, с която заклал десет души „стажали“, а с автомобилчето си стъпкал тъкмо... сто „човека“! И голям Богдан цял ден правеше все такива големи бели, че най-сетне всички в станцията взеха да го наричат „Боби Пакостник номер 1“.

Вярно е, че всички момченца и момиченца обичат да правят пакости. Но другите деца, щом сбъркат нещо — изплашват се; някои плачат, други се молят за прошка, а наш Боби си беше съвсем спокоен, каквато и да я свърши. Когато счупеше огледалото на майка си, носеше ѝ го и казваше: „Мамко, на, Боби чупи гледалото...“, и я гледаше, като че ли чакаше да го похвалят за доброто дело!

Лятос заминаха с влак за станцията. Щом тръгнаха, и Боби липса от вагона. Търсиха го насам-натам — няма го никакъв! Майка; му пици, мисли, че е паднал от вагона. А на първата станция го намериша в съседния вагон. Минал Боби по площадката между двата вагона, намерил едни момчета да играят домино и седнал да позяпа.

Слезнаха на станционната гара. Там майка му купи едно шарено бастунче, качиха се в автобуса и пристигнаха в станцията. Показаха им стаята. Майка му се залови да шета насам-натам. А Боби домъкна стол до умивалника, покачи се и погледна в огледалото. Оттам го гледаше едно сърдито мургаво момченце. Разсърди се Боби, плесна момченцето

по главата и огледалото се пукна на две! Боби свали бастуна и се огледа победоносно наоколо. Видя на умивалника празна чаша. Тутакси ожадня. Грабна чашата, подложи я и пусна крана; водата шурна, чашата се изплъзна между пръстите му и стана на сол в мивката...

Когато влезе майка му, що да види: огледалото на две, чашата на сол, а мивката преляла и водата тече по пода... Боби пак я гледа, сочи с бастуна си и вика гордо:

— Мамко, голям Богдан чупи гледалото и чашата...

Още на втория ден направи трета пакост: незабелязано дръпна супената чиния на майка си и разля всичката супа в полата ѝ! Вдигна се страшна врява. Скочиха жени от съседните маси. А Боби гледа преспокойно, сочи с ръчичка и пояснява:

— Голям Богдан сипа чубата...

Наблизо седеше момченцето Велко. Масите им бяха съседни. Велко не можа да се сдържи и рече:

— Брей, че лошо момченце!

Чу го Бобената майка и отвърна:

— Лош е, Велко. Много е лош Боби. Все бели прави!

— А пък наш Велко е много добър — обади се Велковата майка.
— Госпожа, оставете Боби на наш Велка; той ще го нагледва и ще го учи на добро.

Велко прие с радост. Защото, макар и такъв пакостник, инак Боби беше много обичливо дете. Пълничък, мургав, с големи черни оченца, които все дяволито гледаха.

Но още първия ден, като го държеше Велко на колената си, Боби грабна вилицата и го мушна по бузата с нея. Велко изписка, а Боби спокойно съобщи на майка си:

— Мамкоо, батко Веко тече къв... Голям Богдан мушна бако Велко...

Други път Боби беше се качил на стол и се мъчеше да вдигне пълното шише с вода. Велко скочи, хвана го през кръста и опита да го свали. Но не съзря, че Боби беше се вкопчил в покривката на масата. Чу се трясък ти на пода се смъкнаха всички чинии от масата.

След някой ден Велко се видя в чудо и гледаше всякак да избяга от Боби. Но той не го оставяше на мира: дето идеше Велко, и Боби подир него!

Наближаваше вече да се завръщат по домовете си. Един топъл ден Велко реши скришно от Боби да отиде да се окъпе сам в реката. Под висока скала имаше вир; до вира се слизаше по стръмна пътека. Велко се съблече и влезе във водата. Той лежеше и се заслушваше. Водата бучеше, гората шумеше и по тялото го полазиха тръпки на страх. Тъкмо в това време чу, че над скалата нещо шуми. Ослуша се; отгоре се посипаха ситни камъчета.

„Мамичко, дали не е някоя мечка!“ — помисли Велко и същия миг отгоре се преметна нещо голямо и черно и — бух! — върху гърба му. Велко изпищя и скочи във водата, но видя под себе си две детски крачета! Той ги грабна и вдигна. В ръцете му беше самси Боби! Видял го, като тръгнал насам, и го сподирил неусетно. После от скалата — във водата!

Велко го извади на брега, изцеди дрехите му, а Боби гледа като мокро коте, сочи с ръчичка към скалата и като че нищо не е било, спокойно казва:

— Батко Веко, много високо там...

Горката майка едва не припадна от страх, като й казаха какво е станало. Тя прегръщаше ту Боби, ту Велко, милваше го и му благодареше.

Когато се завърнаха в София, Велко често викаше насън и все му се струваше, че вижда пакостите на Боби.

През септември той постъпи във втори клас. Една утрин влезе и седна на мястото си на първия чин. Децата завикаха:

— Бягайте, че иде новата класна!

Същото време на вратата застана висока жена. И Велко позна госпожа Пенка, Бобевата майка. Видя го изведнъж и тя. Спусна се и замилва момчето.

— Велко, ти ли си! — извика тя радостно. Подире се обърна към учениците: — Деца — рече им тя, — да знаете, че тази година ще имате и един добър другар, едно добро момче — Велко. Това лято той спаси детето ми от смърт... — После се обърна към Велка, засмя се и му каза: — Велко, Боби още те помни. Ела някой път дома да го видиш; той не е вече такъв немирник.

ВРАБЦИ-КРАДЦИ

Гочо и Кочо бяха двама верни другари. В училището на един чин седяха и винаги заедно бяха. Дето се рекло, разделяха се само за сън. Кочо у дома при родителите си, а Гочо при баба си Марийка и чичо си.

Гочо беше кръгъл сирак. Отгледа го баба му. Той беше научил слабите места на баба си. Щом станеше някоя пакост, удряше на молба и баба му го прощаваше. А пустите му бели често се случваха. Например тази пролет обраха още зелени сливите. Развалиха ластовичето гнездо под стряхата. Та дори и чак на покрива на къщата се качиха за едно пусто врабче и потрошиха сума керемиди...

И баба Марийка все прощаваше. Повика, повика и мине й. Пък и не беше само лошото. Случваше се и добри работи да направи Гочо. Носеше гювечите от фурната. Пролетес прекопаха градината с Кочо. Та чак и до лозето ходеха да й помагат. Плевяха бурените, връзваха с лика върховете...

— Хайде, Гочо! Хайде, Кочо! — викаше весело баба Марийка. — Работете, че наесен ще ви сваря рачели, пък и шира-суджуци ще направя. Ох, ох! Само да знаете какви са сладки!

— Бабо, нали онова, дългото, с орехови ядки по средата.

— То, Гочо. Бързайте! Двайсет ще ви направя. И всеки ден по парче ще ви давам.

И момчетата работеха весело. Кога узря гроздето, ядоха до насита. Най-сетне дойде ред и на рачелите, и на шира-суджуците. Баба Марийка направи огнище на двора, измъкна грамадната бакърена тава. Два дни Гочо и Кочо се въртяха около нея, рязаха тикви и облизваха сладката загара по дъното на тавата.

— Хайде сега суджуците! — викна им на третия ден баба Марийка, като изсипа пред тях голяма торба с орехи. — Сядайте тук, чукайте орехи и вадете ядките. Ама цели да са хем! Чувате ли? Строшените за нищо ги не бива.

— Бива ги, бабо, бива! — ухили се Гочо и показа гърлото си.

— Хайде, хайде, само да ви видя!

— Ехе, няма ти очилата, бабо. Как ще видиш?

— Ще разбереш, като ти опаля врата!

Баба Марийка донесе чаталести клончета, върза на всяко дебел конец и наниза на конците ядките. Наниза така седемнадесет гердана.

— Ууу, стига толкова! — рече тя. — Ще има за всички ни.

Следобед свариха гъста гроздова каша и се заловиха на работа. Бабата потапяше герданите в кашата, а Гочо и Кочо ги поемаха и закачаха на дълъг прът. Щом засъхваха, подаваха ѝ ги да ги потапя отново. Така полека-лека герданите надебеляха колкото Гочовата ръка.

Този ден Гочовият чичо се прибра по-рано. Той намери стълба, поби пирони по диреците на стряхата и закачи на тях суджуците.

От този ден очите на Гочо и Кочо бяха все към висулките. Гледаха ги и преглъщаха.

— Дали не са изсъхнали вече? — попита един ден Гочо.

— Какво? Ти да не искаш да ги опиташ вече, а, Гочо? — засмя се Кочо.

— Че какво пък! Да ги опитаме!

— Ами баба ти?

— Че нали и ние помагахме. Имаме дял в тях.

— Ами как ще ги стигнеш бе, Гочо?

— Лесна работа. Ти чакай само баба да излезе.

Баба Марийка се канеше да излиза.

— Гочо, нагледвайте суджуците. Да не оставите вратата отворена.

— Не бой се, бабо, ще ги пазим.

А щом тя затвори, портата, и Гочо се втурна в къщи:

— Сега ще видиш, Кочо.

Той измъкна два стола, подпря ги един до друг, качи се на седалищата и се подгърби.

— Качвай се на гърба ми, Кочо!

— Ама, Гочо!

— Хайде, хайде, по-скоро!

— Ами баба ти бе, Гочо...

— Ее, като се боиш, ела ти...

Той скочи долу и мястото му зае Кочо. За един миг Гочо се покатери на гърба му, изправи се и устата му стигна до суджуците. Улови един-два и внимателно огриза от долните им краища.

— Ей, че сладко, Кочоо... Не ти е работа! Чакай, и на тебе ще откъсна.

Когато слезе долу, Кочо хапна и реши, че са чудо.

От този ден, щом баба Марийка излизаше, и Гочо измъкваше столовете. Скоро всичките долни краища на суджуците бяха изгризани, а на някои се оголиха вече и конците.

Един ден баба Марийка спря под стряхата, загледа се с късогледите си очи и плесна с ръце:

— Бре, Гочо! Бре, Кочо. Я елате да видите чудо. Нещо като че ли е яло суджуците?

Кочо пребледня. Но Гочо се изправи, погледна отдолу и се провикна:

— А-аа! Знаеш ли, бабо, врабците! Врабците са ги кълвали...

— Пущините! — развика се бабата. — Аз се чудя защо цял ден цвъркат по стряхата!

— Отсега ние ще ги пазим вече, бабо.

— Вардете, вардете, чедо! Толкова труд... Пустите му врабци... Гарваните дано ги разкъсат!

Но и с добрите вардаци суджуците все си се оголваха.

Един ден съседката попита весело баба Марийка:

— Е, бабо Марийке, как са суджуците, съхнат ли, съхнат ли...

— Съхнат, сестро, съхнат. Добри станаха. Само да видиш чудо — настървиха се, ще ги изядат пустите му врабци...

— Тъй ли! — засмя се пак съседката. — Ами искаш ли, бабо Марийке, да видиш сама как ги кълват врабците?

Бабата я погледна зачудено. Съседката пак се засмя и рече:

— Видиш ли ги онези двамата хубостници, дето уж четат на двора? Иди им кажи, че излизаш и че уж ще се позабавиш. Пък скришом ела у дома.

Баба Марийка се подосети каква ще е работата.

— Гочо, Кочо! — извика им тя. — Излизам по бърза работа. Стойте тук и нагледвайте суджуците.

— Иди, бабко, ние сме тук, ще ги пазим.

И докато баба Марийка мине у съседката и се настанят зад дъсчения стобор, двата стола бяха нагласени до стената.

— Ахаа, такава ли била работата! — извика бабата, па като грабна един прът, промъкна се през прелеза и — пах! пух! — по

гърбовете и задниците на двамата пакостници.

Отгоре беше Кочо. Още при първия удар той скочи и офейка. Но бабата улови Гочо и добре го наложи.

— А, врабците!... Врабците, бабо, а! — крещеше тя. — На ти едни врабци! На! На! На още!

— Олеле, бабо, прости ми... Няма вече! Кълна ти се!

— Ахаа! Знам ти аз на тебе клетвите! — викаше сърдито бабата и налагаше.

От този ден никой врабец не закачи вече суджуците. А Гочо и Кочо ги опитаха чак на Нова година.

СЪСЕДКИ

В нашето село имаше две жени съседки. Има ги и до днес. Едната се казва стринка Райка, а на другата всички в село викаха Кера Кусуркина. И двете жени са бедни. Стринка Райка е вдовица. Тя е по-стара от Кера. Момичето ѝ слугува в града, а тя работи чуждо — и зиме, и лете.

Кера Кусуркина си има мъж, но и тя все си е сама. Мъжът ѝ цяла година се пилее по чужди места, уж все по тежки печалби, а печели само нови кръпки по потурите си. И Кера работи чуждо, та храни себе си и двете си невръстни деца — Митко и Калинка.

Дворовете и на двете жени са на долния край на селото, покрай ниския бряг на реката. Но открай време мир няма между двете къщи. Стринка Райка е добра, обичат я всички в селото, помагат ѝ. Лоша дума от устата ѝ не излиза. Но Кера — леле, майко! — само да я разсърди някой — очите му изважда. Мразеше и съседката си Райка. Колкото Райка ѝ отвръщаше с добро, толкова по-люто я кълнеше Кера Кусуркина. Учеше децата си да бият кокошките ѝ. Пролетес тайно ѝ оскубаха лука в градината.

А около Великден се случи нещо, което съвсем подлуди Кера. Някой през нощта утрепал прасето ѝ и го подхвърлил в двора ѝ. Кера пища, кълна, скуба косите си, а после нападна люто стринка Райка.

— Ти си ми убила прасето, проклетнице!

— Ка щяло мари, Кери, що думаш! Грехота е да ме бедиш!

— Ти, та ти! Знаем те каква си! Преструваш се на светица, а пък все злото ми мислиш... Всичките ми злини са от тебе! Знаем те, чумо!

Райка заплака и си влезе в къщи. Оттогава двете съседки не размениха блага дума.

Доиде лятото. Тръгнаха и двете жени по кърска работа. Кера приготвяше хляб, солчица и по някоя глава лук на децата и ги оставяше цели дни самички в къщи.

Една вечер децата я срещнаха и още от пътя ѝ обадиха новината: днес довели Райка от къра с кола. Разболяла се — ударило я слънцето.

— Чумата да я удари нея — отвърна Кера, — както тя умори прасето ми, болестта нея да тръшне в гроба, та мед да капне на сърцето ми!

На утрото Кера пак замина на къра, а Райка едва се довлече до вратата, върна се и пак легна. Болна беше още.

Този ден слънцето печеше на провала. Следобед откъм балкана ненадейно се показаха облаци. Скоро потъмня нататък цялото небе. Спуснаха се облаците и към полето. Духна вятър, загърмя, затрещя и за няколко минути ливна страшен дъжд. Валя, валя и не спира.

Керините деца — Митко и Калинка — играеха на двора. Щом заваля, те се скриха под високия навес на къщата и оттам гледаха как целият двор се изпълва с мътна вода. Селото съвсем притъмня. След малко децата чува страшно бучене и трясъци от близката река. По околните дворове се разнесоха викове и писъци. Из улиците тичаха като пощръктели добитъци.

А водата все се покачваше. Тя достигна първото и второто стъпало, преля навеса и потече към вратата на къщата. Децата нададоха писък. Те се притискаха едно о друго и пицяха с все сила.

В това време Райка тъкмо беше станала да види какво става навън. Пълен с вода беше и нейният двор. А откъм Керини се чуваше детски писък.

— Божичко! Керините деца трябва да са! — извика тя. — Горкичките, саминки са... Какво ли правят!

И без да премисля много, тя дръпна поли и нагази в дълбоката вода. Едвам достигна до Керината порта и викна на двете деца:

— Митко, Калинке! Не бойте се, лелини!... Ида, ще ви изведе ей сега!

Добрата жена стигна до къщата, но децата не смееха да нагазят в буйната вода. Тогава тя подложи гръб и викна на по-малкото, момченцето:

— Митко, качвай се на гърба ми и дръж ме здраво през шията, лелин!

Подире улови Калинка за ръката и ги поведе навън. Ала на улицата ги посрещна още по-буен поток. Напразно се мъчеха да вървят напред. Водата ги тикаше назад и скоро щеше да ги завлече към реката. Със сетни сили горката жена стигна до отсрещния висок плет, покачи там двете деца и нададе вик за помощ.

В това време отгоре тичаше към тях друга жена. Тя беше Кера. Като видяла бурята, захвърлила сърпа и затичала към село да прибере децата си.

Райка я забеляза.

— Тичай, Керо, по-бързо! — извика ѝ тя. — Грабвай Калинка, а пък аз ще нося Митко.

По-нататък ги посрещнаха и други хора. Помогнаха им да излязат на по-високо, пред общината.

Там Кера избърса разплаканите си очи, грабна бързо Райкината десница и я целуна.

— Како Райке, прощавай! Грешна съм пред тебе много...

Райка отдръпна кротко ръката си.

— Нищо, Керо, всички грешим.

— Не е тъй то, како Райке, виновна съм, корила съм те много пъти.

— Ех, по-млада си, Керо, затова... Добре, че най-после го разбра ти! Човек от човека нужда има: трябва да си помагаме.

От този ден двете съседки си живееха като две родни сестри. А на Митко и Калинка стринка им Райка им беше като майка.

МАЛКИЯТ СПАСИТЕЛ

Настъпваше есен. Нощите започнаха да стават студени. Листата на дърветата в гората взеха да пожълтяват. Хората от селото тръгнаха по гората да секат листеници. Те се качваха по високите дъбови дървета и осичаха по-младите листнати клони. След някой ден, когато зелената шума позасъхнесе, склаждаха клончетата между оголените клони на дърветата като копи сено. Така листниците се запазваха зелени през зимата за храна на добитъка.

Един ден бай Найден се върна от селската ковачница и донесе голяма брадва, наточена като бръснач. Той впрегна воловете, тури брадвата в колата и се приготви за път.

— Керо — извика той на жена си, — нагледвайте с Боча Царевичката на хармана, да я не кълват кокошките, а пък аз ще отида в гората да сека листеници. Заесенява се вече, няма време за губене.

Там беше и Бочо, момченцето му, ученик от първи клас.

— Татко, искам и аз да дойда с тебе в гората! — извика той. — Вземи ме; следобед нямаме училище.

— Стой тук и помагай на майка си! — сърдито отвърна бащата. — Защо си ми в гората?

— Найдене, че вземи и детето да се поразходи! — обади се майката. — Все ще ти помогне нещо.

— Ще помогне... само за беда!... Хайде, нека се качва! — рече бащата и Бочо се метна в колата.

Щом стигнаха в гората, бащата се залови на работа. Най-напред отсече две дълги прави дървета, които му трябваха за някаква домашна нужда. Изкастри ги добре, като остави само на върховете по един чатал. Подире закачи брадвата на пояса си, полази по едно разклонено дърво и се залови да сече листеници. След малко земята се покри с отсечени зелени клончета. На дърветата останаха само къси голи клони, които стърчаха като протегнати към небето ръце.

Бащата окастри така много дървета. Като се умори, слезе и седна под едно високо дърво да отпочине. Той сви цигара и запуши. Бочо

дойде при него. Като допуши цигарата, татко му каза:

— Бочо, остава ни още ей това дърво. Него ще окастрия съвсем гладко, а върха му ще оставя цял, за да израсне право нагоре.

Бащата стана, качи се и почна да кастри дървото. Бочо го гледаше отдолу. Но по едно време той видя, че татко му се преметна, и момчето не разбра какво стана. Забеляза само, че брадвата блесна на слънцето и полетя надолу, а татко му увисна на по-долния отсечен клон. При падането поясът му се закачи на клона. Поясът взе да се развива, но татко му улови краищата, привърза ги и остана да виси така високо над земята. Не можеше да си помогне нито с ръцете, нито с краката. Нададе вик за помощ.

Горкото момче се разтрепера от страх. Какво да прави? Как да помогне на баща си? Брадвата при падането беше се забила в калната пръст, обърната с остро нагоре и точно под баща му. Ако той се откъснеше, щеше да падне право върху острата брадва.

— Бочо, Бочо, отмахни брадвата настрана! — завика баща му отгоре.

Детето се спусна и я измъкна.

— Бочо! — извика пак татко му. — Я опитай дали можеш довлече тук едно от отсечените дървета. Виж, което има по-дълъг и по-як чатал на върха.

Бочо се затича и улови едното дърво. Но то беше много тежко; не можеше да го вдигне цяло. Тогава той го привърза с ремъка си, подложи рамо и го повлече. Със сетни сили го домъкна до дървото, на което висеше баща му, и с още по-голяма мъка се залови да го изправя нагоре по него. Половин час се труди детето. Потъна в пот, рамото му се израни от грапавото дърво. Но най-сетне го изправи дотолкова, че баща му можа да стъпи на него, улови се за клона, после за стъблото и се спусна надолу. Там той легна по гръб, докато отпочине. След това стана и прегърна Боча.

— Мило дете — каза му той, като го милваше по лицето с коравата си ръка. — Знаеш ли, че ти ми спаси живота? Тук щях да загина, ако не беше ти да ми помогнеш!

Вечерта разказа всичко на майка му. Тя слушаше и плачеше от радост.

— А пък ти не го искаше, Найдене — рече тя на мъжа си. — Видиш ли го, той не е вече дете, а цял мъж, щом е можал да спаси тебе

от смърт, а всички нас от зла беда...

КОЛЕЛО

Малкият Митко се връщаше от нивата. Щом излезе на полето, той видя, че на сред пътя стои разпрегната кола, натоварена с дърва от гората. Около колата обикаляше човек. Позна го — съседа им чичо Милан. Предното колело на колата беше съвсем разтрошено.

— Митко — помоли го човекът, — бързай, чичовото, в село и кажи на наш Иван да извади предното колело от старата кола и да го докара, да сменим счупеното.

Митко припна към село. Но у чичови Миланови нямаше никой. Стринка Миланица и Иван бяха отишли на лозето. Какво да направи сега? Трябваше да се помогне на човека. Под навеса стоеше старата кола. Митко опита колелото и се залови на работа. Желязната клечка беше ръждясала и не помръдваше в оста. Той взе камък, чука я, дърпа я със слабите си ръце и най-после я извади. Извади и колелото. Оставаше още да опита ще може ли да го подкара, както беше виждал от възрастните. Изправи го и го тласна напред. Колелото се търкулна по двора. Митко го настигна и отново го блъсна. То мина право напред, чукна се в портата и спря.

Тогава момчето отвори портата и подкара колелото навън, по пътя. Хората го гледаха и се чудеха. Някои помислиха, че момчето си играе с колелото, и му викаха да спре, но то нямаше време да обяснява каква е работата. Скоро излезе вън от селото и тичешком измина широкото поле, като блъскаше пред себе си колелото. Чичо Милан го посрещна, пое колелото и сам го подкара.

Митко беше уморен и потен, но радостен. Още по-радостен беше Милан. Той не знаеше с какви думи да похвали Митко. Скоро двамата наместиха колелото и се прибраха в село.

Това се случи в края на лятото. През есента паднаха обилни дъждове. Разкаляха се пътищата. Един ден Митковата майка каза, че брашното им се е привършило. Но една беда води друга. Разболя се и баща му. Ден, два, три — не става.

— Митко — рече баща му, — този път ти ще смелеш брашното. Утре ще откараш жито на воденицата.

На утринта майка му и той напълниха чувал с жито, препречиха го на магарето и Митко го подкара на воденицата. Той знаеше пътя — ходил беше много пъти с баща си.

Пристигна към обед. Воденицата беше сама в полето. Наоколо покрай реката се тълпяха гъсти тумби върби. Пред сградата стояха разпрегнати много празни коли. Из широките порти влизаха и излизаха хора. Вътре имаше купища пълни чували — едни с жито, други с брашно. Ечеше страшна глъчка. Петте кречетала тракаха оглушително и хората трябваше да викат с все сила, за да се чуват един други.

Митко въведе магарето вътре, стовари чувала и застана до него. Огледа се наоколо — все чужди, непознати хора. Ами сега? Как ще се оправи? Как ще запази реда си? Как ще насипе житото във високите мелнични кошове?! Митко мълчеше, мислеше и усещаше как очите му се наливат със сълзи. Притъмня. Пред кошовете заблещукаха няколко газеничета. Покрай тях се мяркаха хората като сенки, а надалече едвам се виждаше.

На единия край на широката воденица имаше място и за добитъка. Митко отведе там магарето, намери свободно място, върза го и застана до него, без да знае какво да прави по-нататък. До съседната халка някой докара два вола, привърза ги за поводите и отстъпи. Митко се взря в човека, той също го погледна, впусна се и сложи ръка на рамото му. Беше съседът им чичо Милан! Сякаш слънце огря пред Митковите очи. Краката му се подкосиха от радост. А чичо Милан питаше:

— Кога дойде, Митко? Жито ли донесе! Къде е то?

Момчето едва смогна да му разкаже.

— Не бой се — утеши го добрият човек, — всичко ще наредим. Ела! Къде е чувалът ти?

Намериха чувала. Милан го грабна и отнесе при един кош.

— Ето, тук се меле моето жито — рече той, — щом привърши, ще насипем и твоето.

Митко отдъхна облекчен, развесели се. Изведнъж му се стори, че и хората, и воденицата станаха съвсем други. Дори тракането на кречеталата сега изглеждаше някак по-приятно. Сякаш те бяха гласове на весели момчета, които се надвикват.

Така измина цялата нощ, а рано утринта чичо Милан натовари колата, като сложи там и Митковия чувал със смяното брашно. После привърза магарето отзад за стърчишката. Впрегна воловете, качиха се двама в колата с Митко и поеха назад към село. Радостни бяха и двамата. Чичо Милан потупа момчето по гърба и му рече:

— Митко, чувал ли си приказката, дето казват стари хора: „Направи добро, пък го хвърли в морето, ако щеш — то когато и да е, все ще ти помогне!“ Ето, ти ми помогна с колелото, а пък аз ти се отплатих с брашното!... И той се засмя от все сърце.

ПИЯН ШИШКО

Помните ли седемте джуджета, които миналата година занесоха седем шарени яйца на дядо игумена от горския манастир? Ами имената им — Рошльо, Дългобрадко, Мустакатко, Кривозъбчо, Куцльо, Лаком Шишко и Смехурко?

Те и седмината са си и до днес в гората заедно със съседа им, Сивото зайче, и щом се запролети, юрнаха се зимнина да си приготвят. Всеки си имаше своя работа. Рошльо береше ягоди, Дългобрадко — малини и боровинки, Мустакатко — диви круши, Кривозъбчо — лешници, Куцльо — дренки, а Смехурко пък се занимаваше с билките. Той беше доктор. Щом някого присвиеше корем, Смехурко туряше очилата и смъкваше от поличката някой сух бурен:

— На, вземи това! — викаше той весело на болния — свари тази билка, пий и ще ти мине. Нищо че е горчива — гълтай! За цяр и горчивото се гълта...

Само Лаком Шишко не обичаше много работата. По-драго му беше да се излежава под някоя дебела сянка, да спи или да си глади рошавата брада и да бърбе весело със зайчето. Затова тям бяха оставили най-лесното: гъбите. Пълна беше гората с гъби. Викнеха ли им: „Ей, гъби ни се ядат!“, и те припваха по гората за гъби.

Измина лятото. Наближи есен. Един ден Зайко прошушна на Лакомча:

— Шишко, знаеш ли, че зад манастира дядо игумен има посадено едно много сладко нещо? Грозде се казва. Искаш ли довечера да те вода да похапнем от него?

— Охо — зарадва се Лакомчо, — бива, идвам!

Вечерта Зайко и Шишко хванаха пътя и право на манастирското лозе. Ядоха грозде до преяждане. Зайко се изтегна, полежа, скочи и рече:

— Довиждане, Шишко, заминавам. Тръгвам вече по градините. Щом е узряло гроздето, сигурно има вече и зелки, и моркови. Много ги

обичам. Тях чакам цяла година. На ти ключа от моята къща. Разполагай се там, догдето се завърна през зимата.

Зайчето подскочи и замина. Оттогава Шишко честичко ходеше да си похапва грозде. Една утрин той свари там дядо игумена и калугерите. Те беряха гроздето в кошове, сипваха го в широко дървено корито и го мачкаха. Дядо игумен видя Шишка:

— Какво търсиш тука, Шишко?

— Е, че такава... дядо игумене... търся гъбички — излъга Шишко и попита, уж че не знае, — ами това какво е?

— Това ли? То се казва грозде. Много е сладко. На хапни!

— Ами защо го мачкате там, дядо, и хабите такава хубаво нещо? — зачуди се Шишко.

— Не го хабим. Шишко — засмя се дядо игумен, — ами правим лекарство от него. Я ела го опитай.

Той извади чепа, наля и му подаде. Шишко пи и се облиза.

— Много сладко — рече той.

— Не е още готово, но пак е сладко. Като постои така в избата десет-двайсет дни, ще се превърне в истинско лекарство.

Шишко слушаше и си мислеше: „И аз ще си направя лекарство!“

Още до вечерта той издълба голяма кратуна, проби й място за чеп, намести я в Зайковата хралупа, цяла нощ носи грозде, сипва го в нея и го мачка с крака, както правеха калугерите. Оттогава все ходеше да го нагледва. След десет-двайсет дни издълба голяма орехова черупка, подложи я и отвори чепа. Потече нещо червено като кръв. Шишко го изпи до дъно и очите му светнаха.

— Брей, че сладко лекарство! — рече си той. — Я да го опитам още веднъж!

И колкото пиеше, по му се услаждаше. Но след малко сети, че ушите му взеха да шумят и главата му се замая. Той поиска да стане, но политна, блъсна се в стеблото и падна въвн. Скочи пак, затича се към къщичката, като политаше насам-натам и крещеше с все сила. Братята му го видяха. Изплашиха се здравата:

„Полудял е!“ — помислиха те.

А Шишко продължаваше да крещи:

— Какво ме гледате, бре бухали! Да се махате от очите ми, че като грабна една върлина, ще ви пребия всичките...

И наистина той грабна дълъг прът, замахна към тях, но се залюля, падна по очи и от устата му потече нещо червено.

— Брей, кръв повръща — извика Дългобрадко. — Тичай, Смехурко, помогни му!

Докторът приближи, огледа го и поклати глава:

— Кръв е — рече той загрижено, — ала не отбирам от такава тежка болест.

Шишко го чу и повдигна глава:

— Каквоо? Кръв ли! Да се махаш — нищо не разбираш ти!... Не е кръв, докторчо, не е!

Той им разказа какво се е случило, но братята се изплашиха още повече:

— Брей, пил скришно лекарство! Отровил се е... По-скоро да го отведем при дядо игумена, дано му помогне...

Шишко не искаше да отиде при игумена. Най-сетне братята го вързаха и така го отведоха в манастира.

— Дядо игумене, Шишко пил скришом лекарство, полудял и повръща кръв...

Старецът почна да се смее:

— Не бойте се, юнаци! — викна им той. — Нищо му няма. Не е кръв това, ами вино... Напило се е, магарето... Я бре, Пантуфрий — рече той на един калугер. — Донеси по-скоро една кофа студена вода да излекуваме Шишка.

Донесоха вода и поляха Шишка от глава до крака.

— Турете го сега ей там, да поспи и ще оздравее — смееше се добрият старец, — който краде грозде и скритом пие вино, така му се пада!

След час Шишко се пробуди и засрамен, се огледа наоколо.

— Къде съм? — попита той, а Смехурко му се изсмя:

— Не виждаш ли? Доведохме те да попееш на дядо игумена...

Оттогава всички му думаха вече Пиян Шишко.

ПАНКОВИЯТ ГРЯХ

Още от онзи ден, когато Панко изправи стълбата под стряхата на тяхната къща и открадна от ластовичето гнездо две малки ластовичета, все нещо му беше чоголоно на душата. Затвори ги в старата клетка, която намери на тавана. Скри клетката с малките ластовичета в плевника и се залови да ги отгледва. Сипваше им вода в човките, ловеше им мухи и пеперудки.

Но птичетата едва приемаха храната, слабееха, не чуруликаха весело и очите им бяха все навън.

Тази тайна знаеше само майка му. Увещаваше го да ги пусне на свобода, но той не я слушаше. Най-сетне наближи есента. Щъркелите взеха да се вият по небето на големи ята. Също и ластовичките кацаха по телеграфните жици на дълги редици и все като че се наговаряха за нещо.

— За дълъг път се стягат! — рече един ден Панковата майка. — Слушай, Панко, да пуснеш ластовичетата при дружките им. Стига си ги мъчил. Ще умрат тук през зимата от студ и глад. Ластовичка в клетка не живее, чедо.

Подире майка му се засмя и му каза уж на шега:

— Ти държиш ластовичетата затворени, а не мислиш, че майка им може да те прокълне! Ти знаеш ли, че едно време ластовичката е била млада невяста. Мъчила я много злата ѝ свекърва. За да се спаси, тя се превърнала на ластовичка...

— Ехаа! Лъжеш! — отвърна Панко.

Но до вечерта в ума му бяха все майчините му думи. Вечеряха, легнаха да спят, но Панко дълго не можа да заспи. В ума му все се въртяха думите за ластовичката и невестата. „Ба, излъга ме! — повтори си той пак. — Хич може ли жена да се превърне на птичка!“

Така се насърчи той и се приготви да спи. Но в същия онзи миг му се стори, като че видя как вратата се откряна и в стаята влязоха две големи черни сенки. Докато се опомни, ето че и стаята светна като денем и над леглото му се надвесиха две страшни същества —

наполовина хора, наполовина нещо като птици. Като че ли бяха два големи черни гарвана! В ръцете им лъщеше по едно дълго, остро копие.

Панко се огледа, ала наоколо нямаше никого — ни баща му, нито майка му, нито по-малките братчета и сестричета. Опита се да извика, но гърлото му като че беше се схванало. А гарваните човеци се наведоха още по-ниско над него.

— Гра! Гра! Гра! Панко, ставай! Ставай! — викна му единият.

— Гра! Гра! Гра! Бързо! Бързо! — грозно повтори и другият. — Хайде, при Великия съдник ще те водим!... Бързо! Гра! Гра!

Панко се сви заледен в леглото.

— Аз... аз... не искам... — промълви той разтреперан.

— Гра! Гра! Гра! Ха! Ха! Ха! — изсмяха се чудовищата. — Не искаш ли?! — И Панко сети как две студени копия допряха до гърдите му. — Гра! Гра! Ставай! Бързо! Бързо!

Панко скочи и тръгна навън с подкосени крака. Те преминаха двора: Панко напред, а двамата с копията зад него. Минаха покрай обора, стигнаха до голяма врата и влязоха през нея. Отначало той помисли, че влизат през вратата на техния плевник. Но като се взря, разбра, че са в дълбока пещера и че на дъното чакат други, още по-чудни същества. Приблжиха до тях. Панко видя нещо като трон и че на него седи някой прегърбен и наметнат с пъстро наметало, като че ли от орлова перушина.

— Пиуу! Пиуу! Този ли е, майко ластовичке? — попита гърбавото същество, като се изви, надясно.

Панко също погледна нататък и се смая! Той едва сега забеляза, че там стоят наредени други шест същества, още по-чудни. Те бяха две големи и четири по-малки. Всички бяха еднакви. Стояха прави и неподвижни. Те пък приличаха на някакви туркини. Лица не се виждаха. Облечени бяха отдолу със снежнобели дрехи, а отгоре, от глава до крака, ги покриваше дълга черна дреха като фередже.

— Чивик! Чивик! Чивик! — отвърна една от големите. — Този е, Велики съдник. Той открадна двете ми сладки дечица и ги крие в техния плевник, цял ден на тъмно, затворени в тясна клетка. Ние живеем в дома му. Там е къщата ни, под стряхата им. Ние пазим бобовите им вейки и зеленчука от вредни буболечки. Ловим

пакостните сини пеперудки по ябълките, а той иска утре да разтури къщата ни... Съди го, Велики съднице! Осъди го!

— Пиуу! Пиуу! Нека така да бъде, клета майко. Осъждам го! — викна гърбавият с мантията. — Водете го, мои черни стражари! Водете го и изкълвете носа му и ушите...

— Гра! Гра! Гра! — викнаха стръвно птицохората и грабнаха Панко. Но той се изтръгна из острите им нокти и нададе страшен писък:

— Олелеее! Милост! Милост. Няма вече... Няма! Няма!

— Ехей! Панко! Панко! Какво си се развикал такъв?

Панко отвори очи: над него стоеше майка му и го будеше. Той едва се опомни, но гърлото му още беше схванато и не можеше да проговори.

А на утрото той изнесе клетката, извади двете ластовичета и разтвори ръка. Птичетата изчуруликаха весело и мигом отлетяха. Наистина те не можеха да хвъркат така свободно и бързо, както другите ластовички. Те се завъртяха и кацнаха на телеграфната жица. Изведнъж ги заобиколиха други ластовички, оглеждаха ги и чуруликаха, сякаш ги разпитваха, говореха им нещо. После всички отлетяха, изгубиха се към синьото небе.

В този миг и Панко сети, че отведнъж олекна на душата му. Щеше му се и той да има крила и да полети от радост като птица.

МАМА ОЗДРАВЯЛА

Една сутрин татко стегна колата. Той отиде в града да доведе мама. Тя била вече оздравяла.

Вечерта от училището припах право у дома. Още отдалече видях колата сред двора. Сърцето ми затупа.

Посрещна ме баба и ме поведе към стаята. Оттам се чуваха гласове. Дошли роднини да видят мама. Влязохме. Покрай стената бяха насядали гостите. Малко встрани от тях, върху постелката, седеше мама.

Колко е отслабнала, колко е бледа, горката!

Не знаех какво да правя. Баба ме побутна по рамото.

— Иди — рече тя, — целуни ръка на майка си. Кажи ѝ — добре дошла!

Аз пристъпих. Мама ми подаде костеливата си ръка. Целунах я. Тя ме помилва по лицето. От очите ѝ закапаха сълзи.

От този ден в нашата къща се върнаха пак предишната радост и веселите дни.

ЗЛАТНАТА ВРЪВЧИЦА

На младини дядо Нейко беше овчар. Цял живот премина в гората с овцете и козите. А сега е стар, недвижда и живее от помощта на добрите хора.

Един ден старецът беше приклепнал до зида на общината и се приличаше на топлото мартенско слънце. В това време пристигна отнякъде пътник, чужденец. Той яхаше охранен кон. Дрехите му бяха нови и скъпи. Пътникът спря и скочи пъргаво от коня.

— Добър ви ден, хора! — подвикна весело той на събраните пред общината селяни.

Селяните поздравиха с почит пътника.

— На гости ви ида! — засмя се пътникът. — Търся тук един стар познайник. Кажете ми, жив ли е още старият овчар дядо Нейко? Във вашето село ли е още?

— Ей го, е! — посочиха селяните стареца.

Човекът го приближи, пое и целуна десницата на стареца. Селяните гледаха смаяни: такъв богат човек целува ръка на бедния старец!

— Как си, дядо Нейко, живо-здро ли си?

— Е, че сполай на бога, живеея... А ти кой си? И отгде ми знаеш името?

— Не ме ли позна дядо Нейко? Аз съм от вашето село. Аз съм Камен...

— Камен! Сирачето Камен! — извикаха селяните. — Гдето го пропъдиха лошите му братя и той се изгуби още от малко момче?

— Камене, ти ли си, Каменчо?... Върна ли се, Каменчо? — плачеше дядо Нейко от радост.

— Аз съм, дядо Нейко. Помниш ли? Тогава аз минах в полето покрай твоето стадо. Вървах и плачех. Видя ме ти. Хляб ми даде и добри съвети. „Върви, Каменчо, по света! — рече ми ти. — Но помни: не прося, а с труд изкарвай прехраната си! Не забравяй и другите. Прави добро на хората, синко!“ Беден беше и ти като мене, дядо

Нейко. За спомен ми даде една връвчица, която отрязва от цървула си. Поръча ми след всяка добрина да връзвам по едно възелче на връвчицата. Послушах съвета ти. Правих добро и сполучих. Ето твоята връвчица. Тя беше златна за мене. Познаваш ли я?

И чужденецът подаде една лъскава връвчица на стареца. Наистина тя беше същата негова връвчица, но сега на всяко възелче висеше по една жълтица.

— Че това са жълтици, синко! — извика разтрепераният от радост старец.

— Жълтици, дядо Нейко. Нали ти сам ми каза тогава, че който прави добро, добро сполучва. Ето, ти ме посъветва тогава за добро и аз ти се отплащам сега.

МАЙКА

Стринка Мариница беше вдовица от две години. И зиме, и лете тичаше по чужда работа.

Една зимна вечер Мариница се върна късно от близката гора. Дома я чакаха премръзнали двете ѝ деца. Тя внесе вътре дървата, стъкна огъня и се зае да приготви бедната вечеря. Но когато отвори солника, видя, че няма нито зрънце сол. Трябваше да потърси от съседите в заем.

Майката излезе, заключи вратата и се затече към първия съседски двор. В къщи останаха сами двете деца. Те седяха край огнището, приказваха си весело и се грееха, зачервени от буйния огън. По-голямото чупеше шумнати вейки и ги хвърляше в огнището. Буйният пламък го веселеше. Увлечено от играта, детето грабна една дълга вършина и сложи единия ѝ край в огнището. Другият остана отвън и достигаше общия куп дърва.

Изведнъж сухите дъбови листа пламнаха. Над огнището се издигнаха високи червени пламъци. Те бързо обхванаха цялата вършина. Запали се и общият куп дърва. За миг къщата се изпълни с пушек. Пламна и рогозката, и струпаните наблизко дрехи. Двете изплашени деца скочиха, спуснаха се с писък към вратата и я задърпаха силно. Но напразно — тя беше заключена отвън.

В това време майка им седеше у съседката си и приказваше спокойно с нея. Но ето че по двора се чува викове. Двете жени се вслушаха и Мариница скочи пребледняла. Навън някой викаше, колкото му глас държи:

— Тичайте, бре хора, тичайте!... Гори Маринчината къща!

Бедната жена изпищя и се хвърли навън. Щом стъпи на прага, тя видя, че целият ѝ двор е осветен като денем. Из комина на къщата и около стрехите се подаваха буйни пламъци. Тя припна нататък, закъдето тичаха и другите хора от селото.

Мариница стигна първа пред къщата и откачи желязото на вратата. Изплашените хора завикаха, но тя не ги чуваше и се хвърли в

горящата къща...

Минаха няколко минути. Всички мислеха, че жената вече гори вътре.

Но, докато решат какво да правят, из вратата изскочи Мариница. Тя носеше на ръце двете си полуживи, задушени от пушека деца. Картината беше страшна. Част от дрехата и косите на жената горяха. Посрещнаха я хора. Някой я плисна с ведро вода. Тя падна примряла на земята, като не преставаше да вика:

— Децата ми!... Спасете миличките ми дечица!

Но като по чудо двете деца бяха съвсем здрави, само с малко опърлени лица и замаяни от лютия дим.

Добри хора вдигнаха нея и децата ѝ и ги пренесоха у съседите.

Мариница лежа болна от раните си цял месец. А когато оздравя, настани се да живее у едни свои роднини. Макар че я постигна голяма беда, тя беше щастлива, че спаси живи и здрави децата си.

ДЖУДЖЕТАТА ПОД ПРЯСПАТА

Когато Лаком Шишко се напи и стана за смях пред всички жители на гората, беше гроздобер и краят на есента. Наскоро окапаха листата на дърветата и утрин по тревата взе да пада ледена слана.

Седемте джуджета: Дългобрадко, Смахурко, Кривозъбчо, Куцльо, Рошлю, Мустакатко и Пиян Шишко, се прибраха в къщичката си, препълнена със зимовище. Само в добро време те излизаха да се припичат на топлото есенно слънце.

Щом мина Димитровден, на следната седмица сняг покри гората. Оттогава джуджетата седяха покрай огнището, разказваха си приказки, пееха песнички, играеха весели игри или пък се занимаваха с домашна работа. И не сетиха кога дойде средата на зимата.

Един ден Дългобрадко извика на братята си:

— Ей, знаете ли, че утре е Нова година, а пък ние още нямаме сурвакници!

— Вярно! Вярно! — развикаха се и другите. — Нали утре в манастира ще ни чакат да ги сурвакаме, както всяка година.

Тогава Смахурко скочи и заяви:

— Аз ще ви намеря сурвакници. Знам на едно място дрянов храст с чудесни клончета.

— Ама да не е далече, да се изгубиш из гората? — попита Дългобрадко загрижено.

— Аз знам пътя и довечера рано-рано съм тук със седемте сурвакнички — провикна се Смахурко.

Той облече кожуха си, дръпна качулка на глава, нарами брадвичка и тръгна навън.

Но догдето стигне до храста и отсече клончетата, се спуснаха облаци, заваля сняг и скоро се превърна в люта веевица. Смахурко едва стигна назад досред път, натоварен със сурвакничките и брадвата. Пътеките бяха засипани, издигаха се вече и преспи. Той разбра, че не ще може да се върне дома, и потърси място за нощуване. Намери дълбока хралупа в едно дебело дърво. Влезе в хралупата, запуши входа

с една голяма суха дъбова кора и я подпря отвътре с брадвата. Съблече кожата, загърна се в него и се приготви да ноцува.

На утрото бурята беше утихнала. Смехурко излезе, грабна сурвакниците и пое към дома. По пътя той подскачаше из преспите и весело се смееше:

„Какъв ли страх са брали тази нощ за мене братята ми!“ — мислеше той.

Но когато стигна до дъба пред къщата, спря и се огледа.

„Бре, да се не види! Къде е нашата къща? Дали не съм сбъркал пътя?“ — зачуди се той.

До дъба, тъкмо на мястото на къщичката им, се издигаше висока снежна пряспа.

„Сигурно веевицата е затрупала братята ми! — помисли той. Погледна нагоре и видя, че над пряспата се издига стълб дим. — Тука са! Живи са! — извика той радостно. — Щом пуши, те ще имат и дърва да се топят. Ами как да им помогна сега?“

Смехурко свали товара и се замисли:

„Чакай, ще питам Зая, той е по-хитър, може да ме научи нещо“.

Но Зая го нямаше. Той беше изскочил вече по гората.

„Тогава ще потърся Катеричката!“ — реши Смехурко и се покатери по дървото. Горе, в един прогнил клон на Заяовото дърво, спеше Катеричката. Смехурко се наведе над дупката ѝ и извика:

— Ей, кумичке, спиш ли? Я излез по-скоро!

— Кой е? Кой ме буди толкова рано? — обади се Катеричката.

— Аз съм, Смехурко. Излез, Катеричке! Нашите тази нощ ги затрупала пряспа...

Катеричката изскочи.

— Не бой се, Смехурко, ще я наредим.

— Ами как? — проплака Смехурко.

— Тази работа ще я свърши Глигана. Отивам да го повикам.

И без да дочака отговор, тя се стрелна между дърветата. Смехурко слезе. Долу го чакаше Зая.

— Какво е станало бе, Смехурко? Къде побягна Катеричката?

— Ох, Зая, не питай — тази нощ пряспа затрупала пашите. Бях в гората за сурвакници. Спах в една хралупа. Катеричката отиде да вика Глигана да помага.

— Чакай! — извреця Заю. — Аз пък ще доведе Елена. Той ще рине с големите си рога... Ей сега го срещнах.

Припна и Заю да доведе Елена. Не мина час и пред пряспата бяха и Елена, и Глигана. Елена вървеше напред и отваряше път с широките си рога, а след него Глигана доразриваше и отваряше пътеката. Катеричката пък се качи на дъба, наведе се над комина и викна с все сила:

— Ей, Дългобрадко, Куцльо, Шишко, не бойте се! Помощ иде! Отваряме ви! Тук сме всички! Ту-у-ук!...

След малко се показа и вратата, а на вратата — джуджетата. Те се смееха и плачеха от радост.

— Кажете, как да ви се отплатим? — питаше ги Дългобрадко.

— Грух! Грух! Грух! — отвърна Глигана. — Не ти искам отплатата, нали сме съседи, да си помагаме в нужда...

— Меее! — обади се и Елена. — Работа ли беше това: тъкмо си направих утринната гимнастика...

— Не, не бива така! — настояваше Дългобрадко и викна на Рошля: — Я, донес моркови, да почерпим помагачите!

И той раздаде и на четиримата по китка пресни моркови.

Към обед братята бяха вече в манастира. Дядо игумен ги посрещна много зарадван.

— Бре, човечета, живи ли сте? — викна им той. — Тази утрин проклетата му клюкарка, Свраката, пуснала мълва по гората, че пряспа ви затрупала... Тъкмо се стягахме да дойдем да ви помогнем.

— Който има верен брат, дядо игумене, и добри съседи, и под пряспата жив излиза! — засмя се Дългобрадко и пръв вдигна сурвакницата да сурвака.

След малко джуджетата се завръщаха весело към дома, натоварени кой с кравай, кой с наденица или торба орехи на гърба.

ПЕРУШАН, ВЪЖЕТО И ХАЛКАТА

Едно време в нашето село имаше един много богат човек. Казваха го хаджи Манол. Той имаше несметни гори, ниви и ливади. На реката беше построил воденица, пред която се трупаха мливари зиме и лете.

Хаджи Манол беше най-богатият човек в село, но никой от селото не му завиждаше, а мнозина го и окайваха. Защото дядо хаджия и баба хаджийка не бяха много щастливи. Родили им се бяха трима сина и две дъщери, но четиримата — дъщерите и двамата по-големи синове — спуснаха в гроба още в ранна възраст, свят не видели и радост не познали. Остана им само най-малкият син — Перо. Баща му и майка му отначало го зовяха галено Перчо. А съседите на шега го наричаха Перушанчо. Така му остана името и до голям: всички му казваха не Перо, а Перушан.

Дядо Манол беше мъдър и разумен човек. Той искаше да отгледа и възпита добре сина си, за да остави след смъртта си достоен заместник и господар над имота си. Но хаджийката толкова много обичаше едничкото си чедо, че драговошно изпълняваше всичките му желания — и добри, и лоши. Чудеше се как по-много да му угоди. Прикриваше го, когато направи нещо лошо, даваше му скришом пари, вардеше го често от работа.

— Недей така, старо — казваше ѝ често хаджията, с тези постъпки не добро, а зло правиш на детето ни!

И наистина, Перушан колкото растеше, толкова по-лош ставаше. Събираше се с лоши другари, наскърбяваше без причина и връстниците си, и по-старите от него хора.

Баба хаджийка разбра грешката си, но късно беше вече да я поправи. Перушан не искаше да чуе нито нея, нито престарелия си баща.

От ден на ден баба хаджийка се поболя от скръб, легна на легло и не стана вече. Съсипа се от мъка и старият хаджия. А когато разбра,

че е близо крайт му, той повика Перушана, говори му дълго, съветва го бащински и накрай рече:

— Синко, виждам, че не оставям добър заместник след себе си, добро не чака нито имота ми, нито тебе. Но родно чедо си ми и всичко, каквото имам, на тебе го оставям. Прави с него, каквото си се научил...

Перушан се наведе да му целуне ръка, а старият го поглади с длан по лицето, стана и го отведе да му покаже къде са скътани парите му. Отведе го до голям сандък и му подаде ключа.

— Отключи го! — рече той.

Перушан отключи сандъка и повдигна капака.

— Ето — каза бащата, — тук са сърмените и копринени дрехи на майка ти, по-отдолу лежат жълтиците, които съм припечелил през цял живот, а виж и какво още има най-отдолу. Бръкни и подай да го видим.

Перушан бръкна и извади от дъното дълго дебело въже. Той държеше въжето и гледаше баща си зачуден.

— Ами това въже защо ни е, татко?

— И то е за тебе, синко. Върви след мене. Ще ти покажа за какво е — отвърна хаджията и го поведе към съседната стая. Спряха по средата на стаята и бащата посочи нагоре, към тавана. Там висеше яка желязна халка.

— Синко — рече бащата, — виждаш ли тази халка? Едно време на нея беше закачена люлката ти, когато беше малко бебе. Сега си вече голям мъж. Но така, както я караш, халката може пак да ти потрябва някой ден. Ако някога пропилееш всичко, което ти оставям, вместо да тръгнеш да просиш по чуждите врати и да срамиш и себе си, и моето добро име, по-добре метни на шията си ей това въже, вържи го за халката и се обеси...

— Ее, татко, пък и ти... — опита се да отговори Перушан, но старият го спря.

— Запомни ми думите добре, чедо. За твое добро ти ги казвам — усмихна се той.

Не мина много след този ден и хаджи Манол почина. И както беше предрекъл, така и се случи. Перушан, щом стана господар, извади жълтиците от сандъка, насъбра отбор дружина и удари пиене и веселие. Когато свършиха парите, взе да продава нивите и ливадите. Купи си хранен кон и тръгна по съседните села да търси нехранимайковци като себе си, докато един ден имането се стопи.

Отидоха и нивите, и жълтиците, и воденицата. Накрай продаде и коня. А когато свърши парите, напуснаха го и добрите му приятели. Остана Перушан сам-самичък на света — гол и гладен!

Един ден седна на къщния праг и се замисли. Спомни баща и майка и заплака. Дойдоха му на ум и думите на баща му. Перушан скочи, избърса очи и приближи до сандъка. На дъното му беше останало само въжето. Грабна го той, втурна се в съседната стая и метна въжето на халката. Но когато провисна да се обеси, дъската отгоре изпраця, откова се и нещо извънтя и се посипа по главата му. Перушан отвори очи и що да види: цялата стая беше посипана с жълтици...

Разбра Перушан какво е искал да му каже баща му, когато е скрил парите под халката. Скочи той радостен, събра жълтиците и ги заключи в сандъка. На другия ден се облече човешки, изплати дълговете си, откупи имотите.

А непрокопсаните другари, щом го видяха пак с пари, отново го заобиколиха.

— Хайде, Перушане, пак да гуляем!

— Ахаа! — отвърна им Перушан. — Приятели, аз не съм вече вашият Перушан! Онзи Перушан, дето вие го познавахте, той умря, увисна на въжето. Вървете си по пътя и търсете другиго като непрокопсания Перушан... Оставете мене!

СИНЧЕЦ

Имаше едно време една жена с две деца, момче и момиченце, с имената на две мили цветя; момчето — Росен, момиченцето — Ружка.

Една пролетна утрин бедната жена повика дечицата и каза им:

— Ружке, Росене, я идете в гората и наберете киселец, да ви сготвя днес киселецова чорбица! Откога ми се е прияло такава чорбица. Гледайте само да са по-млади и по-крехки листенцата!

Двете деца много се зарадваха. Още от есента не бяха стъпвали в гората. Грабнаха една кошничка и припнаха нататък.

— Хем не влизайте много навътре! — извика майката подир тях. — Да не се изгубите или да ви сполети някоя беда.

Но децата нито я чуха. Те литнаха като вихър и на един дъх стигнаха до гората. Там дърветата бяха се раззеленили вече, поклоните подхвъркаха и пееха птички, из въздуха бръмчаха пчелици. На децата се струваше, че всички тях гледат, радват им се и весело ги поздравяват. Те закачиха на едно клонче кошничката и се заловиха да берат киселец. Беряха и колкото навлизаха навътре, толкова по-млад киселец намираха. Разговаряха си весело, смееха се и беряха. Не помнеха колко време измина така. Когато се изправиха, слънцето грееше вече високо на небето. Огледаха се наоколо — отвред ги заобикаляха високи дървета.

— Како, стига толкова! Да се връщаме! — страхливо каза Росен, по-малкият.

Ружа не отговори. Тя се оглеждаше наоколо.

— Росене, че къде е пътят? — попита тя. — Я виж колко много пътеки се кръстосват покрай нас.

Взеха да се препират. Той казваше на една страна да вървят, тя — на друга. Най-сетне избраха най-широката пътека. Но вървяха, вървяха — няма край. Спряха се и заловиха друга. Тя пък ги изведе до дълбоко тинесто блато. Вътре крякаха големи зелени жаби, каквито децата не бяха виждали досега. Като видяха децата, жабите млъкнаха и се скриха

из тръстиките. Децата поеха на друга страна. Но гората ставаше все по-гъста и по-тъмна. Тъкмо щяха да се връщат. Росен извика зарадван:

— Како, погледни ей там, на широката поляна има малка къщичка!

Наистина, след малко децата стигнаха на една широка, огряна от слънцето поляна. Посред поляната имаше дървена къщичка със сламен покрив. Също като в приказките! Отвън беше разхвърляна покъщнина, ала наоколо не се виждаше жива душа. Ружка тръгна към вратата, а Росен надникна зад къщата, но побягна изплашен. Под сянката на къщата стоеше голяма зелена жаба. Като го видя, жабата извряка грозно, подскочи и се скри под една широка плоча. Росен изтича при Ружа. Тя му обади, че вратата била отключена и вътре нямало никого. Влязоха двамата вътре, разгледаха се и забелязаха, че на огнището дими незагасен огън. Децата се зарадваха.

— Трябва някой стар човек да живее тук — каза Ружка, — или е някой дядо, или е стара баба. Познавам по покъщнината. Хайде да му помогнем, да се зарадва, когато се върне!

Тя се залови и бързо-бързо подкладе огъня, разтреби къщата, уми и нареди отвън разхвърляните съдове.

След някое време от гората се зададе стара жена. Но тази жена беше толкова грозна, че и птиците, дори и пеперудките и пчелините, отлитаха настрана, щом я съзираха. Набърчено черно лице, страшни очи, извит като клон нос и над обвисналите й устни стърчаха два криви зъба...

Жената носеше под мишницата си връзка сухи дърва и разни билки. Тя надникна най-напред зад къщата и повика:

— Ей, Жабчо, Жабончо, къде си, сине? Излез! Покажи се!

Жабока изскочи под плочата.

— Ей ме, бабо Гълто.

— Защо си се скрил там?

— Бабо Гълто, в къщата има хора! — извряка Жабока.

— Хора ли? Кой са? Какви са?

— Момче и момиче; изгубили се в гората. Ама хубави — хм! Не ти е работа! — засмя се радостно Жабока. — Ще има да хапнем пак сладко месенце!

— Шиит! — скара му се бабата и той се скри пак под плочата.

Като я видяха децата — Ружка се отдръпна, а Росен се прикри от страх зад гърба на сестричката си.

— Вие кои сте? Що търсите тук в моята къща? — викна им грозно бабата.

— Аз съм Ружка — отвърна плахо сестричето, — а пък този е Росен — братчето ми. Брахме киселец и се загубихме в гората... Добра бабо, покажи ни пътя, да излезем от гората... Мама ще плаче за нас.

— Аз не знам път навън от гората! — сърдито отвърна бабата. — Аз си живея тук. Никога не съм излизала от гората. Моите приятели са Медуна, Кумчо Вълчо и Кума Лиса. Отсега нататък вие ще живеете при мене. Не ме гледайте, че съм стара и грозна, моето сърце е по-добро от сърцето на майка ви! — изсмя се бабата. — Ами кой разтреби къщата и двора?

— Аз и братчето ми.

— Отсега така ще разтребвате всеки ден.

Наистина децата останаха при бабата. Тя се губеше по цели дни из гората, береше разни билки, вареше ги и отнасяше някъде. На връщане минаваше покрай Жабока и той скришом ѝ обаждаше какво е чул да говорят децата. Ако се случеше да кажат някоя лоша дума за бабата, тя им я повтаряше, хокаше ги лошо. А те се чудеха отде бабата научава какво са казали за нея. Инак бабата ги хранеше много добре и често им се радваше. Опипваше ги по бузите и рамената, клатеше глава, смееше се и мляскаше сладко-сладко.

Измина така дълго време. Останаха още два дена до Цветница. Една утрин децата стояха пак на поляната и се окайваха.

— Мила наша майчице! Помогни ни! — помоли се Ружка. — Дай ни знак да разберем, че ни чуваш!

В това време от хубавите ѝ сини очи капнаха на земята две едри сълзи. И там, дето паднаха сълзите, изведнъж се появиха две сини цветя. Те се крепяха на високи сухи стъбла, покрити със сиви мъхнати листца, а отгоре със синьо весело цветче, като Ружкините очи. В същото време над тях изпляскаха криле и на близкото дърво кацна една гургуличка и загука с човешка реч:

— Ружке и Росене — думаше тя, — вие сте паднали в ръцете на най-злата вещица, баба Гълта. Тя ви храни, гои ви и се кани скоро да гощава тук с месото ви и себе си, и Жабока, нейния син, и месоядните си приятели от гората... Бягайте, докле е време!

— Че как да бягаме, като не знаем пътя? — проплакаха децата.

— Аз ще ви изведа. Тръгвайте подир мене!

Гургуличката литна и децата се втурнаха подир нея. А там, дето стъпеха Ружка и Росен, след тях пътеката се покриваше с гиздави сини цветя. Жабокът като видя какво стана, изскочи под плочата и завряка, та гората прокълтя:

— Вряк! Вряк! Бабо Гълто! Бабо Гълтоо! Тичай, дето си, робите ни побягнаха!

Бабата довтаса начаса.

— Жабчо, накъде побягнаха?

— Отведе ги Гургуличката. Подир стъпките им израснаха ей тези сини цветя. Тичай подир тях!

Спусна се бабата нататък; тича и проклина. А децата бягат, задъхват се. Скоро дочуха отдалече клетвите й. Разбраха, че ги настига вече, че няма да й отбягват.

Спря се тогава Ружка и втори път се помоли:

— Мила майчице, стори чудо! Направи да загуби баба Гълта дирите ни!

И стана второ чудо: покриха сините цветица всички пътеки в гората и полето. Спря се баба Гълта слисана. Загуби пътеката: накъдето погледнеше, все тези безбройни сини цветя! Разсърди се вещицата, започна да ги скуби. Скуби и хвърля! По едно време се спря, погледна шепа стръкове в ръката си и се изкиска:

— Ахаа — рече тя, — чакай! Аз изпуснах вече децата, ами ще си наскубя от тези цветя, ще изсуша стръковете им и метла ще си направя от тях!

И залови се да скуби цветята. А Ружка и Росен скоро стигнаха до откритото поле и съзряха накрай гората тяхната къща.

Сините цветя са синият полски синчец. А пък някои им казват още и метличина, защото вещицата си направила тогава метла от стъблото им.

ЛОШИЯТ ПРИЯТЕЛ

Имаше едно време един момък, казваше се Доколенко. Той беше най-доброто, най-послушното и най-работливото момче в село Стратиловци. Когато баща му се помина, остави му две-три нивици, покъщнина, сечива и чифт стари волове.

Доколенко не се уплаши от бедата. Той прибра старата си майка и заживяха двамата накрай село. Залови се момчето на работа. Ора нивите, ся, жъна и всяка година припечелваше по нещо.

След някое време нивите му станаха пет. Продаде старите волове и купи млади, поправи срутената къща, загради двора.

Майка му се гордееше с него.

— Добро момче си имам — думаше тя, — скоро ще го задомя, ще му намеря работна невеста, да ме отмени от тежката работа.

Една вечер Доколенко се връщаше от нивата. Беше позакъснял. Слънцето беше слязло зад планината, но месечинката грееше над полето. Наоколо се виждаше като денем.

Накрай село, в една чужда нива, имаше голям орех. Пътят минаваше покрай ореха. Когато стигна до него. Доколенко видя, че под ореха стои кон — сам-самичък, нито вързан, нито спънат. И не какъв да е прост кон, а жребец, оседлан със скъпо седло и със сребърна юзда в устата. На седлото висяха дисаги. Огледа се наоколо да види някого — никой.

— Чудна работа! — каза си Доколенко и повика: — Ей, приятелю, къде си?

— Тук съм, приятелю, тебе чакам — обади се някой в тъмнината и тозчас пред него застана висок мъж.

Но и човекът беше много чуден: облечен господарски, с висок калпак на глава, през шията му провесена сребърна верижка за часовник, на краката — лъскави ботуши, а в единия ботуш пъхнат камшик, със златна дръжка.

— Добър вечер, Доколенко! — каза човекът и здрависа момъка. — Добре дошъл, от колко вечери те чакам, най-после дойде.

— Че защо ти съм притрябвал толкова? — попита го Доколенко.

— Нали сме приятели, ти сам ей сега повика: „Къде си, приятелю?“, и аз дойдох. Искам да те науча да крадеш, за да станеш богат като мене, стига си се мъчил с тези две мършави волчета.

— Ами че как така ще крам?

— Ей така: вземай чуждото, носи на пазара и продавай. Пази само стопаните да не те видят. Я погледни в дисагите!

Доколенко погледна — пълни с орехи.

— Ти ли ги напълни?

— Аз.

— Как така, че нали орехите са чужди?

— Чужди бяха, докато висяха на ореха — сега са мои. С всичко е така — щом влезе в твоите ръце, твое е! Слушай, приятелю, съседът ти има два хубави вола. Тази нощ, щом той заспи, влез в двора, изведи ги и продай ги на пазара. Парите изяж и изпий за мое и твое здраве. След това идвай тук всяка нощ, повикай ме: „Приятелю, къде си?“ — и аз ще ти обаждам какво да правиш.

Като каза тези думи, човекът се метна на коня и сякаш потъна в земята.

Прибра се дома Доколенко, легна, ала не можеше да заспи. Все мислеше — да послуша ли или не човека. Най-сетне не можа да се съдържи. Стана, открадна воловете и ги откара на пазара. Там му дадоха за тях пълна кесия с пари.

Три дена яде, пи и се весели Доколенко. Вечерта отиде при ореха и повика:

— Ей, приятелю, къде си?

И чу глас в тъмнината:

— Тук съм, Доколенко. Добре дошъл. Видя ли колко е хубаво без мъка пари да се гуляят! Тази нощ ще отидеш в село Стриково. Сред селото живее най-богатият човек. В обора му цвили жребец, също като моя. Влез, изведи жребеца и продай го.

Изведе Доколенко коня, продаде го, изпи парите.

Днес така, утре така, догдето всички разбраха, че Доколенко е станал крадец. А той не спираше. Заряза и работата. Обраснаха в бурен нивите му, воловете умряха от глад. Горката му стара майка всеки ден плачеше и го молеше да остави този лош път, но той се надсмиваше на думите ѝ.

Веднъж се прибираше дома от кръчмата пиян. Срещна стареца дядо Кондол.

— Хайде, дядо Кондоле, да се поборим.

Грабна стареца, сборичка го, повали го и отмина.

Дядо Кондолко стана, изгупа се от праха и бръкна в пояса си — кесията му с парите липсвала. Върна се старецът и право у Доколенкови.

— Слушай, Доколенко — каза старецът, — ти ми открадна ей сега парите, харизвам ти ги с кесията. Но да се откажеш, синко, от кражбата. Станал си приятел с рогатия, с дявола. В крив път те води той, на лошо място ще те изведе. Ако не вярваш моите думи, иди довечера под ореха накрай село, вържи се на някой клон, престори се на обесен и сам ще разбереш с кого имаш работа.

Мисли, мисли Доколенко и реши:

— Чакай пък да се пошегувам и да видя право ли казва този старец.

Отиде Доколенко под ореха, върза се за един клон през двете рамена, метна въже на шията си и зачака. Стъмни се. По едно време чу стъпки под ореха. Погледна — що да види: сам дяволът, с рога, с опашка. Гледа Доколенка, че виси, смее се презглава и дума:

— Ех, приятелю, обеси ли се? Много си избързал! Защо не почака? Аз мислех да те накарам да те хванат и обесят хората насред село, на мегдана, ала нищо — и така е добре. Я чакай да позатегна примката, да не би да оживееш.

Хвана рогатият Доколенка за краката, тръсна го два-три пъти, заплю го и отмина.

Слезе Доколенко от ореха, па се чуди:

— Брей, право казвал дядо Кондолко, наистина дяволът ме тикал към зло.

Оттогава Доколенко влезе пак в правия път. Стана честен човек, работен, имотен; задоми се, родиха му се синове и дъщери.

Тази история е разказал на дядо ми дядо му. Дядо я разказал на татка, татко — на мене, и аз — на вас, деца. С лош приятел другарство не правете, ако не искате да пострадате!

ДОБРО ДЕЛО

Беше последният ден на учебната година.

— Деца — рече засмян учителят, — искам на сбогуване всеки от вас да ми обещае, че ще извърши през лятото по едно добро дело. Когато наесен се съберем пак тук, ще видим кой какво е направил!

Децата грабнаха шапките си и полетяха навън с крясъци и смехове.

Митко и Пенчо бяха съседни. Още по пътя за дома те се наговориха на другия ден къде ще откарат воловете на паша.

Всяка утрин те прерамчваха торбичките си и подкарваха воловете. Така изпратиха жетвата.

Започна и вършитба. Един ден Митко повика Пенчо и скришом му каза:

— Слушай, Пенчо, ядат ли ти се круши?

— Охо, само да има! — облиза се Пенчо.

— Тогава тръгвай с мен. Вчера минахме с татко покрай Маринчината царица и видях, че голямата им круша е отрупана със зрели круши. Жълтеят се като лимони.

— Ами ако ни пипнат!

— Кой ще ни улови, бе?

— Мариница.

— Не бой се, тя сега вършее.

— Ами пъдарят, черният Колю?

— Той ли? Той пък цял ден пие ракия в Атанасовата кръчма.

Следобед двамата приятели поеха към полето. Митко знаеше пътя за нивата. Тя беше далеч от селото, чак зад Димовското блато. Двете момчета прекосиха нивите и навлязоха в Маринчината царица. Наоколо беше тихо. Чуваше се само лекото шумолене на царевичните листа. Стигнаха до крушата. След няколко минути и двамата бяха на дървото. Те започнаха да ядат от зрелите плодове. Скоро стигнаха върха на крушата. Митко разгледа наоколо и викна:

— Ей че високо! Целият кър се вижда чак до село.

Но Пенчо го прекъсна:

— Митко, Митко, я гледай нататък! — плахо извика той.

— Какво бе, Пенчо?

— Я гледай, ей там, покрай езерото. Виждаш ли, насам иде човек. Не е ли пъдарят? На него мяза.

Митко впери поглед нататък:

— Пенчо, той е! И право насам иде. Бягай да бягаме!

В една минута Митко се смъкна чак до най-долните клони. Но Пенчо беше още горе. Ръцете му трепереха от страх, а краката не улучваха где да стъпват.

— Хайде бе, по-скоро, че приближава! — викна му Митко отдолу.

Пенчо забърза, спусна се по един клон, но кракът му се плъзна. Той се улови за друг, по-тънък, но той пък се преви, изпращя и Пенчо не разбра какво стана. Сети само, че полетя надолу, че ушите му изпищяха и че целият свят се завъртя пред очите му. Когато се опомни, разбра, че лежи на земята и над него Митко го дърпа и вика да стане и бягат. Пенчо се надигна, изправи се, но щом стъпи на десния си крак, изохка и грохна на земята.

— Боли... не мога! — едвам промълви той и заплака с глас.

Ами сега? Нямахме време за губене. Митко размисли и попита:

— Пенчо, я се опитай дали можеш да пълзиш! Ела да се скрием ей там, в онзи храст, докато отмине пъдарят.

Пенчо полази по ръце. Болеше го страшно, ала що да прави. Трябваше да се скрият. Потулиха се в храста и зачакаха. Мина доста време. Никой не дойде под крушата.

— Отминал е надругаде! — заключи Митко. — Спасени сме, ами как ще се върнем в село, като те боли кракът?

— Не мога... не мога! — охкаше Пенчо. — Гледай, кракът ми почна да отича. Страшно ме боли.

Почакаха още малко. Слънцето преваля. Взе да клони на залез. Тогава Митко понесе Пенчо на гръб. Пенчо охкаше и от време на време му помагаше със здравия си крак. Когато се уморяваха, спираха да отпочинат. Така след час и повече те стигнаха до езерото. Покрай езерото минаваше път. Още не седнали и по пътя затрака каруца. От къра идеше един човек от тяхното село. Той видя разплаканите деца и спря колата.

— Митко, Пенчо, вие ли сте, бре деца? Що има? Защо плачете?

Двете момчета му разказаха засрамено какво е станало.

— Е, който краде чужди круши, така му се пада! — засмя се човекът, скочи, грабна Пенча от земята и го метна в колата. — Хайде, качвай се и ти! — викна той на Митка и подкара воловете.

Пенчо лежа чак до есента с изкълчен и подут крак. Когато взе да стъпва, беше дошло пак време за училище. Учителят събра децата и още първия час ги попита:

— Деца, помните ли какво си обещахме на прощаване? Казвайте сега, кой какво добро дело е направил през лятото!

Децата се заизреждаха да разправят кой къде е бил, какво е направил. Мълчаха само Митко и Пенчо.

— Ами ти, Митко, и ти, Пенчо, защо мълчите? — попита ги нарочно учителят.

Всички деца се изсмяха дружно.

— Защо се смеете? — попита учителят. — Я кажи ти, Колю Иванов!

— Защото Митко и Пенчо лятос крадоха от Маринчините круши и Пенчо си изкриви крака! — отговори напереното момче.

— Знам! — рече замислен учителят. — Знам това. Я стани, Митко! Излез ей тук!

Митко излезе пред черната дъска. Учителят сложи полека ръка на рамото му и проговори:

— Деца, вярно е, че Митко и Пенчо са извършили лоша постъпка, като са крали крушите на бедната вдовица. Но все пак Митко е извършил и едно много добро дело — изнесъл е на гръб болния си другар. Помислете какво щеше да стане с Пенчо, ако Митко беше го оставил сам в полето, с навехнат крак. Запомнете, деца, няма по-добро нещо от това, да помогнеш на другаря си в нужда!

МАТВЕЙ И ГРОЗДЕНОТО ЗЪРНО

Матвей е вече тринадесетгодишен. За някои тази възраст може да е съвсем момчешка, но за Матвея не е така. Например тази година по гроздобер баща му позволи да се качи бос в лина и да тъпче грозде наравно с възрастните мъже. Разбира се, пи и шира, колкото можа да побере ненаситното му гърло.

А когато наляха виното в седемте големи бъчви в избата, той слазяше и там кога с баща си, кога самичък ѝ все опитваше да види какво става с ширата.

Един ден баща му излезе весел от избата и заяви:

— Готово е вече! Реже езика като нож. Още малко, и съвсем ще прекипи. Чудесно винце ще имаме тази година.

Матвей чу думите на баща си и намисли сам да опита винцето. Той почака да се отдалечи баща му и бързо влезе в избата. Вътре беше тъмно като в гроб. Чуваше се само равномерното шумене и клокочене на ширата през горните отвори на бъчвите.

Матвей се поизплаши, макар че беше храбро момче. Той почака да привикнат очите му на тъмнината, приближи се до средната бъчва, подложи дълбоката глинена паница под крана и завъртя. Струята шурна, преля съда и остра възкисела миризма удари в Матвеевия нос.

Матвей затегна чепа, вдигна паницата и здравата си сръбна от резливата, малко сладникаво-горчива, ала чудно вкусна течност. Поослуша се и повторно надигна паницата. Видя ѝ дъното. Но изведнъж ушите му запищяха, зави му се свят и той поиска да скочи. Същия миг някой го улови отзад за раменете, завъртя го така, че искри изскочиха от очите му, а тялото му като че ли се вдигна към тавана и тупна на земята.

Матвей напрегна сили и отвори очи смаян. Пред него стоеше някакво смешно същество, като онези от илюстрираните книжки, с издут корем, приличен на същински балон. Краката му бяха тънки, а шията — като шия на пиле. На мъничката му глава светеше лъскава тенекиена коронка.

Чудният човек държеше Матвея за рамото, изгледа го, изсмя се, смигна му с лявото си око и весело се провикна:

— Ее, Матвейчо, как си, приятелю? Падна ли ми най-сетне в ръчищата! Откога, откога те дебна аз!

Матвей се опита да извика за помощ, но гърлото му беше засъхнало. А дебелакът пак се провикна:

— Ей, дечица мои, тичайте — пипнах го най-сетне!

И същия миг момчето видя как отвред наизскачаха безброй смешни човечета, също като царя си, с издути кореми, с тънки крачета и мънички главички. Те заобиколиха Матвея и запищяха в един глас, като щурци.

— Той е! Той е! — крещеше едно и сочеше разкъсания си корем. — Той тъпчеше в лина, той скочи върху корема ми и го спуга.

— А на мене строши левия крак!

— На мене счупи и двете ръце!

— На мене пък окото извади!

— Ами моите зъби кой ги строши — нали ей този Матвей — крещеше едно и се мъчеше да заглуши другите.

— Мирно! Тишина! — изкомандува царят. — Всичко знам. Казвайте сега как да го накажем!

— Под съд! Под съд! — закрепяха човечетата, като махаха с тъничките си ръце.

— Води го в двореца, при министрите — на смърт да го осъдят!

— Хайде! — извика дебелият цар, улови Матвея и го довлече до широката дупка, през която излазяше светлина: — Пъхай се, Матвей! Тук е дворецът ми!

Матвей се приведе, пъхна се в дупката и отведнъж се озова в огромната каца. Покрай дъсчените стени се излежаваха петима също такива дебелани. Коремите им се издигаха като балони. Щом го видяха, те замахаха с тъничките си ръце и запищяха от радост.

— Дай, дай го, царю, доведи го да му извадим душата!

Матвей едвам дишаше от страх. А царят изпъчи гордо корем и викна на Матвей:

— Видиш ли ги тези? Те са моите верни министри, те са тарторите на всички пияници по света: на ленивците, на скандалджиите, на лъжците, на крадците и на убийците.

Пръв скочи тарторът на крадците. Той пребърка Матвеевите джобове, измъкна оттам ножчето и оловената му свирка и взе да подскача от радост.

— Ох, ох, откога исках да ти ги взема! Най-сетне ги пипнах! — изкиска се той.

Царят се намръщи, блъсна крадеца и се обърна към другите дебелани.

— Ей ти, тарторе на ленивците, казвай на какво да осъдим Матвея?

— Да го обесим ей на тази греда — рече дебеланът, като посочи с крак високата греда.

— Ами ти бе, свадливко?

— В мазето да го затворим, плъховете да го изядат!

— А ти, лъжльо, какво ще кажеш?

— Да го удавим в джибрената каца — така му се пада!

— Крадльо, ти какво ще речеш?

— Да му вземем дрехите и гол да го натирием в гората.

Остана последният, тарторът на убийците. Той стоеше прав до дървената стена, намръщен и с дълга остра сабя в ръка.

— Твоят ред е, убицецо, казвай! — обърна се дебелият цар към него, но той вместо отговор подскочи към Матвея, издигна сабята си и с все сила я заби в корема му.

Матвей изрева, улови се с две ръце за корема и сети, че устата му се напълни с топла кръв. Но сети още, като че отведнъж му поолекна, лъхна го хладен ветреца и стори му се, като да дочу гласа на баща си.

— Оставете го! Оставете го! — рече той. — Щом повърна, ще му олекне. Замаяла го е отровната пара на ширата.

Матвей отвори полека едното си око и разбра, че лежи по очи във на двора, а около него стояха баща му, майка му и всички домашни.

— Еее, как е, лакомчо? — засмя се баща му, като видя, че се свестява. — Други път ще слазаш ли пак сам на гости в избата?

А Матвей само измуча и пак се улови с две ръце за корема.

БЛАГОСЛОВЕН ГОСТ

Беше през нощта срещу Нова година.

У чичови Мартинови тъкмо се канеха да вечерят. Голямото му момиче поливаше на бащата да измие ръцете си, а по-малките бяха наклакали около зачервената гореща баница и гледаха кому какво ще се падне в баницата. В корите имаше сложена златна пара, наречена на къщата, и дрянови пъпки за нивите, за воловете, за кошарата с овцете, пчелина и други неща.

Чичо Мартин избърсваше ръце, когато навън залаяха псетата и чу се вик откъм портата. Домакинът скочи да види кой вика навън по това късно време.

Пред портата стоеше чужд човек. Това беше дядо Матейко, просякът. Тръгнал късно от съседното село, изгубил пътя из снега и мъглата и сега молеше да го приемат да ношува у тях.

— Влез, дядо Матейко, влез! — викна му чичо Мартин, като отвори залостената порта и поведе стареца към къщата. — Тъкмо навреме идваш. Ето и вечерята е готова и топла баница те чака. Стори място, жено, да се сгрее старецът, че е премръзнал — обърна се той към жена си.

Стринка Мартиница отстъпи, но погледна недоволна мъжа си и му прошепна:

— Откъде пък се взе тъкмо сега! Какво ще го правим?

— Няма нищо, жено — отвърна стопанинът, — ще го настаним. Гост ни е.

Старецът се подсуши, съгря се, поотпусна се. Сложиха вечерята. Дойде ред и до баницата с дряновите пъпки. Мартиница все повече се мръщеше. Тя пак пошушна на мъжа си:

— Мартине, не е ли по-добре да раздадем баница най-напред на децата — вътре са наречените пъпки, а подире, каквото остане, ще дадем и нему?

Но Мартин не склони.

— Не бива — рече той, — който е на трапезата ни, ще дели и щастието ни с нас.

Раздадоха резените. На Матейко просяка се падна кошарата с овцете!

— Видяхте ли! — изсмя се от цяло гърло чичо Мартин. — Поличба е, нали тази нощ няма овчаря. Матейко ще спи на леглото му в кошарата. Аслъ тази нощ стадото ще е негово!

Така и стана: отведоха стареца да спи в кошарата, на леглото на овчаря.

Легнаха си и Мартинови. Заспа цялото село. Мина така доста време. Наближаваше полунощ. Изведнъж навън, откъм кошарата, се раздаде силен вик:

— Юря, бре хора! Юря!

Чичо Мартин скочи, грабна пушката си и изскочи навън. Пред вратата бяха се сврели кучетата и скимтяха изплашени.

Мартин разбра, че гласът идеше откъм кошарата. Викаше Матейко просякът:

— Ей го, бе Мартине! Ето го, бе хора! Вълк, вълк влезе в кошарата!

Мартин прилепи очи до плета. Наистина, в ъгъла на кошарата беше се свило нещо живо и оттам светеха две червени пламъчета — очите на лютия звяр.

Чичо Мартин провря пушката през плета, прицели се и гръмна. Чу се страшен рев; нещо сиво подскочи в мрака, праметна се и падна неподвижно на земята.

Надойдоха и отвън селяни и разбраха какво е станало. Вълкът беше се прехвърлил в кошарата, но подплашен от виковете на стареца, не успял да прескочи назад високата ограда и загина!

— Видите ли — клатеше глава на другия ден чичо Мартин и говореше весело, — нали ви казах аз: всеки гост е благословен пратеник!

ДОБРИЯТ СИН

Имаше някога двама селяни. Казваха ги Радой и Рангел. Те бяха рождени братя, ала никак не се обичаха. Щом почина баща им, двамата братя разделиха големия бащин двор на два малки двора, после добитъка и нивите и заживяха всеки поотделно.

Но случи се, че до синора на една Рангелова нива имаше голяма клонеста круша. Радой, по-малкият и по-лош брат, страшно завидя на брата си за тази круша.

— Крушата е моя! — казваше той на Рангела. — Едно време аз я посадих. Моя е!

— Но нали в моята нива се падна и сега вече е моя, братко. Защо си кривиш душата и правиш да се караме, да ни се смеят хората! — увещаваше го Рангел.

— Не, крушата е моя — настояваше на своето Радой.

Един ден той издебна брата си и отсече крушата. Оттогава не само двамата братя не искаха да се видят, но и жените им не си приказваха, децата страняха едно от друго, та чак и кучетата им по цял ден се лаеха през плета.

Радой, лошият брат, имаше едно момченце на дванадесет години. Казваха го Митко. То беше тъкмо обратното на баща си — добро, кротко и милостиво дете. Чичо му Рангел пък имаше три деца, най-малкото от които на годинка и едва сега се учеше да пристъпва.

Един ден Митко видя, че от чичовия му двор излезе малката Минка и тръгна сама по поляната. В същото време по пътя се зададе подплашен кон, който връхлетя право към детето. Митко се хвърли и отнесе детето, като едва не загина сам под краката на коня.

От къщи дотърча стринка му с писък. Тя бе видяла всичко и сега милваше не само изплашеното си дете, а и Митко, на когото издума най-сладки думи на благодарност.

Цялото село узна за случката. Чу и чичо му Рангел и го похвали от все сърце. Само баща му се мръщеше.

— Ами ако беше тебе сгазил конят! — рече му той. — Други път пази своя живот, а нека хората сами пазят децата си.

Но случи се, че през зимата Радой падна болен. Привършиха се и дървата им.

Един ден Рангел докара от гората пълна кола с дърва и спря не пред своята, а пред братовата си порта. Повика на Митко да отвори и стовари дома им дървата.

— Митко — рече му той, — това ти е, чичовото, награда, задето наесен спаси наша Минка от коня.

Митковата майка видя всичко, но я досрамя да излезе и поблагодари на Рангел. Тя обади на мъжа си какво е сторил брат му. Дойде и Митко.

Баща му го посрещна зарадван и развеселен:

— Видя ли, Митко — извика му той, — който помага, и той добрини вижда!

Така рече Радой на детето си, а пък в себе си мислеше:

„Рангел си е открай време добър човек. По-добър е той от мене. И за крушата беше той по-прав. Нему се падна, а пък аз взех, че му я отсякох!“

Радой лежа още няколко дни и все същите мисли бродеха в ума му. А щом оздравя, срещна брата си и пръв му поиска прошка. Рангел това и чакаше. От радост едва не прегърна Радоя. Обади на домашните си какво добро са сторили. На другия ден си заприказваха и жените им; децата, като видяха, че майките им си приказват човешки — удариха и те на дружни игри. Само кучетата още дълго се лаеха през плета, но като нямаше кой да ги насъсква, и те отвикнаха да се лаят.

През цялата зима двете семейства другаруваха и си помагаха. Така мина и пролетта. Днес помагаха на едните — утре на другите. А като видяха, че задружната работа спори повече, решиха и заедно да пожънат. Едната домакиня стоеше подред в село и приготвяше храна за всички.

Митко яхна коня и цял дек пренасяше на жътварите ту храна, ту вода с две големи стомни.

Пенко пък, Рангеловото момче, подкара общо добитъка на паша.

Пожънаха първи в село. Всички им се чудеха и ги облажаваха. Пренесоха заедно и снопите. Почнаха вършитба. И пак си помагаха.

До Богородица свършиха. На този ден имаше събор в селото им. Веселиха се и двете семейства. Митко беше най-радостен от всички, защото той беше направил да се помирят старите. А чичо му Рангел се смееше весело и думаше на селяните:

— Брей, кръвта вода не става! Право са казали хората: свой своя не храни, но тежко му кой го няма!

МИРЬО КРАЙНЕНЧЕТО

— О, здравей, Гошо, как си?

— Здравсти, Фирка! Откога не сме се виждали!

— У-у! Атанасе, колко си почернял!

— Ами ти бе, Перо, не се виждаш — на абисинец си заприличал!

— Бях на морето.

— Аз пък бях на балкан, в Стара планина.

Така се посрещнаха другарите вън, на училищния двор. Наоколо викаха, шумяха, гонеха се. На друго място бяха се събрали други деца и разказваха кой какво е видял през лятната ваканция.

Един разказваше, че бил със сестра си в панагюрските почивни станции. Описваше какви чудни цветя имало там, какви пеперудки и диви ягоди, а малините, а високите папрати и змиите...

А другарите му го гледаха прехласнати.

— Ами ти видял ли си море? — попита Гошо и гордо изгледа околните. — Цяло лято бях на морето при Св. Константин. Знаете ли какви вълни има? По-високи от оградата на училището. Щом тръгнат към нас — бягаме, а после ги гоним по пясъка. А пясъкът горещ — не можеш да стъпиш с бос крак на него. Яйце като заровиш, за три минути се опича! Опитвахме...

— У-хаа! Лъжеш!

— Не лъжа. Питай Атанас — цял ден се припичахме с него. Вижте ни какви сме почернели.

Така разказваха едно през друго децата. А до тях стоеше и слушаше мълчаливо малко момченце, със загоряло и олющено от слънцето лице. То беше облечено в изкърпени дрешки и обуто на босо в стари обуца на някой по-голям от него. Казваше се Мирьо. Другарите му го наричаха Мирьо Крайненчето, защото живееше вън от града. Там баща му имаше малка къща и двор, няколко ниви, кола, две биволици и кон.

Мирьо слушаше смаян другарите си и се мъчеше да си представи чудните неща, за които разказваха те. А той, горкият, нищо не можеше

да им разкаже. Никъде не беше ходил през лятото. През цялото лято пасеше в полето, край София, двете биволици и коня. Наистина, ходил беше чак до река Искър и отвъд нея, но какво е то — нищо!

Ба, и той беше видял едно страшно нещо, ама не смееше да им го разкаже. Може да му се смеят децата.

Мирьо се почеса по носа, замисли се. Пред очите му изпъкна спомен и потрепера цял. Беше пак в полето, чак отвъд реката. Следобед гря силно слънце, после дойдеха облаци и към планината блеснаха светкавици, загърмя и заваля. Мирьо се скри под клоните на голям бряст, но дъждът все валеше.

По едно време той се сети, че реката може да придойде, затова яхна коня и подкара биволиците към брода. Навлязоха в реката. Водата им достигаше до коремите и те едва пристъпваха.

Изведнъж той чу страшно бучене, погледна нагоре и кръвта му се смръзна. Оттам идеше нещо като сива стена, бучеше и пълзеше бавно надолу, към тях.

Мирьо разбра, че приижда вода откъм планината. Той настигна биволиците с коня и ги погна да бързат, но те едва пристъпваха из буйната вода. А сивата стена бучеше и прииждаше — на сто крачки от него беше вече.

Момчето почна да вика и бие биволиците с всичка сила. Можеше да избяга с коня. За един миг гази мисъл мина през ума му. Ами биволиците? Нима ще ги остави да погинат? И той викаше и блъскаше двете тромави животни. Оставаха до брега още десет крачки, пет, три. Водата стигна до гърба на коня. Но ето че биволиците доловиха твърда земя, стъпи и конят на отвъдния бряг.

Същия миг водната стена се блъсна в близката куха върба, повали я и я понесе надолу по реката...

Чу се остър звън. Той рязна слуха на замисленото момче. Наоколо се развикаха децата и Мирьо едва се опомни. Биеше звънецът да влизат в стаите. Днес щяха да имат първия урок в трето отделение.

Когато вечерта Мирьо стигна дома, беше притъмняло вече. До оградата на двора им лежаха вързани биволиците. Животните сумтяха спокойно и преживяха.

Мирьо приближи едната, помилва я по влажната муцуна, дръпна я за дългото черно ухо, наведе се и ѝ викна радостен:

— Мацо, Мацичке, знаеш ли, че аз съм вече в трето отделение!

ОТПЛАТА

Младенчо вървеше през гората, яхнал обичната си сива магаричка. Краката му висяха над няколко сухи корена от храсти, привързани от двете страни на самара. През деня ги изкопаха с майка си от тяхната нива. Майка му се върна в село по-рано, а той остана да привърши и отнесе дома корените.

Притъмняваше; достраша го. Наоколо из гората се мяркаха черни сенки. Младен потупваше магаричката по шията и я подканваше да бърза. Но животното едвам се крепеше надолу, по стръмната горска пътечка.

Изведнъж момчето трепна. На двадесет крачки пред него нещо се чернееше на пътеката и шумеше.

„Дали не е мечка, или някой вълк?“ — помисли си Младенчо и зъбите му затракаха от страх. Но магаричката продължаваше да върви спокойно и той се надигна и погледна по-спокойно: „Не, не ще е мечка, а нещо черно полека се търкаля надолу“ — помисли той.

А когато приближи, разбра, че по пътеката слизаше някой, натоварен с връзка сухи дърва. Беше една жена. Младенчо я позна — стринка Гина от горната махала.

— Добра стига, стрино Гино! — поздрави радостно момчето.

Жената спря и го загледа.

— Дал ти бог добро, синко! Ами ти кое момче си?

— Младен, на вдовицата Дуна — отвърна момчето и скочи от магарето.

— Дай, стрино, да натоварим дървата!

Младенчо вдигна сухите пръчки, метна ги върху своите и подкара добичето.

— Че защо си се натоварила толкова? — попита я той.

— Ех, чедо, зима е. Коледа иде. Утре може да падне сняг. Ами тогава?

В селото стигнаха съвсем по тъмно. Жената поиска да свали и понесе пак на гръб дървата, но доброто момче я възпря:

— Недей — рече ѝ то, — ще ти ги откарам чак до вас; защо ще се мъчиш? Уморена си.

И той откара и стовари дървата пред пътната ѝ врата. Горката жена не знаеше как да му благодари.

— Много здраве на майка ти — тя ми е другарка от моминство! — извика жената подир него. — Да си жив и здрав!

След два дена заваля сняг. А на Коледа валя два дни подред. Хора и добитък едва изгазваха из дълбоките преспи.

Утринта на празника стрина Гина се премени и ходи на църква. На връщане по една тясна пътека тя застигна малко момче с кобилица през рамо и пълни котли с вода. Детето едва крепеше котлите и с мъка пристъпваше по хлъзгавата пътека.

Жената го отмина, извърна се и що да види: пред нея беше сам Младенчо!

— Бре, сине, ами къде е майка ти? Защо ти сам носиш котлите?

Момчето я погледна:

— Мама е болна — отвърна то нажалено и пристъпи напред. Но жената пресегна и вдигна кобилицата от рамото му.

— Дай — рече тя, — не е твоя работа кобилица да носиш; тръгвай след мене.

Стринка Гина отнесе котлите чак в къщи. Болната вдигна глава от леглото и се зачуди, като видя старата си приятелка. Гостенката ѝ каза няколко добри думи, па се разшета, стъкна огън на огнището, тури гозба и излезе да потърси някакъв цяр за болната.

Така тя идва няколко дни, докато Младенчовата майка се приповдигна от леглото.

— Сестро, тъкмо навреме доде! — каза болната жена на старата си другарка.

Но стринка Гина се засмя:

— Младен, Младенчо ме доведе, доброто ти дете...

И тя едва сега ѝ разказа какво беше се случило в гората.

Младенчо също беше там и гледаше срамежливо към пода. Майка му, като чу какво е направил, простря ръце и го прегърна, ала нищо не можа да каже, защото гърлото ѝ бяха задавили радостни сълзи.

ПЪРВА ПЕЧАЛБА

Велко току-що беше привършил колцата си от царевични и къпинови стъбла. Тя беше съвсем като големите: с четири колела и две ритли отстрани.

Момчето отстъпи една крачка и потегли водилото. То беше дълго, яко царевично стъбло, разцепено на долния край и прикрепено за оста на предните колела, както у големите коли.

Велко потръгна гръбнешком и поведе колцата, като й се радваше от все сърце.

Но изведнъж две яки ръце го хванаха изотзад за рамената. Той се извърна бързо и видя зад себе си засмяното благо лице на вуйчо си Димитър. На крачка до него стоеше и татко му. И той се смееше.

— Брей, Велко, ти ли стъкми тази хубава колца? Че ти си бил голям майстор бе, вуйчовото! Кой те научи да ги правиш?

— Батко Димитър — срамежливо отговори Велко.

Вуйчо му го погали по бузата и рече:

— Добре, добре, Велко, пък когато пораснеш, татко ти ще те изпрати в града, да се изучиш и големи коли да правиш.

А баща му приближи, похвана го под брадичката, повдигна приведеното му лице и попита:

— Е, Велко, кажи, искаш ли да отидеш това лято у вуйчови си, да им пасеш воловете?

— Ела, Велко, у дома, вуйна ти все с баници и печени пилета ще те гощава! — пошегува се вуйчо му. — В едно легло ще спите с наша Милка и Методий. И те поръчаха да дойдеш. Приемаш ли, а?

— Щом татко казва, ще дойда — промълви Велко срамежливо.

— Браво, Веле! — извика татко му зарадван. — Води сега количката и ела да похапнем. Вуйчо ти още тази вечер ще те отведе на тяхното село. Ей го е, под рида.

— Ще вземем и количката! — засмя се вуйчо му. — Децата много ще й се радват.

Вечеряха, впрегнаха каруцата, майка му подаде количката и вързопче чисти дрешки, целуна го просълзена и каруцата затрака по прашния път.

Вуйчовото му село беше долу, в равнината под тяхното. Пристигнаха там късно, по мрак. Посрещна ги само вуйна му. Децата спяха вече. Настаниха го при тях. Но той дълго не можа да заспи. Мислеше за дома, за вуйчови си и за тяхното село, а в гърлото му като че беше заседнала корава топка, която той все не можеше да преглътне.

Утринта вуйна му го нагости, а вуйчо му го отведе на нивата. На обед Велко откара воловете в ливадата, да отпочинат и да попасат. Вечерта направи същото.

Така Велко започна работа. Неговата грижа бяха воловете. Велко всеки ден ги откарваше на паша в ливадите. Там той се запозна с момчетата от селото, сприятелиха се, играеха заедно и дружно гонеха дългокраките щъркели край реката.

Така дойде жетва, след това вършитба, а подир пък оран, пак път до царевиците, до градините и лозята.

Велко шеташе послушно, обикна воловете и те го обикнаха. Особено Сивчо, който го блъскаше весело по гърдите с влажната си муцуна и чакаше да му даде залък хляб от торбичката си.

На тръгване майка му беше дала червената торбичка, в която той носеше на училище книжките си. Сега тя висеше пак през рамото му. Там вуйна му слагаше дневната храна.

Но щом погледнеше торбичката, Велко сецаше как сърцето му затуптява ускорено и в гърлото му пак се явяваше онази твърда топка, която все не можеше да преглътне.

Той споменаваше добрата си майка, виждаше загорялото ѝ от слънцето лице и чуваше сладките ѝ думи на изпращане. Мило му беше за порутената тяхна къща, за батя му Димитър и най-много за Караман, кучето им. Ах, как ли ще го посрещне Караман! Ще заскимти от радост, ще се изправи с двата си предни крака на рамената му.

На тръгване татко му каза, че ще дойде да го вземе на Богородица. Велко разпита по-големите момчета колко дни има още до Богородица и всеки ден пресмяташе колко още остават.

Дните вървяха бавно, ала той все ги броеше — тридесет, двадесет, петнадесет. Колкото намаляваха, толкова по-дълги му се струваха. И ето че останаха десет, девет, осем. Велко вече не го

хващаше сън. А една вечер над полето проеча звънът на църковната камбана. Децата казаха, че на другия ден е Богородица. Велко едва не заплака от радост.

Тази нощ той почти не мигна. Щом задрямваше, все му се струваше, че е уж вече у дома си, пък нито къщата им, нито селото приличаха на техните. Друг път видя майка си, но съвсем млада, пременена и ту се смее, ту плаче. Тя мина покрай него, без да го погледне. Велко я повика, но тя не го чу. Тогава той извика с все сила: „Мамо, мамичко!“ — и се събуди. Разбра, че е сънувал. Навън вече грееше слънце и камбаната отново звънеше.

Велко скочи и отърча на двора. Горе, по стръмнината откъм тяхното село, идеше някой, яхнал кон. Велко затрепера от радост. Дали не беше татко му.

Наистина, той беше. Дойде, посрещнаха го, нагостиха го. След гощавката вуйчо му измъкна от пояса си дълга платнена кесия и взе да я размотава.

— Велко — попита той, — колко пъти по десет правят сто?

— Десет! — отговори Велко.

— Ами двесте?

— Двадесет по десет!

— Браво, Велко! Ами триста?

— Тридесет пъти по десет, вуйчо — отговори умното момче, без да се замисли.

— Така, вуйчовото. Хайде сега отброй триста лева, да видим можеш ли!

И той изсипа на софрата купчина никелови десетолепки.

Велко пресегна и заотброява. Една, две, десет, двадесет, петдесет, сто, двесте и петдесет, триста!

— Така, Велко, стига. Куно — обърна се той към съпругата си, — я подай Велковата торбичка.

Вуйчо му загреба с две шепи парите и ги изсипа в торбичката му.

— Ето, Велко, тези пари са твои, ти работи това лято и сам си припечели. Който се труди, той добрува, чедо. Така да знаеш и помниш.

Наесен Велко постъпи в четвърто отделение. Всичките му учебници и тетрадки бяха купени с неговите пари. Учителят приказва нещо с баща му и след месец по пощата дойде голям пакет с надпис:

„За Велко Николов, ученик от четвърто отделение“. В пакета имаше голяма папка, стенен календар, — 10–12 картинки и пъстра книжка от списание. Поръчал ги беше учителят с Велкови пари. Книжките идваха през цялата година. Четяха ги всички деца от отделението. И всички им казваха „Велковите книжки“.

СГОВОРНА ДРУЖИНА

Тази година към средата на октомври паднаха есенни дъждове. Валя няколко дни непрекъснато равен ситен дъжд. Нивите се напоиха и омекнаха, по равнищата легна вода.

Чичо Мирослав ходеше неспокойно от дома си до кръчмата и назад. Не го съдржаше на едно място.

— Хора селяни — казваше той, — не е на добре тази работа. Ако още няколко дни вали така, скоро не ще можем да вкараме рало в нивите. А по-ниските места може и сняг да дочакат неорани.

— Божа работа — отвърщаха селяните, — когато се отдръпне водата, тогава ще орем и сеем.

— Ами ако водата закъснее?

— И ние ще закъснеем. Да му мисли, който има нива на ниско място...

— Не бива така! — разсърди се чичо Мирослав. — Елате да видим, да намислим нещо. От човешкия ум и човешка ръка нищо не отбягва.

— Кажи, кажи, бай Мирославе, ти все полезни работи намисляш — обадиха се неколцина по-разумни хора. — Я ляtos с Радоеви как добре изкарахте жътвата.

— Ще ви кажа, пък ако не е добро, не ме слушайте. Да не губим време, хора! Полето ни е неравно — баиресто е, има места слънчеви, има и сенчести...

— Че какво, да не вземеме сега полето да изравняваме? — подигра се някой.

— Не бе, човече — кротко отвърна чичо Мирослав, — защо полето ще изравняваме, когато има леснина. Да се съберем още сега по няколко къщи, които имат ниви и нависоко, и по низините. Щом грейне слънце, задружно да изорем и засеем най-напред високите места, а когато се отдръпне водата — в ден-два ще обърнем и низините, та ще изпреварим снега...

Всички слушаха мъдрия човек със зинали уста. Как не бяха се сетили досега, ами толкова години теглят от дъждове и сняг!

Заеха се хората, спогодиха се по родове и махали. Имаше и опърничави, но като почна работата, засрашиха се и тръгнаха и те с другите.

Преди първия сняг целият кър беше изоран и посят със зимнина. Сами не вярваха на очите си — никога не е бивало такова нещо — хем бързо, леко, весело! С шег и песни ораха и сяха и никой не сети кога се свърши толкова работа.

Около Никулден падна сняг. Почнаха дълги ноци, сватби и веселби. Но случи се по това време кмет да избираат. Разтичаха се хората насам-натам. Както във всяко село и в Калово имаше и ленивци, и гладни за служби и за плячка от общите работи.

Но този път стана нещо, което никога не бяха виждали. Вдигнаха се първите хора на селото и право у бай Мирославови.

— Бай Мирославе — думат, — този път тебе кмет ще те турим на селото. Тъкмо си за тази работа. Иска те цялото село — наситили сме се вече на хаймани.

— Че как така бе, съседи — дърпа се бай Мирослав, — моя работа ли е то? Аз съм човек малограмотен, ни от писмо, ни от сметки много отбирам... Имате си млади... по многознайници...

Но селяните държаха на своето: Ти, та ти!

— Хубаво де — засмя се най-сетне бай Мирослав, — приемам, само че подире да не ви е мъчно, че сте ме избрали. В общите работи никому хатър няма да гледам. Запомнете ми думите!

Избраха го.

Дойдоха Коледните празници, минаха се, че като грейна неочаквано едно топло слънце — в три дни стопи и снегове, и ледове. Потекоха буйни води, размекна се земята — по калните селски улици не можеше да се изгази.

Кметът събра един ден селяните и обади им какво е намислил. На триста метра от селото имаше рид, цял от пясък и ситни чакълести камъни. Ще докарат пясък и ще си постелят по-калните улици по градски.

Така и направиха. Някои се сърдеха, други казваха, че ги чакала по-бърза работа, но кметът не отстъпи от своето. Двамата учители размериха пътищата, побиха колчета; грабнаха младите мотики и

лопати, изкопаха канавките и нахвърлиха пръстта по ниските места, други впрегнаха коли и тръгнаха за пясък...

След две седмици повярваха и неверниците: надлъж и шир кръстосваха селото сухи пясъчни улици. Отдъхна си долната махала: щом паднеше дъжд, през дворищата им протичаха реки, заливаха купите със сено, мокреха плевни и кошари. А сега — дръпна се водата в канавките и мирясаха хората.

— Гледай, гледай! — цъкаха с език селяните. — Защо сме се мъчили цял живот! До гърба ни пясъкът, а ние и децата ни газехме кал до колене. Петнадесет дни му била работата, ама кой да ни отвори очите...

Дойде пролет. Настъпи лято. Но този път хората не чакаха подкана — сами се сетиха. Дигнаха дружно сърповете и пожънаха по-напред по-високите и припечни места, гдето нивите зреят първи, а след тях по-късните. Друга година викаха жътвари от балкана, тази година не дотрябваха чужди помагачи — жътвари имаше за всички навреме.

А бай Мирослав пресрещаше вечер работниците, смееше се и отдалече им думаше:

— Ей, хора, разбрахте ли сега, че е била права приказката, дето ви я казах лани — сговорна дружина планина повдига!

Ако някога ви падне път, отбийте се в нашето село да го видите. То няма вече кални улици, макар че името му е Калово. От двете страни край пътя се зеленяят кичести салкъми. Още тогава ни ги дадоха от градския разсадник, посадихме ги и ги отгледахме. Имаме си вече ново училище, читалище и кооперация. А на мегдана се издига бяла чешма, от която ден и нощ се лее бистра вода в две каменни корита.

Ще спреш посред село, ще гледаш чистите бели къщички, ще слушаш моминска песен от всеки двор и не ще ти се иска да отминеш.

Такова е днеска нашето село.

Чичо Мирослав ни отвори очите.

ДОНКОВА ТАЙНА

Малкият Донко и майка му живееха в един от крайните квартали на София. Покрай Орханийското шосе някой човек беше си построил малка къща. Зад къщата имаше друга още по-малка постройка, иззидана от кирпичи, измазана с кал и покрита със стари ръждиви тенекии.

В тази тъмна и влажна стаичка живееха Донко и майка му.

Донко нямаше баща. Татко му се помина още преди четири години. Оттогава майка му работеше по чужди къщи и каквото припечелваше, с това поминуваха тя и детето ѝ.

Всяка сутрин по шосето към София идваше жена, придружена от малко момче. Жената беше облечена бедно, със свит около главата ѝ черен шал. Момченцето носеше старо чуждо палто, закърпени панталонки и вехти обуца, подарени му от някой възрастен човек. Само на главата си имаше нова ученическа шапка с козирка и лента с надпис — „Пета прогимназия“.

Тази жена и момченцето бяха Донко и майка му. В града Донко целуваше ръка на майка си и тичаше към училището, стиснал учебниците си под мишница. Майка му отминаваше на работа.

Виждаха се чак вечерта. Майката се прибираше по тъмно, капнала от умора, но радостна. Защото всяка вечер сварваше Донка седнал при затопленото огнище с учебник на колене.

Но тази зима сполетя нещастие двамата сиромаси. Донковата майка протина и легна болна. Оставаха две седмици до Нова година. По къщите имаше много работа, викаха я насам-натам, а тя никъде не можеше да отиде. Денем я навестяваше една съседка. Викаха лекар, получица церове от общинската аптека. Но болестта не минаваше.

Майката имаше постоянна работа в една голяма четириетажна къща, където живееха осем отделни семейства. Условила се беше всеки ден да мете стълбището, а три пъти седмично да го измива от горе до долу. На по-горните етажи утрин изнасяше дърва и въглища.

Когато падна болна, най-много се боеше, че хората ще си наемат друга чистачка.

— Донко — рече тя на момчето си, — отиди, чедо, при господин Младенов и му кажи, че съм болна, да прощават...

— Ще отида, маминко, не бой се, ще го помоля да почакаат, докато оздравееш.

Наистина, той стана по-рано сутринта, отиде у онази къща и намери домакина. Обади му, че майка му е болна, но каза, че той ще я замести, докато оздравее.

Донко беше на дванадесет години, но здрав и як — надвиваше и по-големите от него момчета. Той беше помагал много пъти на майка си. Знаеше къде стоят метлата и кофата. Отключи, взе ги и бързо измете стълбите. Разнесе и въглища по семействата и припна към училището.

Вечерта майка му го попита:

— Каза ли, Донко, и какво ти отговори господин Младенов? Сърди ли се?

— Нищо, майко. Каза, че ще те чакат, догдето оздравееш.

— Ох, дано скоро стана — промълви майката насълзена и отпусна глава на възглавницата.

На другата утрин Донко изми стълбището и свърши всичко, както го правеше майка му.

Вечерта се прибра, без да каже на майка си какво е правил. Заредиха се един, два, три, пет дни. И чудно нещо, макар че му беше мъчно, дето е болна майка му, през тези дни той изпитваше голяма радост. Едва се сдържаше да не вика и да не пее. Драго му беше, че пази една скъпа тайна, която щеше да зарадва майчиното му сърце.

Накрай останаха само няколко дни до Нова година. Болната беше на оздравяване. Тя ставаше от леглото, шеташе из стаята. От два дни излизаше вече и на двора.

Но сърцето ѝ се стягаше дома. Една утрин, щом Донко замина за училище, тя се облече и тръгна към града. По пътя се спира, почива и полека-лека стигна до къщата. Там видя, че стълбите бяха чисти и измити, а по някой места бяха още мокри.

Качи се и позвъни у домакина. Той я посрещна радостно:

— Как си, стринке Иванке? Добре ли си? Оздравя ли?

— По-добре съм сега, господин Младенов. Ами вие как сте? Какво правите без мене? — попита страхливо жената. — Кой ви е измил така хубаво стълбите?

— Кой! Твоят заместник — засмя се домакинът.

Но жената изтръпна. Тя помисли, че те наистина са си наели вече друг чистач.

В това време насрещната врата се отвори и на прага застана неин Донко, в ръце с празна кофа за въглища.

Той опита да се прикрие, но майка му го видя.

— Ето го и заместника! — рече домакинът, като сочеше Донка засмян.

— Донко! — викна майката. — Донко, чедо, защо не си ми казал досега?...

Тя го прегърна, притискаше го до сърцето си, милваше го и повтаряше само през сълзи:

— Милото на мама... милото на мама...

Домакинът плати заплатата ѝ за този месец напълно. И Донкови никога не бяха посрещали така весело Нова година както сега.

ВОДНИЯТ ЦАР

Имаше в старо време едно село, казваха го Вирово. Къщите му стигаха чак до широка буйна река. Щом паднеше дъжд в планината, към Вирово се спущаха буйни води. Реката заливаше ниви и ливади. Мътните ѝ води повличаха стада и удавници, а понякога и цели къщи.

Тогава простите хора се кръстеха и казваха, че Водният цар се е разсърдил и ги наказва люто.

Те вярваха, че в реката живее някакъв си Воден цар, който се храни с човеци и стада и не позволява на хората да построят мост над реката.

Опитвали бяха много пъти да построят дървен мост, ала реката го събаряше и отвличаше.

— Ето на, вижте, Водният цар не позволява! — казваха простите селяни.

Само старият, но мъдър дядо Моньо се смееше на ума им.

— Не е крив Водният цар бе, хора! — думаше им той. — Мост трябва тук, як, каменен мост трябва над реката.

Но селяните мълчаха с наведени глави.

Ядоса се старецът.

— Е, щом вие не искате, селяни, тогава и без вас мога. Ще видите!

Изпрати дядо Моньо по-големия си син да намери и доведе прочутия майстор Манола.

Дойде майсторът, отведе го дядо Моньо при реката, повика и селяните.

— Казвайте сега, хора, ще стане ли тука мост? — попита той.

Селяните пак свиха рамене.

— Ще стане, ако Водният цар позволи, дядо Моньо, от него зависи.

— Добре. Да го попитаме: хвърлете по една пара в реката, каквото ви се откъсне от сърце, и Водният цар ще отговори.

Селяните се изредиха и всеки пусна във водата по една дребна медна пара. Но Водният цар мълчеше.

Дядо Моньо се засмя:

— Я почакайте аз да го попитам и ще видите няма ли да ми отговори!

Старецът приближи до брега, развърза дълбоката си кесия, загреба шепа жълтици и се приготви да ги хвърли посред реката.

Но майсторът го спря.

— Стой! — извика той. — Не хвърляй парите. Сега вече няма нужда да питаме Водния цар. С такава щедра ръка като твоята не само мост ще построим, но можем и реката да върнем нагоре да потече.

Още на другия ден майсторът доведе работници, заловиха се за работа и до есента мостът беше готов.

По Димитровден заваля сняг. Зимата беше тежка. Поледи ниви и ливади. Когато напролет снеговете се стопиха и ливнаха дъждове, реката пак придойде, буйна и сърдита. Ала напразно се мятаха вълните въз якия каменен мост, той нехаеше.

Горе на брега стояха селяните. Те гледаха високия мост, чудеха се и благодаряха на дядо Моня.

И до днес този мост носи неговото име: „Дядов Моньов мост“ го нарича мало и голямо.

ЕДНА ДОБРИНА РАЖДА ТРИ ДОБРИНИ

Мръкваше, когато Ганчо и Велко, двете момчета на стринка Маринка, се прибраха дома.

— Къде скитосват брей, хаймани? — викна весело майка им. — Откога ви чака баба Петрана, тази нощ дома си ще ви води, царица да белите. Хайде тръгвайте. Вземете си абите, че през нощта пада хладовина.

Но Ганчо, по-големият, погледна майка си и се почеса стеснително по врата.

Бабицката го забеляза и се засмя:

— Какво, гладен ли си? Не бой се — ще видиш каква гозба съм ви наготвила.

Момчетата заметнаха абичките си и последваха веселата бабицка. У дома ѝ намериха и други помагачи като тях, по-големи и по-малки. Добрата жена им сложи вечеря, нагости ги и почнаха весело работа.

По околните дворове също се чуваха песни, смехове и провиквания. Беше към края на септември. По всички хармани се издигаха купища небелени царевични кочани. Хората бързаха да привършат работата преди есенните дъждове. По някои дворове блещукаха огньовете. Там работниците варяха царици да се разсънват, ако ги налегне дрямка през нощта.

Наближаваше полунощ, когато привършиха работата, и двете момчета тръгнаха към дома си. Но по пътя Ганчо спря и загледа в един чужд двор.

— Велко, я виж какво ли пуши толкова на чичова Диманов харман? Гледай, гледай — и пламък се издига! Да не се е запалило нещо?

— Ей, гори бе, гори, бате! — извика и Велко разтреперан.

— Скачай! — изкомандува Ганчо и двамата се озоваха отвъд високия плет.

Наистина, в царевичната шума се издигаше пламък, който бързо напредваше към купа необелена царевица. Ганчо се спусна и разбичка с крак пламналата шума, но огънят се разпростря още повече.

— Вила! Скоро вилите дай!

До плевника бяха изправени вили. Момчетата грабнаха по една, хвърлиха се да отделят незапалената шума, като нададоха викове:

— Пожар! Пожар! Тичайте, хора!

Димановите и съседските псета лавнаха бясно, дотича и Диман — сънен, гологлав, изплашен. А след него довгасаха и домашните му с пълни котли вода.

След малко огънят беше съвсем загасен. Надошли бяха и съседи да помагат. Стопанинът чак тогава се поуспокои и разбра каква е работата. Тази нощ и те бяха белили до късно. Варили и там царевица. Подире уж загасили огъня, ала недогорелите въглени се разпалили от вятъра, поели отново по сухите шумки и ето ти го пожара.

— Брей — чудеше се Диман, — то не само всичката ми царевица щеше да отиде, ами ей го пчелина, че и кочината на свинята е тук! На!

Наистина, наблизно шумеше и грухтеше изтежко свиня.

— Ами тя защо се е изтегнала такава и се дави като заклана? — попита някой и поднесе фенер към кочината.

— А бе, бай Димане, я виж какво става вътре: свинята май че се е опрасила.

Диман се провря в кочината, светна с фенера и викна весело:

— Единадесет! Всички живи и здрави! Бре, Ганчо, Велко, де сте? Аз няма да забравя добрината, която ми сторихте!

Ганчо и Велко бяха деца на бедни родители. Баща им беше болен вече от години. Още миналата година падна от високо дърво и нарани крака си. Оттогава беше половина човек. Работеха децата и майка им.

Измина месец от случката. Един празничен ден пред дома им спря кола и повика Диман.

Посрещнаха го.

— Хайде сега, момчета, грабвайте и носете дома този кош царевица. Подарък ви е от мене за есенешната добрина.

Ганчо се качи в колата и отмести положения на дъските чувал, ала нещо живо се размърда вътре и подскочи изплашен.

Диман се изсмя весело:

— Не бягай, Ганчо, вземи и него. И това е ваше. Единадесетото прасенце е. Подарявам ви го. Тази царевица е за него.

Децата прибраха радостни царевицата и прасето, а майка им не можеше да намери думи как да благодари на добрия човек.

— Не на мене, а на тях и на себе си да благодариш, че си отхранила добри деца — рече той и подкара назад колата.

От този ден децата имаха само една грижа — прасето.

Към Богоявление Диман срещна двамата братя.

— Как сте, юнаци? — попита той весело. — Порасна ли прасето? Заклахте ли го?

— Порасна, чичо Димане — отвърна му Ганчо радостно, — петдесет кила излезна.

— Браво! — рече селянинът. — А сега хайде с мене. Откога искам да ви срещна.

И той ги поведе към дома си. Там стопанката изнесе от къщи пълна торба с нещо, а в другата ръка малко бакърено котле.

— За вас съм приготвила това, деца — рече им тя. — Все чакам да ви доведе чичо ви Диман.

А Диман допълни:

— Хайде, Ганчо, вдигай на рамо торбата, ти пък, Велко, носи това котле: тук има ситно царевично брашно, а пък тук — мед от пчелина, гдето го спасихте от пожара. Носете ги — майка ви знае за какво са тези неща.

Още същата вечер на софрата им вдигаше пара пълна тава с мамалига, а до нея — паница бистър мед.

Болният баща рече:

— Виждате ли, деца, как за едно добро се отплаща с три добрини.

Но момчетата едва го чуха: те гълтаха вече късове блажна мамалига, подслаждани от пълната с мед паница.

ШВЕДСКА ШЕЙНА

Към края на миналата зима Бранко счупи шейната си. Стара беше тя, с високи железни рамки. Дъските ѝ се разковаха, железото се изкриви и Бранко се зари в снега. Другарите му се изсмяха. Най-много му се смя едно чуждо момче. То имаше голяма шведска шейна, цяла от лакирано дърво, обкована отдолу с яки гладки жезла.

Оттогава Бранко гореше само от едно желание — да спести пари и догодина да си купи шведска шейна. Веднъж той повери тайната на майка си, а тя я обади на татко му.

Бащата се засмя.

— Добре, Бранко — рече той весело, — още утре ще ти купя касичка. Събирай си там пари. Ключът ще стои у мене. Колкото по-послушен бъдеш и колкото по-добри бележки получиш, толкова по-хубава шейна ще можеш да си купиш.

На другия ден Бранко получи касичката. Вътре дрънкаха парите на първия дар от баща му.

Родителите му бяха заможни хора. Имаха голяма триетажна къща в един от по-крайните квартали на столицата.

В този квартал учеше и Бранко. В целия клас имаше само няколко по-добре облечени ученици. Другите бяха все деца на бедни работници, разсилни и колари. Те носеха закърпени дрешки и обуваха стари обуца, наследени от някой по-възрастен брат.

На Бранковия чин седеше едно такова момче. Казваха го Тома. И той носеше закърпени и стари обуца, но никак не приличаше на другите бедни момчета. Онези играеха, викаха, псуваха, а Тома седеше на мястото си тъжен и замислен. Но той и инак не приличаше на другите. Лицето му беше изпито и бледо, а очите — уморени, като у недоспал човек.

Полека-лека двете момчета се опознаха и се обикнаха като братя. Веднъж Бранко го отведе дома. И майка му също много хареса момчето. Разпита го за дома му. Тома каза, че баща му работи на гарата, а майка му е чистачка в една голяма къща.

По-после Тома често идваше у Бранкови, учеха заедно уроците си или играеха на двора с Бранковата голяма футболна топка.

Бранко много пъти беше молил Тома да го отведе дома си, да види баща му и майка му. Но Тома отвърщаше стеснено, че рядко бивали дома, че късно се прибирали от работа. Пък и много далече живеели.

През лятото Бранковата касичка беше презполовена, а до зимата съвсем натежа от пари. Един ден баща му я отключи и преброи парите — двеста и осемдесет лева!

Тази случка беше няколко дни преди Коледа. Бранко повери радостта си на Тома.

— Слушай — рече му Тома, — в нашия квартал има голяма работилница за шейни. Доставят ги на спортните магазини, а те ги продават двойно по-скъпо — уж от странство идели. Ще те отведе да си купиш шейна оттам — и по-голяма, и по-евтина.

След няколко дни ги разпуснаха за Коледа. Още същия ден Тома го отведе и му показа работилницата. Двете момчета погледнаха през прозореца и видяха купища най-различни шейни. Кряскаха високо работници, чуваше се бучене на машини и стругове.

На другия ден Бранко взе пари и отиде да купи шейна. Той си избра една за трима души — цяла от дърво и с железни подложки отдолу, също като на онова горделиво момче. Но шейната не беше съвсем готова — трябваше да я лакират и да й поставят марка.

— След един час е готова! — рече господарят.

Бранко остави залог и излезе. Отвън се сети, че Тома живееше някъде наблизко — ул. „Здравец“ № 77.

— Ще го доведе — рече си той, — да видим дали ще я хареса и Тома.

Тръгна из квартала, пита този-онзи, намери улицата, намери и седемдесет и седмия номер.

— Моля, тук ли живее ученикът Тома Алипиев? — попита той една слугиня, застанала на пътната врата. Навътре се виждаше хубава двуетажна къща.

— Тука — отвърна момичето. — Ето там, зад къщата, има друга, малка къщичка; там живеят те.

Бранко заобиколи къщата и видя една ниска кирпичена барака, покрита с ръждива ламарина, измазана, само с едно опушено прозорче

и разкривена дъсчена врата.

Момчето не смееше да приближи и да почука. Струваше му се, че там не е възможно да живеят хора. Наистина, над бараката стърчеше нещо като комин, но пушек не излизаше. „Да не съм сгрешил?“ — помисли той.

В това време вратата се поотвори и оттам надникна полуголо дрипаво момиченце.

— Ей, тук ли живее...

Но момиченцето се скри и тръшна вратата. Тогава Бранко се реши и откряна вратата, но бързо се отдръпна. Вътре, в мрачевината, той видя сгущени на пода три премръзнали деца, а по-нататък, в ъгъла, на прост железен креват лежеше още някой.

— Влезте! Влезте! — чу той да го подканя изнемощял женски глас.

Бранко пристъпи. На кревата лежеше болна жена. Той попита за Тома.

— Тук, тук живеем — отвърна му стенещата жена. — Аз съм майка му, болна съм — тези ми са другите деца.

— Ами Тома къде е? — попита Бранко смутен, като мислеше за съвсем друго.

— Пратих го у едни роднини, да ги помоли, ако имат, да ни дадат пет лева назаем. Малките от вчера не са кусвали трошица хляб... Ти да не си Бранко?

— Аз съм.

— Той, наш Тома, много те обича, все с тебе се хвали. Казва, че и майка ти била добра жена — мълвеше болната като на себе си.

Бранко не знаеше какво да й каже, какво да направи.

— Трябваше ми малко Тома, ще го почакам навън... ще го посрещна — рече той и бързо изскочи от бараката.

Наистина, след малко по улицата се зададе Тома. Той приближи смутен; Бранко побърза да му каже защо е дошъл, но Тома го гледаше мълчаливо, като че не е разбрал думите му.

— Ами ти свърши ли работа, дето ходи? — попита го Бранко.

— Свърших, бях при едно момче... — отвърна Тома, без да го погледне.

— Тома, защо ме лъжеш! — извика му Бранко. — Аз бях у вас, знам от майка ти всичко... Защо не си ми казал досега... Бива ли така

— уж сме приятели!

— Че какво да ти кажа — отвърна Тома просълзен. — От четири месеца татко е без работа. Ходи по къщите да нахвърля дърва и въглища. Каквото изкара — изядаме го. От две седмици се разболя и мама. Дърва нямаме... И малките са голи и боси... На, така сме. Затова и не те довеждах дома, Бранко...

Бранко помълча, бръкна в джоба си и срамежливо подаде нещо на Тома.

— Тома, вземи това. Нека баща ти купи хляб и каквото ви трябва друго.

Тома погледна в ръката си, видя какво е и бързо го върна на Бранко:

— Че това са всичките ти пари за шейната, Бранко... Как тъй... не може!... Не искам!

— Носи ги в къщи, Тома! — извика му сърдито Бранко. — Чуваш ли, не ми трябва... Не ми трябва шейна!

Бранко се прибра дома късно следобед.

— Къде е шейната? — попита го зачудена майка му. — Не хареса ли, или нямаше такива?

— Купих — отвърна й Бранко смутен. — Оставих я да я лакират. Утре ще я взема.

Но и на другия ден Бранко не донесе шейна.

Майка му се обезпокои.

— Не искам шейна!... Не ми трябва шейна... — захълца той.

Но баща му го прегърна и притисна главата му до гърдите си.

— Не бой се, милото ми момче — каза му той развълнуван, — не плачи: довечера шейната ще бъде дома. Сега ти я заслужи двойно повече: който прави добро, добро намира. Дай боже, все такъв да бъдеш и когато пораснеш.

Баща му го пусна, облече се, каза нещо на майка му и излезе.

На бъдни вечер под елхичката лъщеше и лакирана шведска шейна. Но в тази нощ накрай града имаше още по-весело семейство. В бараката бумтеше зачервена соба, на огнището вреше гозба, а и болната майка, зарадвана и затоплена, като че ли изведнъж беше оздравяла. Тя седеше в леглото и усмихната, гледаше веселите си рожби.

ПИЯН ГОСТ

В нашето село живееше един човек на име Попивко. Всички му казваха дядо Попивко. Никой не знаеше дали това е истинското му име, или така го прекоросваха, защото той много обичаше да си попейва — кога винце, кога ракийца, някой път и едното, и другото.

Възрастните го гледаха и клатеха глави неодобрително. А децата от махалата тичаха подир него, смееха му се и му подхвърляха закачки. Дядото не им се сърдеше. Пък някой път и сам се провикваше наедно с тях и правеше смях на мало и голямо.

Дома баба Попивковица го срещаше сърдита. Хокаше го, но го подкрепяше и отвеждаше го да си легне.

На утрото дядото се пробуждаше с натезжала глава — лошо му е; в устата му горчив вкус, повръща му се... И за да му олекне, слазаше дядото в зимника и си дръпваше една паница кисела зелена чорба. Щом изпразваше два пъти глинената паница, и тозчас светваше пред очите му.

Една година дядо Попивко толкова често ходи на гости в мазето, че към Коледа зелената чорба им се привърши.

А на бъдни вечер той си сръбна повече от други път. Прибра се дома късно. Едвам се довлече до къщи, падна на леглото и заспа. А на утрото главата му ще се пръсне от болки! Пък нямаше вече и зелена чорба. Ами сега?

Стана дядо Попивко, облече се криво-ляво и тръгна навън, без да се обади на бабичката си.

На пътната врата го срещна съседката им. Гледа го и весело се смее:

— Честита Коледа, дядо Попивко! Къде си тръгнал толкова рано?

— Болен съм. Отивам цяр да търся.

— Че къде цяр ще търсиш по това време?

— В кръчмата — засмя се дядо Попивко, — клин клин избива!

— Напразно ще ходиш, дядо Попивко! Затворени са кръчмите — нали днес е Коледа!

Дядо Попивко се замисли. Вдигна глава и попита жената:

— Слушай, съседке, можеш ли да ме почерпиш днес с една кисела зелена чорба?

— Имаме, имаме, ще те почерпя. Може ли, такъв гост!

Жената се върна в двора и повика момиченцето си:

— Марийке, я отведи дядо си Попивко в избата да пийне зелена чорбица, че е много загорял. Дай му кратунката да си наточи.

Детето го въведе в избата и му показа кацата. Дядо Попивко си наточи пълна кратуна и я изпи на един дъх.

— Ей че вкусна чорбица имате, Марийке — рече той на момичето, — дали ще се сърди майка ти, ако си наточа още една кратунка?

— Не, дядо Попивко, мама няма да се кара — пий, пий, колкото искаш. Ние и зелето вече не ядем, откакто се удави в кацата съседската котка.

— А! Такава ли била работата! — разсърди се дядо Попивко и прасна кратунката в земята — разби я на парчета.

— А бе, дядо Попивко бе, защо строши кратунката! — извика момиченцето. — Ама че ние си хранехме прасето в нея бе!...

Дядо Попивко не видя как изскочи навън.

— Така, а! Такава ли ти е била коледната почерпка! — викна той на жената. — Не стига, дето чорбата била мръсна, ами и със свинската кратунка ме черпите да пия!

— Е, дядо Попивко, не се сърди — за пиян гост, такава черпня имам! — изсмя се жената и си влезе в къщи.

НЕВЕРНИЦА АРДА

Цяла зима спа южният вятър на брега на Бялото море. Загърнат в топъл кожух, подложил камък под глава, спа той и с едното ухо все слуша кога ще загуркат жеравите и ще долетят през морето белите щъркели и лястовичките.

Една утрин кожухът му се загоря, стопли го. Отвори очи Южнякът, не може да гледа — пролетното слънце грее право в очите му и презглава се смее:

„Ставай, Южняко, снегове да топим!“

Скочи Развигорът, отметна кожух и духна нагоре, към снежни планини. Мина над широки тракийски полета, надникна в Одрин града и се загуби низ равно Загоре.

Отдето помина, радост поръси. Вдигнаха се левент тракийци с червени пояси, с рунтави овчи калпаци. Порят черни угари, кънти юнашка песен. Блейнаха стада по полята, поръсиха чучулиги кръшни песни от синьото небе.

А Южнякът, ей го горе, наврѣх Стара планина. Стопиха се снегове, забучаха урви и водопади.

Провикна се Южнякът, та небето прокънтя:

„Ставай, посестримо Тунджо, Бялото море на гости те кани!“

Догдето го видят, пролетя над Мургаш и Люлин, ширна се по Софийското равно поле, прехвърли Витоша и право над Рила планина.

„Ей, сестрице Марице! — забуча из тънкостволи бори Южнякът. — Събуждай се, трѣгвай, Бялото море на гости те кани!“

Вдигна се оттам Развигорът, изви се над стрѣмен Мусала, плъзна се по снежните гребени на Ирин-Пирин планина и право в дебрите на къдрава Родоп.

„Е-хей, лудетино Ардо — провикна се той, та доловете проехтяха, — бягай и не спирай: Тунджа и Марица те изпревариха, на гости ви кани Бялото море!“

Втурнаха се на път три реки, три сестри — Тунджа, Арда и Марица, — през тучна Тракия към Бялото море.

Замръкнаха, умориха се, спряха да починат, да нощуват.

„Чуйте ме, сестрици! — рече им Марица, най-старата, най-умната. — Която утре първа се пробуди, и другите да викне, дружно път да поемем!“

Ала неверница Арда, най-малката, най-хитрата, не мигна, не заспа. Почака тя, дор мине полунощ и зайде месецът, вдигна се скришом от другите и припна надолу — първа да стигне Бялото море.

Съмна се, огря слънце, пробудиха се Тунджа и Марица; гледат — няма Арда!

Разлюти се река Марица, извиши глас, прокълна я:

„Първа си тръгнала, сетня да стигнеш, сестро невернице!“

Втурна се Тунджа надолу през зелени ливади, под орехови сенки и гюлови градини чак до черна Странджа планина.

Проточи се тиха Марица по широко Тракийско поле, между тополи и оризища и жълти златокласи ниви. Тече, отминава — тиха и кротка като млада невеста.

На третия ден се срещнаха край Одрин града две реки, две сестри — Тунджа и Марица. Прегърнаха се и отминаха — на гости на Бялото море.

А от луда Арда ни вест, ни помен. Вдигнаха се пред нея усойни Родопи — вие се Арда, вие и преплита ту горе до небето, ту дълбоко вдън земи. Блъска се Арда през скали и урви; шуми, пени се и беснее; налита върху села и градове, отвлича млади овчари и руди стада... На пети ден чак огря небе над нея и светнаха четирите бели минарета на Султан Селим джамия.

Мътна, сърдита е Арда, шуми и блъска високи брегове. А Тунджа и Марица на подбив я посрещат:

„Ела, ранобуднице, невернице! Ела да отдъхнеш на сестрини скути, че дълъг път ни чака — на гости на Бялото море ще идем...“

Понесоха се през Тракийското равно поле три реки, три сестри. Бреговете им цветен губер стеле — ситна детелина и червени макове. Във водите им сутрин и вечер белолики тракийки пъстри поли оглеждат. А долу, в долно поле, вихром се вдига Бялото море, като млад момък на хранен коня — три гостенки чака, три посестрими — Тунджа, Арда и Марица.

ГЕОРГИ РАЙЧЕВ

БИБЛИОГРАФСКА СПРАВКА

„Георги Райчев е син на българското село — изтъква Ран Босилек в кратка топла бележка в списание «Детска радост», година ХХVIII, 1942–1943, книжка 7, по случай чествването шестдесетгодишнината на Георги Райчев. — Роден в плодородна Тракия, гдето се люлеят лете златни ниви с едра загария, отрасъл под южно българско небе, синьо като сини метличини, той носи в своето голямо сърце голяма обич към нашата земя хубава, към благодатния труд и към народната приказка.“

Георги Михалев Райчев е роден на 7 декември 1882 година в старозагорското село Землен. Първоначалното си образование получил в своето родно село. Продължил учението си в Стара Загора.

Георги Райчев от малък четял много, а вече като юноша започнал да се опитва и да пише стихове. Първи насърчителни слова и напътствия получил от учителя си по български език и литература в старозагорската гимназия — от Кирил Манчев, който съзрял надеждни литературни наклонности в селския юноша, отзивчиво и грижливо следял за неговото духовно израстване. Учителят Кирил Манчев се интересувал до края на живота си от своя любим ученик, искрено се радвал на внушителното литературно дело на писателя Георги Райчев. А приятел и другар в начеващото литературно поприще още в Стара Загора Георги Райчев намерил в лицето на Николай Лилиев.

Първата печатна работа на Георги Райчев била една басня „Волове и теле“.

Друг голям съветник и другар в литературата Георги Райчев намерил, когато дошъл в София през 1908 година, в лицето на Антон Страшимиров, в чието списание „Наш живот“ печатал „Спътници“, първия си публикуван разказ, подписан с един от псевдонимите си Г.М. Орлин.

Оттогава Георги Райчев навлиза в едни от най-интересните страници на литературния ни живот по онова време и става един от

най-близките другари на Николай Лилиев, Димитър Подвързачов, Димчо Дебелянов, Константин Константинов, а по-късно и на Йордан Йовков.

Целия съзнателен живот Георги Райчев преминал в дребно чиновничество, за да изкара прехраната си. Бил е писар, деловодител, библиотекар, коректор, журналист, инспектор по читалищата при Министерството на народното просвещение.

Починал на 18 февруари 1947 година.

Георги Райчев с писател за деца и възрастни. Със завидна художествена сила, с високо писателско майсторство той разказва за несретния живот на хората от селото и града от началото на нашия век. Неговите реалистични разкази и приказки за деца и юноши са увлекателни, богати, съдържателни, спомените от детинството му интересни и сладкодумни.

„Георги Райчев е не сами добър баща на своите обични чеда, но е и любим, мъдър и сладкодумен разказвач за всички български деца — отбелязва Ран Босилек в упомената си бележка. — Неговите разкази, приказки и легенди се четат с истинска наслада от малките българчета. Те са написани на чист и звучен български език.“

Литературното творчество на Георги Райчев, както за възрастни, така и за деца и юноши, му е отделило едно от най-предните места в нашата художествена книжнина. Значителни са неговите заслуги за обогатяване и на българската детско-юношеска белетристика.

Георги Райчев е и един от нашите най-добри преводачи на басните на големия руски писател Иван Андреевич Крилов.

Его и пълна библиография на издадените книги на Георги Райчев:

За деца и юноши

Умайом, приказка. Илюстрирана малка библиотека за ученици и ученички от прогимназиите, № 109, рисунки Вадим Лазаркевич, книгоиздателство „Хемус“, София, 1925, страници 32.

Божии дарове, разкази за деца, корица и цветни картинки от Пенчо Георгиев, Библиотека за малките, №26, издава Министерството

на народното просвещение, фонд „Литературни издания“, София, 1930, страници 46.

Легенда за парите, разкази. Библиотека за юноши, № 7, издава Министерството на народното просвещение, София, 1931, страници 112.

Ягодова майка, приказка, корица и рисунки от Никола Тузсузов, книжка осма на Приказна детска библиотека „Гнездо“, първа серия, 1933–1934 година, редактор-уредник Георги Караиванов, книгоиздателство „Иван Коюмджиев“, София, 1933, страници 18.

Най-хубавото птиче, весели приказки за деца, корица и рисунка от Стоян Венев, книгоиздателство „Казанлъшка долина“, 1937, страници 71.

Водният цар, разказчета за деца и юноши, корица и рисунки от Вера Лукова, Нова детска и юношеска библиотека, книгоиздателство „Казанлъшка долина“, София, 1938, страници 61.

Чудното огледало, приказка, картинки и корица от Георги Атанасов, книгоиздателство „Хемус“, София, 1939, страници 62.

Котешки Заговезни, разказчета за деца, илюстрации от Вадим Лазаркевич, библиотека „Детски часове“, година I, книга I, книгоиздателство „Завети“, София, 1940, страници 84.

Небесният воин, легенди, картинки и корица от Вадим Лазаркевич, книгоиздателство „Хемус“, София, 1940, страници 94.

Невидимият ездач, приказки, корица и илюстрации от Стоян Венев, № 1, година 1 на „Златен клас“, художествена евтина библиотека за деца и юноши под редакцията на Георги Русафов, София, 1941, страници 16.

Измамената лисанка, разкази за деца, илюстрации от Георги Атанасов, книгоиздателство „Иван Коюмджиев“, София, 1942, страници 30.

Крилати гости, разкази за деца и юноши, илюстрирана.

Огнище — библиотека за деца и младежи, редактори Григор Угаров и Пелин Велков, книгоиздателство „Димитър Гологанов“, София, 1942, страници 64.

Борко веселят, разкази за деца и юноши, илюстрирал Иван Петров, книгоиздателство „Мадара“, София, 1945, страници 111.

Марко и мързеланко, весели приказки, корица и илюстрации от Вадим Лазаркевич, номер тридесет и девети на библиотека „Чудните

книжки“, под редакцията на Георги Русафов, книгоиздателство „Четиво“, София, 1945, страници 65.

Благословен гост, разкази, илюстрации от Иван Петров, книгоиздателство „Четиво“, София, 1946, страници 79.

Врабци-крадци, разкази, Библиотека за деца и юноши „Незабравки“, № 2, картинки и корица от Вадим Лазаркевич, София, 1946, страници 24.

Верен другар, разкази за деца и юноши. Библиотека за малките № 5/23, художник Вадим Лазаркевич, Държавно издателство при Министерството на народното просвещение, София, 1947, страници 172.

Малкият спасител, разкази за деца, корица и рисунки Васил Йончев, книгоиздателство „Народна младеж“, София, 1949, страници 160.

Пъстра броеница, избрани приказки и разкази за деца и юноши, под редакцията на Мара Райчева и Симеон Султанов, предговор от Симеон Султанов, илюстрации от професор Илия Петров, книгоиздателство „Народна младеж“, София, 1956, страници 168.

Вълчето, разкази, художник Стоян Атанасов, масова библиотека „Пчелица“, книгоиздателство „Народна младеж“, София, 1959, страници 40.

Верен другар, разказ, художник Александър Денков, Библиотека „АБ Първи книжки“, под редакцията на Емилиян Станев, книгоиздателство „Народна младеж“, София, 1965, страници 16.

За възрастни

Весели разкази, номер на „Хумористична библиотека“, издава печатница „Гутенберг“, София, 1918, страници 79. Излиза с псевдонима на Георги Райчев — Гриша Печорин, под наименование „Любов в полето“. По-късно, вероятно сметнал за по-подходящо, в книгите си Райчев сочи подзаглавието за заглавие на първата си издадена книга.

Мъничък свят, бележник на един разлюбен, повест, книгоиздателство „Александър Паскалев“, София, 1919, страници 103.

Царица Неранза, повест, книгоиздателство „Александър Паскалев“ &, София, 1920, страници 104.

Разкази, книга първа, книгоиздателство „Акация“, София, 1923, страници 186.

Песен за гората, разкази, книгоиздателство „Т.Ф. Чипев“, София, 1928, страници 155.

Еленово царство, легенда в стихове, пролог и четири картини, безплатна премия на абонатите на илюстрираното списание „Нива“, София, 1929, страници 75. Второ преработено издание по текст, играй в Народния театър, пиеса в три действия, седем картини, книгоиздателство „Хр. Г. Данов“, София, 1935, страници 95.

Димчови страници, книгоиздателство „Т.Ф. Чипев“, София, 1934, страници 20.

Господинът с момичето, роман, книгоиздателство „Хемус“. София, 1937. страници 189.

Избрани съчинения, книга първа.

Мъничък свят, повест с предговор от Георги Константинов, корица от Борис Ангелушев, книгоиздателство „Хемус“, София, 1940, страници 225.

Избрани съчинения, книга втора.

Незнайният, разкази, корица от Борис Ангелушев, книгоиздателство „Хемус“, София, 1940, страници 237.

Избрани съчинения, книга трета.

Карачакал, битови разкази, книгоиздателство „Хемус“, София, 1943, страници 361. Под уредбата и с бележки от Георги Константинов.

Зеленият ключ, триптих, книгоиздателство „Хр. Г. Данов“, София, 1942, страници 240, наградена от Академията на науките и Столичната община.

Избрани повести и разкази, предговор от Минко Николов, книгоиздателство „Български писател“, София, 1953, страници 232.

Избрани произведения в два тома. Първи том.

Повести и разкази, предговор от Симеон Султанов и бележки от Иван Сестримски, книгоиздателство „Български писател“, София, 1957, страници 445.

Избрани произведения в два тома. Втори том.

Разкази и повести, с бележки от Иван Сестримски, книгоиздателство „Български писател“, София, 1957, страници 505.

Съчинения в два тома. Под редакцията на Елка Константинова и Георги Караславов. Първи том, с предговор и бележки от Елка Константинова, книгоиздателство „Български писател“, София, 1968, страници 670.

Съчинения в два тома. Втори том, с бележки на Елка Константинова, книгоиздателство „Български писател“, София, 1968, страници 475.

Преводи. Басни. И.А. Крилов, преведе от руски Георги Райчев, издава Министерството на народното просвещение, София, 1928, страници 94. По-късно претърпява още две разширени издания: „Хемус“, 1945; „Народна младеж“, 1956.

Библиография за литературното творчество на Георги Райчев — в книгата на Тодор Попилиев „Българска художествена литература и критика“, библиография, г. I, 1944–1954, „Наука и изкуство“, С. 1957.

БЕЛЕЖКИ

Георги Райчев разказва за себе си. *Най-голямото преめждие*, далечен спомен. Публикуван в книгата на Георги Райчев „*Верен другар*“, разкази за деца и юноши. Държавно издателство при Министерството на народното просвещение, София, 1947, под надслов „Георги Райчев разказва за себе си“. Заглавието, с което се печата в тази книга, е избрано от редакцията.

Очите на скъперника. Приказката е публикувана в „Пауново перо“, сборниче за деца с приказки, поеми, стихотворения от Дора Габе — Николай Райнов — Елисавета Багряна — Георги Райчев — Йордан Стубел — Ангел Каралийчев — Асен Разцветников. Библиотека за послушните дечица, книжка 12, София, 1. Ф. Чипев, 1932.

Беглеци. Приказката е публикувана в списание „Детска радост“, година XVIII, София, 1932–1933, книжка 4, редактор Ран Босилек, под наслов „Страхлива дружина“, коледна приказка. В книгата на Георги Райчев „Котешки Заговезни“, разказчета за деца, „Завети“, София, 1940, същата приказка се печата под заглавие „Беглеци“.

Две сестри. Приказката е публикувана в „Пауново перо“.

Имало едно мече. Приказката е публикувана в списание „Детска радост“, година XXII, София, 1936–1937, книжка 5, редактор Ран Босилек.

Кума Лиса Хитрушка. В книгата на Георги Райчев „Най-хубавото птиче“, весели приказки за деца, „Казанлъшка долина“, София, 1937, се печатат под наслов „Кума Лиса хитрата хитрушка“. В следващите си книги Георги Райчев я препечатва само под заглавие „Кума Лиса хитрушка“.

Живият пън. Приказката е публикувана в списание „Детска радост“, година XXII, София, 1936–1937, книжка 6, редактор Ран Босилек, под наслов „Дядо и баба“. В книгата на Георги Райчев „Котешки Заговезни“, разказчета за деца, „Завети“, София, 1940, същата приказка се печатат под заглавие „Живият пън“.

Зайчето и джуджетата. Приказката е публикувана в списание „Прозорче“, година 4, София, 1941–1942, книжка 6, редактор Дончо Славчев.

Кума Лиса наказана. Приказката е публикувана в списание „Детска радост“, година XXV, София, 1939–1940, книжка 5, редактор Ран Босилек, По-късно в книгата на Георги Райчев „Измамената Лисанка“, разкази за деца, „Иван Коюмджиев“, София, 1942, се печатат под заглавие „Измамената Лисанка“.

Пиян Шишко. Приказката е публикувана в списание „Прозорче“, година V, София, 1942–1943, книга 2, редактор Дончо Славчев.

Мама оздравяла. Публикува се в Читанка за второ отделение, съставена от Асен Босев, Крум Григоров, Първан Заимов, Камен Калчев, Лазар Пищялов, Христо Радевски, Трайко Симеонов, Йосиф Събев, Райна Шарова, Ана Цанова, Ценко Цветанов, Държавно издателство при Министерство на народното просвещение, София, 1945.

Златната връвчица. Публикува се по ръкописа на писателя в Христоматия за първи прогимназиален клас.

Майка. Публикува се в Читанка за четвърто отделение, съставена от Асен Босев, Крум Григоров, Първан Заимов, Камен Калчев, Лазар Пищялов, Христо Радевски, Трайко Симеонов, Йосиф Събев, Райна Шарова, Ана Цанова, Ценко Цветанов, Държавно издателство при Министерство на народното просвещение, София, 1945. В

Христоматия за втори прогимназиален клас от същите съставители се печата под наслов „Пожар“.

Джуджетата и прясната. Публикува се в списание „Прозорче“, година V, София, 1942–1943, книжка 3, редактор Дончо Славчев.

Петрушан, възето и халката. Публикува се в списание „Детски свят“, година XXIII, София, 1943–1944, книжка 2, редактори Стилиян Чилингиоров, Христо Спасовски. Златка Щерева. Основател Добри Чолаков.

Лошият приятел. В „Най-хубавото птиче“, „Весели приказки за деца“, „Казанлъшка долина“, София, 1937, се публикува под наслов „Доколенко“. В един свой екземпляр от тази си книга Георги Райчев саморъчно е зачеркнал с черен молив заглавието и над него е написал „Лошият приятел“! Същият разказ се печати със съгласието на автора под наименование „Невидимият ездач“ като първи номер от първата годишнина на художествената библиотека за деца и юноши „Златен клас“.

Добро дело. Публикува се в списание „Детски живот“, година XIII, Пловдив, 1933–1934, книжка 1, редактор Еню Кювлиев.

Благословен гост. В сборника с разкази за деца от Георги Райчев „Малкият спасител“, „Народна младеж“, 1949, този разказ е печатан под заглавие „Скъп гост“.

Гумена тротонетка — детска играчка от една малка дъска на две колела и кормило.

Синци от гердан — маниста.

Пазурче — павурче.

Издание:

Георги Райчев

Имало едно мече

Приказки и разкази за деца

Библиотека „Дъга“

Български писатели за деца и юноши

Под редакцията на Георги Мишев и Дамян Дамев

Подбор, уредба, библиографска справка и бележки: Дамян Дамев

Под редакцията на Мара Г. Райчева и Дамян Дамев

Художник: Иван Кирков

Художествен редактор: Иван Стоилов

Технически редактор: Катя Бижева

Коректор: Емилия Кожухарова

Дадена за печат на 11.IX.1970 година

Излязла от печат на 25.II.1971 година

Поръчка №7. Формат 1/16 59/84

Тираж 20 000

Печатни коли 16,75. Издателски коли 13, 90

Цена 1,19 лева

„Народна младеж“ — издателство на ЦК на ДКМС, София, 1971
ДПК „Д. Благоев“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.